T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK ALGISI VE DOĞU AKDENİZ

Yüksek Lisans Tezi

Buse KAYA

Ankara-2024

GCPS

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK ALGISI VE DOĞU AKDENİZ

Yüksek Lisans Tezi

Buse KAYA

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM

Ankara-2024

KABUL VE ONAY

Buse KAYA tarafından hazırlanan "Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Türkiye'nin Güvenlik Algısı ve Doğu Akdeniz" başlıklı bu çalışma, 08/01/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Duygu DERSAN ORHAN (Başkan)

Doç. Dr. Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ASLAN (Üye)

Prof. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

08/01/2024

Buse KAYA

ÖZ

KAYA, Buse. Rusya Ukrayna Savaşının Doğu Akdeniz Bölgesine Etkisi ve Türkiye'nin Güvenlik Algısı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Türkiye'de ulusal güvenlik kavramı tarihsel tecrübelerle oluşmuş ve jeopolitik yapısı güvenlik algılamasında oldukça etkili olmuştur. Türkiye bulunduğu coğrafya itibariyle stratejik bir bölgedir. Türkiye'nin Doğu ve Batı arasında bir köprü olması jeostratejik önemini artırmaktadır. Fakat Türkiye'nin sınır komşularının ideoloji ve rejimlerinin farklı olması statükosunu korumasında bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle Türkiye'nin güvenlik algısı geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde şekillenmiştir. Doğu Akdeniz Bölgesi Türkiye'nin sınır, enerji ve jeopolitik açıdan güvenliğini sağlamasında önemli bir alan olmuştur. Doğu Akdeniz Bölgesindeki hidrokarbon enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile bölgedeki devletler arasındaki çatışmalar artmış ve uluslararası alanda dikkatler bu bölgede toplanmıştır. Devletlerin kendi deniz yetki alanlarını belirlemesi ve bölgeden çıkan hidrokarbon enerji kaynaklarının kullanımı, bölgedeki devletler arasında rekabete yol açmıştır. Rusya Ukrayna Savaşının başlaması, enerji kaynakları açısından Rusya'ya bağımlı olan AB'nin, Doğu Akdeniz'de enerji rezervlerine sahip olan devletlerle iş birliği içerisine girmesine neden olmuştur. Ayrıca Doğu Akdeniz Bölgesi ABD, NATO, AB tarafından Rusya'nın çevrelenmesinde stratejik bir bölge olarak görülmektedir. Rusya'nın yayılmacılığı ve ABD'nin bölgede artan nüfuzu Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmaktadır. Türkiye Doğu Akdeniz'deki haklarını ve güvenliğini korumak istemektedir. NATO ülkesi olan Türkiye, Rusya ile de ileri düzeyde iş birliği içerisindedir. Türkiye savaş sırasında tarafsız bir politika sergilemekte ve ulusal güvenliğini ön plana koymaktadır. Bu çalışmada Rusya Ukrayna Savaşının Doğu Akdeniz Bölgesine etkileri ve Türkiye'nin güvenlik algısı çerçevesinde bölgedeki politikalarına yansımaları incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Rusya Ukrayna Savaşı, Doğu Akdeniz Bölgesi, Türkiye, Güvenlik, Dış Politika

ABSTRACT

KAYA, Buse. The Impact of the Russian-Ukrainian War on the Eastern Mediterranean Region and Turkey's Security Perception, Master's Thesis, Ankara, 2023.

The concept of national security in Turkey has been formed by historical experiences and its geopolitical structure has been very effective in the perception of security. Turkey is a strategic region in terms of its geography. The fact that Turkey is a bridge between the East and the West increases its geostrategic importance. However, the fact that the ideologies and regimes of Turkey's border neighbors are different has been seen as a threat to maintaining the status quo. For this reason, Turkey's security perception has been shaped within the framework of the traditional security approach. The Eastern Mediterranean Region has been an important area for Turkey to ensure its security in terms of borders, energy and geopolitics. The Deconfliction between the states in the region has increased with the discovery of hydrocarbon energy resources in the Eastern Mediterranean Region and international attention has been focused on this region. The determination of the maritime jurisdiction of the states and the use of Decarbonized energy resources from the region have led to competition between the states in the region. The beginning of the Russian-Ukrainian War has caused the EU, which is dependent on Russia for energy resources, to enter into cooperation with the states that have energy reserves in the Eastern Mediterranean. In addition, the Eastern Mediterranean Region is seen as a strategic region for the encirclement of Russia by the United States, NATO, and the EU. Russia's expansionism and the increasing influence of the United States in the region increase Turkey's security concerns. Turkey wants to protect its rights and security in the Eastern Mediterranean. As a NATO country, Turkey is also in advanced cooperation with Russia. Turkey exhibits a neutral policy during the war and puts its national security first. In this study, the effects of the Russian-Ukrainian War on the Eastern Mediterranean Region and its reflections on Turkey's policies in the region within the framework of security perception will be examined.

Keywords: Russia War in, Eastern Mediterranean Region, Turkey, Security, Foreign Policy

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimde desteğini, nezaketini ve sabrını esirgemeyen akademik eğitimimde önemli yeri olan değerli danışmamın Doç. Dr. Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM'a, tez yazım sürecimde bana rehberlik eden ve yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Gözde YILMAZ'a,

Her koşulda bana destek olan, sevgilerini ve inançlarını hiç esirgemeyen çok sevdiğim annem Funda KAYA ve babam Özkay KAYA'ya, çok sevdiğim kardeşlerim Şerife GÖKTEPE ve Bahadır KAYA'ya,

Desteğini esirgemeyen ve hep yanımda olan sevgili erkek arkadaşım Metin PİRGON'a

Bu süreçte her zaman yanımda olan, neşe dolu ve iyi niyetli dostlarım Eda LOKUM ve Uygar LOKUM başta olmak üzere bütün arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, fikirleri ile bugüne ışık tutan, Başöğretmen Mustafa Kemal ATATÜRK ve silah arkadaşlarına sonsuz minnettarlığımı sunuyor ve sevgi ve saygı ile anıyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

TEŞEKKÜR ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **vi**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **vii**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **viii**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: TÜRKİYEDE GÜVENLİK ALGISININ GELİŞİM SÜRECİ **5**

1.1. Kavramsal Olarak Ulusal Güvenlik Algısı **5**

1.2. Türkiye'nin Güvenlik Algısı ve Dış Politika **8**

1.3. 1923-1945 Dönemi Türkiye'nin Güvenlik Algısı **11**

1.4. Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'nin Güvenlik Algısı **17**

1.5.Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Güvenlik Algısı **21**

BÖLÜM 2: TÜRKİYENİN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDE ULUSAL GÜVENLİK ALGISI VE GÜVENLİK POLİTİKALARI **27**

2.1.Doğu Akdeniz Bölgesinin Türkiye Açısından Önemi **27**

2.2. Enerji Rezervleri Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi **30**

2.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesindeki Hakları ve Deniz Yetki Alanları **33**

2.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Enerji Paylaşımı ve Enerji Güvenliği Politikaları **39**

2.5. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Deniz Güvenliği Politikaları **44**

2.6. Türkiye'nin Bölgedeki Devletlerle İlişkileri **46**

2.6.1. Türkiye-Yunanistan ilişkileri 46

2.6.2. Türkiye-GKRY ilişkileri 48

2.6.3. Türkiye-KKTC ilişkileri 52
2.6.4. Türkiye-Mısır ilişkileri 54
2.6.5. Türkiye-İsrail ilişkileri 56
2.6.6. Türkiye-Libya ilişkileri 59
2.6.7. Türkiye-Suriye ilişkileri 60
2.6.8. Türkiye-Lübnan ilişkileri 62
2.7. Türkiye'nin Bölge Dışı Devletlerle İlişkileri 62
2.7.1. Türkiye-ABD ilişkileri 62
2.7.2. Türkiye-AB ilişkileri 67
2.7.3. Türkiye-Çin ilişkileri 71
2.7.4. Türkiye-Rusya ilişkileri 72
BÖLÜM 3: RUSYA UKRAYNA SAVAŞININ DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNE ETKİSİ VE TÜRKİYENİN DEĞİŞEN GÜVENLİK ALGISI 76
3.1.Rusya Ukrayna Savaşının Bölgesel ve Küresel Etkileri 76
3.2. Rusya Ukrayna Savaşının Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Etkisi 80
3.3. Rusya Ukrayna Savaşının Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki Varlığına Etkisi 83
3.4. Rusya Ukrayna Savaşının Doğu Akdeniz'deki Etkisi ve Türkiye'nin Güvenlik Algısı 86
SONUÇ 92
KAYNAKÇA 97
TURNİTİN RAPORU 13232
ÖZGEÇMİŞ 143

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Doğu Akdeniz Bölgesinde Keşfedilen Doğalgaz Rezervleri 31

GCRIS

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Doğu Akdeniz'de İhtilaflı Parseller ve Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları 32

Şekil 2: Türkiye'nin Kıta Sahanlığı, GKRY-Lübnan MEB Sınırlandırma Anlaşması 35

Şekil 3: Türkiye'nin Belirtilen Kıta Sahanlığı 35

Şekil 4: GKRY, Yunanistan'ın Kıta Sahanlığı İddiaları ve Türkiye'nin Kıta Sahanlığı Alanı 38

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

ASALA : Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia

BM :Birleşmiş Milletler

BMDHS : Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

BTC : Bakü-Tiflis-Ceyhan

CENTO : Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)

EMFG : Eastern Mediterranean Gas Forum (Doğu Akdeniz Gaz Forumu)

EOKA : Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü)

FETÖ : Fethullahçı Terör Örgütü

GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

INIFIL : United Nations Interim Force in Lebanon (BM Lübnan Barış Gücü)

IŞİD : Irak Şam İslam Devleti

İHA : İnsansız Hava Aracı

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB : Münhasır Ekonomik Bölge

MEDO : Middle East Defense Organization (Orta Doğu Savunma Örgütü)

MGK : Milli Güvenlik Kurumu

NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

OECD : Convention on the Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü)

PKK : Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

PYD : Partiya Yekîtiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SİHA : Silahlı İnsansız Hava Aracı

TANAP : Trans Anadolu Boru Hattı

TAP : Trans Adriyatik Boru Hattı

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TPAO : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

YPG : Yekineyen Parastina Gel (Halk Savunma Birlikleri)

GİRİŞ

Güvenlik kavramının kesin bir tanımı olmamakla birlikte bireyden topluma değişiklik gösterdiği için birbirinden farklı bir şekilde yorumlanabilmektedir. Soğuk Savaşın sonlarına kadar güvenlik kavramı ulusal güvenlik kapsamında incelense de Soğuk Savaşın bitişine doğru daha kapsamlı bir şekilde ele alınmaya başlanmış ve ulusal güvenlik, liberal değerler ve insani güvenlik kavramları ile yeniden yorumlanmıştır. Küreselleşme süreci, güvenliğin kapsamını daha da genişletmiş ve insani güvenliği ele alarak tehdidin sadece ulus sınırları korumakla önlenemeyeceğini ve uluslararası güvenliğin sağlanması için kolektif güvenliğin sağlanması gerektiği anlayışını ön plana çıkarmıştır.

Türkiye'nin güvenlik kavramı tarihsel tecrübelerle oluşmuş ve jeopolitik yapısı güvenlik algılamasında oldukça etkili olmuştur. Türkiye bulunduğu coğrafya itibariyle stratejik bir bölgedir. Doğu ve Batı arasında bir köprü oluşu, sınır komşularının ideoloji ve rejimlerinin farklı olması Türkiye'nin statükosunu korumasında bir tehdit olarak görülmüştür. Ortadoğu Bölgesi'nin istikrarsız olması, Ege Adaları ve Doğu Akdeniz'de Yunanistan'ın politikaları, Soğuk Savaş yıllarında SSCB'nin çevrelenmesi için NATO'nun güvenlik politikalarına dahil olması güvenlik algısının şekillenmesine neden olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'de genel olarak geleneksel güvenlik anlayışı ön plana çıkmaktadır.

Soğuk Savaşın bitişi ile güvenlik algıları değişmeye başlamış, güvenlik sadece askeri tehdit olarak değil; devlet, insan, iklim gibi konuları da ele almaya başlamıştır. Türkiye daha çok bölge odaklı çalışmalar yürütmüş ve ilgili aktörlere yönelik stratejisini ortaya koymuştur

Türkiye, NATO içerisinde yer alsa da NATO ülkesi olan Yunanistan ile Doğu Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde anlaşmazlıklar yaşamıştır. Ayrıca SSCB'nin yıkılması ile bölgede yeni devletlerle iş birliği içerisine girmeye çalışmış ve bölgesel ve ikili ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Türkiye yakın bölgesinde olan çatışmalarda denge politikası uygulayarak çatışmalara girmeme politikasını gütmekle birlikte Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki güvenlik sorunları nedeniyle aktif bir politika izleme yoluna gitmiştir.

Doğu Akdeniz Bölgesi geçmişten bu yana tarihsel, jeopolitik, stratejik ve ticari olarak büyük öneme sahip bir alan olmuştur. Bölgede hidrokarbon enerji

kaynaklarının keşfedilmesi ile sadece bölgedeki devletler için olmamakla beraber uluslararası alanda dikkatler bu bölgede toplanmıştır. Bölgenin kontrolü, devletlerin kendi deniz yetki alanlarını belirlemesi ve bölgede çıkan hidrokarbon enerji kaynaklarının kullanımı, bölgedeki devletler arasında büyük rekabete yol açmıştır. Dünyada enerji ihtiyacının ve enerjiye olan bağımlılığın artması ile Doğu Akdeniz bölgesinin önemi de artmıştır. Rusya Ukrayna Savaşının ortaya çıkması AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak için bu kaynakları elinde bulunduran devletlerle iş birliği içerisine girmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Doğu Akdeniz Bölgesinde çıkan gazlar ve bu bölge üzerinden ulaştırma koridorlarının oluşturulması ihtiyacı doğmuştur.

Rusya Ukrayna Savaşı ile enerji kaynaklarının güvenliği konusu ön plana çıkmıştır. Rusya'ya alternatif enerji kaynaklarının kullanılması ve transferi açısından Doğu Akdeniz Bölgesi önemli bir merkez olmuştur. Enerji transferi sağlanması açısından bu bölgede birçok rota oluşturulmuş ve enerji kaynaklarının güvenli ve ucuz bir şekilde geçişinin sağlanması amacı güdülmüştür. Bölgedeki devletlerin deniz yetki alanları konusundaki çatışmaları, KKTC'nin yok sayılması bölgedeki enerji güvenliğinin sağlanması açısından büyük bir zorluk oluşturmaktadır. Bölgedeki güvenliğin sağlanması, enerji rezervlerinin çıkarılması ve taşınması için bölgedeki devletlerin deniz yetki alanları ile ilgili bir anlaşmaya varması gerekmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yetki alanlarını korumaya çalışmakta ve bölgedeki konumunu güçlendirmektedir. Nitekim Doğu Akdeniz, Türkiye için hayati bir öneme sahiptir. Doğu Akdeniz Türkiye'nin güney sınırını oluşturmaktadır. Bu nedenle bölgedeki tehditler Türkiye'nin güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Türkiye'nin deniz yetki alanları konusunda bölgedeki devletlerle yaşadığı anlaşmazlıklar, GKRY ve Yunanistan başta olmak üzere Türkiye'nin ve KKTC'nin bölgedeki haklarına aykırı tutumları ve Türkiye'yi bölgede yalnız bırakma politikaları, Suriye'deki iç karışıklık nedeniyle artan terörizm faaliyetleri ve mülteci sorunu, Doğu Akdeniz'de ABD ve Rusya'nın nüfuzunun artması Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atan durumlar olarak görülmüştür.

NATO'nun kendisini çevreleme politikalarını ulusal bir tehdit olarak gören Rusya, renkli devrimlerle birlikte Ortadoğu ve Akdeniz'e tekrar dönüş yapmıştır. Doğu Akdeniz Bölgesi NATO'nun Rusya'yı çevrelemesi ve güvenliğini tehdit etmesi açısından Rusya'yı oldukça ilgilendirmektedir. Ayrıca Doğu Akdeniz Bölgesi'nde

çıkan rezervlerin Rusya'nın sahip olduğu enerji kaynaklarına birer alternatif olması ve Rusya'nın bölgede çıkan enerji kaynaklarının çıkarılması ve pazarlanması hususunda aktif bir rol üstlenmek istemesi nedeniyle bölgedeki nüfuzunu artırma yoluna gitmiştir. Rusya Ukrayna Savaşı ile Rusya'nın yayılmacılığının artması ve sınırlarını AB ülkelerine kadar genişletme çabası ABD, AB ve NATO ülkeleri tarafından bir tehdit olarak görülmüştür. Bu devletler Rusya'nın yayılmacılığı karşısında Rusya'nın politikalarına karşılık caydırıcı bir araç olarak yaptırımlar uygulamıştır. Rus gazına bağımlı olan AB ülkeleri enerji çeşitliliğini artırmak ve yeni alternatif enerji kaynakları bulmak için Doğu Akdeniz'e yönelmiştir. Bölgede çıkan gazın AB'ye ulaştırılmasında Türkiye'nin konumu oldukça büyük bir avantaj sağlamakla birlikte Doğu Akdeniz'de yaşanan çatışmalar ve Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanları konusunda yaşadığı çatışmalar nedeniyle boru hatlarının Türkiye üzerinden geçme projesinin ihtimali zorlaşmaktadır. Ayrıca AB'ye enerji transitinin sağlanması konusunda bölge devletleri olan GKRY, Yunanistan, İsrail, Mısır arasındaki iş birlikleri artmakta ve Türkiye'nin bölgedeki yalnızlığını artırmaktadır.

Rusya Ukrayna Savaşı, Rusya'nın Suriye'deki azalan etkinliği sonucunda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güvenliğini etkileyen en önemli mesele olan Suriye meselesinde avantajlar sağlamıştır. Rusya Ukrayna Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye, Rusya'nın askeri gücünün bir kısmını kendi bölgesine çekmiş ve Türkiye, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz Bölgesi'nde daha etkin bir hale gelmiştir. Diğer taraftan ABD'nin Rusya'yı çevreleme amacıyla Doğu Akdeniz'de ve Doğu Avrupa'da askeri varlığını artırmasına zemin hazırlamış, özellikle Yunanistan ve GKRY ile olan askeri iş birliklerinin artması Türkiye tarafından bir tehdit olarak görülmüştür.

Bu çalışmada Rusya Ukrayna Savaşı bağlamında Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Türkiye'nin bölgedeki politikaları güvenlik algısı çerçevesinde incelenecektir. Tezin amacı Doğu Akdeniz Türkiye'nin güvenliği için neden önemlidir? Rusya Ukrayna Savaşının Doğu Akdeniz Bölgesindeki etkileri nelerdir? Rusya Ukrayna Savaşı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğini nasıl etkilemektedir? sorularına cevap bulmaktır. Çalışmada Türkçe ve İngilizce dillerinde yapılan araştırmalar, makaleler, kitaplar, dergiler, haber kaynakları ve resmî kurumların yapmış olduğu paylaşımlar incelenerek nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Tezin ilk bölümünde kavramsal olarak güvenlik açıklanmış ve güvenliğin net bir tanımı olmadığı, kişilere, toplumlara ve devletlere göre farklı şekillendiği

belirtilmiştir. Buradan yola çıkılarak Türkiye'nin tarihsel olarak kuruluşundan bu yana güvenlik algısının nasıl şekillendiği olay ve bulgulara dayandırılarak anlatılmıştır. Tezin ikinci kısmında Doğu Akdeniz Bölgesinin Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından önemi incelenerek ulusal güvenliğinin birer parçası olan enerji ve deniz güvenliği açıklanmış, Türkiye'nin bölgedeki politikaları ve bölge devletleri ile olan ilişkileri başlıklar altında incelenmiştir. Tezin üçüncü kısmında Rusya Ukrayna Savaşının küresel ve bölgesel etkileri genel olarak anlatılmış ve savaşın etkilerinin Doğu Akdeniz'e nasıl yansıdığı tartışılarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğine ve politikalarına etkisi incelenmiştir.

BÖLÜM 1: TÜRKİYEDE GÜVENLİK ALGISININ GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Kavramsal Olarak Ulusal Güvenlik Algısı

Güvenlik kavramı Latince "se" (olmaksızın) ve "cura" (endişe) kelimelerinin birleşimi ile oluşan “securitas” kelimesinden türemiştir. Bu kelime anlam olarak “endişeden uzak olma” durumunu ifade ederken kişinin veya toplumun algısına bağlı olarak farklı şekillerde yorumlanabilmektedir (Frederik & Arends, 2009, s. 5). Güvenlik kavramı, bireyden devlete kadar bütün alanları kapsamasına rağmen net bir tanımı yapılamamaktadır. Arnold Wolfers güvenlik kavramını "önceden edinilmiş olan değerlerin bir noktaya kadar korunması" olarak ifade eder ve nesnel ve öznel olarak güvenlik kavramını iki şekilde değerlendirir (Wolfers, 1952, s. 484). Nesnel olarak güvenliği, “edinilmiş değerlere yönelik bir tehdit olmaması” olarak tanımlarken, öznel olarak “edinilmiş olan bu değerlere yönelik saldırıya dair korkunun olmaması” olarak tanımlar (Wolfers, 1952, s. 485).Bu tanımlardan yola çıkıldığında tehdit algılanması bireyden topluma değişiklik göstereceği için ortak bir paydada buluşmak mümkün görünmemektedir. Arnold Wolfers'a göre uluslar içerisinde bulundukları tehlikeye ve sahip oldukları edinimlere göre güvenlik anlamında birbirlerinden farklı tepkiler gösterirler (Wolfers, 1952, s. 485).

Güvenlik 1950'lere kadar uluslararası ilişkilerde bütüncül olarak ele alınmamıştır. 1950'lerde ise John Herz ve Arnold Wolfers güvenlik kavramını devlet merkezli ulusal güvenlik açısından incelemiştir. Bunun sonucu olarak güvenlik, daha dar bir kapsamda incelenmiştir (Buzan, 1984, s. 110). Güvenlik kavramı, "bireysel", "ulusal" ve "uluslararası" alanda analiz edilmeye çalışılsa da literatüre hâkim olan güvenlik düzeyi ulusal güvenlik anlayışı olmuştur (Baylis, 2008, s. 73).

Güvenlik, Soğuk Savaş’ın bitişine kadar baskın olarak askeri unsurlar etrafında gelişmiş, ulus devletleri kapsayan ulusal güvenlikleri ön plana çıkarmış ve uluslararası sistemin anarşik yapıda olduğu ve devletler üzerinde mevcut bir otorite olmadığı için devletlerin kendi güvenliklerinden sorumlu olduğu bunun sonucu olarak da askeri gücü ön plana çıkaran realizm etkisinde kalmıştır (Gärtner & Hyde-Price, 2001, s. 1-2). Ayrıca realizm çerçevesinde vatandaşların fiziksel güvenliğinin devlet tarafından sağlanması gerektiği düşüncesiyle devlet güvenliği ve birey güvenliği bütünsel olarak görülmektedir (Torun, 2012, s. 19).

Kavramsal açıdan ulusal güvenlik, geleneksel anlamıyla "toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı koruyacak olan değerlerin bütünü" olarak ifade edilebilir (Baldwin, 1997, s. 13). Ulusal güvenlik kavramı 2. Dünya Savaşı sonrasında Walter Lippmann tarafından 1943'te literatüre girmiştir. Lippmann ulusal güvenliği "Bir ulusun savaştan kaçınmak için meşru çıkarlarını feda etmek zorunda olmadığı ve mecbur kalmadıkça meydan okunduğu takdirde, onları savaş yoluyla koruyabilme durumu" şeklinde açıklamıştır (Room, 1993, s. 5).

Güvenlik, korunması gereken değerler ve sakınılması gereken tehditler bakımından iki anlam taşır. Siyaset biliminde güvenlik, çıkarların korunması (interest) ve tehditlerin engellenmesi (threat) olarak tanımlanmakla birlikte ulusal güvenlik kavramı da bir ülkenin çıkarlarının korunması, ülkeye yönelik tehditlerin engellenmesi ve savunulmasını içerir (Birdişli, 2021, s. 29). Bu nedenle bir ülkenin güvenliği, içerideki çıkarların korunması ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı savunulması anlamı taşımaktadır (Birdişli, 2021, s. 30). Güvenlik ve ulusal güvenlik kavramı benzer kullanıma sahip olsa da iki kavram farklı amaçlara sahiptir. Ulusal güvenlik kavramı ulus ve devlet arasında olan bağlantıyı vurgular. Buna göre, ulusal güvenlik kavramında güvenliğin objesi olan tehditlerden sakınılması gereken unsurlar olarak uluslar belirtilir. Ayrıca ulusal güvenlik devletin dış politikasında önemli bir faktör olmakla birlikte karar alıcıların dış politika kararlarında önemli bir etkendir (Torun, 2012, s. 19).

1970'li yıllardan sonra iklim değişikliği, çevre sorunları, petrol krizi, nükleer yayılma gibi sorunlar ile güvenlik detaylı bir şekilde ele alınmış ve bireysel, ulusal ve uluslararası analiz düzeyinde incelenmeye çalışılmıştır (Ullman, 1983, s. 140-143). Bu kapsamda Barry Buzan güvenlik kavramını detaylı olarak incelemiş ve güvenliği ele alırken değerlendirilen barış ve güç kavramlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle karşılaştırarak güvenlik fikrini geliştirmeyi amaçlamıştır (Buzan, 1984, s. 110). Buzan'a göre güvenlik, geleneksel olarak barış ve gücün bir yan etkisi olarak değil; bir bütün olarak birey, devlet ve uluslararası sistem düzeyinde incelenmelidir (Buzan, 1984, s. 111). Barış kavramı tek başına incelendiğinde bireyler ve uluslararası sistemi ele alıp evrensel bir değer yüklerken, güç sadece devletler üzerinden değerlendirilir. Buzan'a göre güvenlik kavramı güç ve barışla birlikte değerlendirilmeli ve eksik olduğu noktalar giderilmeye çalışılmalıdır (Buzan, 1984, s. 112). Çünkü uluslararası sistem anarşik bir yapıdadır ve devletler tam anlamıyla ne

barışla ne de güçle bu anarşik yapıyı dengeleyebilirler. Güvenlik açısından anarşi ele alındığında bu sistemde hem çatışma hem de uyum birlikte ele alınmalıdır (Buzan, 1984, s. 112).

David. A. Baldwin güvenlik sorununun rasyonel bir şekilde analiz edilebilmesi için şu soruları sorar: "Kimin için güvenlik? Hangi değerler için güvenlik? Ne kadar güvenlik? Hangi tehditlerden? Ne pahasına? Hangi zaman diliminde?" (Baldwin, 1997, s. 13). Birey ve devletin güvenliği keskin bir şekilde ayrılamaz. Bunun nedeni devlet ve bireyin güvenliklerinin birbirine bağlantılı bir şekilde ilerlemesidir. Bu nedenle güvenlik tanımlanırken devlet, birey ve uluslararası sistem arasındaki ilişki de göz önüne alınmalıdır. Birey, devlet ve diğer aktörlerin sahip olduğu birçok değer vardır ve bu değerleri fiziksel, psikolojik, ekonomik, bağımsızlık gibi birçok alanı içerebilir. Bu değerler açısından bakıldığında mutlak bir güvenlik kavramından söz edilemeyeceği gibi sahip olunan güvenlik derecesi belirtilmeli ve "ne kadar güvenlik?" sorusu sorulmalıdır. Güvenlik sağlanırken ortaya çıkan maliyetler göz önüne alınır. Söz konusu maliyetler, askeri harcamalar olabileceği gibi ahlaki yargının, ulusal güvenlik politikalarının gerisine atılması olarak da değerlendirilebilir. Zaman dilimi açısından güvenlik, kısa vadeli güvenlik politikaları ve uzun vadeli güvenlik politikaları olarak ikiye ayrılır ve iş birliği ya da çatışma yoluna gidilebilir (Baldwin, 1997, s. 24).

Soğuk Savaş'ın bitişine doğru güvenlik daha geniş bir kapsamda ele alınmaya başlanmıştır. Ulusal güvenlik kavramına olan geleneksel yaklaşım Soğuk Savaş sonrasında iki kutuplu yapının sona ermesi ile birlikte önemini yitirmeye başlamış ve insanı temel alan ekonomik ve liberal değerleri ön plana çıkaran ulusal güvenlik anlayışı gelişmiştir (Birdişli, 2011, s. 152) 11 Eylül saldırıları sonrasında ise terörizm, insan güvenliği ve kolektif güvenlik kavramları güvenlik kavramının alanını genişletmiş ve ulusal güvenliği geleneksel yaklaşımından ayırmıştır (Ullman, 1983, s. 141).

Küreselleşme süreci bireysellik, insan hakları, liberal değerleri yüceltme konusunda katkı sağlamış, geleneksel güvenlik anlayışının tersine devlet güvenliğine değil insani güvenliğe odaklanmıştır. Bunun sonucu olarak güvenlik tehlikeleri daha geniş kapsamlı ele alınmış ve insan hakları ihlalleri, düzensiz göç hareketleri, siber saldırılar, uluslararası terörizm gibi yeni tehditlere odaklanılmıştır (Aktel & Kanat, 2019, s. 97). Küreselleşmenin sonucunda devlet güvenliği tanımlaması uluslararası

güvenlik anlayışına evrilmekle birlikte daha bütüncül bir güvenlik anlayışı ele alınmıştır. Bu bağlamda devletler güvenliğin sağlanması için karşılaştıkları tehdidin sadece sınırları içerisinde korunması olarak değil, tehdidi tamamen ortadan kaldıracak tedbirlerin alınması ve uluslararası güvenlik stratejisi oluşturulması yoluna gitmişlerdir (Gül, 2016, s. 308).

1.2. Türkiye'nin Güvenlik Algısı ve Dış Politika

Bahsi geçen unsurlar çerçevesinde incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik algısı genel olarak ulusal bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması, devletin yönetim biçimini iç tehditlere karşı korumak şeklinde olup geleneksel (realist) güvenlik algısı olarak şekillenmiştir (Aydın & Ereker, 2014, s. 136).

1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra başlayan, 19. yüzyıldaki milliyetçilik akımlarının etkisiyle devam eden ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra kaybedilen büyük toprak kayıpları ve 1. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Sevres Antlaşması'nın bir sonucu olarak Türkiye Cumhuriyeti için toprak kaybetme ve parçalanma korkusu oluşmuş, bu sürece "Sevr sendromu" adı verilmiştir (Gül, 2016, s. 308). Türkiye'nin kuruluşunda "Sevr sendromu" diye adlandırılan güvenlik endişesi uzun yıllar boyunca devletin güvenlik alanının dış tehdit üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle geleneksel askeri, stratejik ve güvenlik politikaları milli güvenlik politikalarının temelini oluşturmuştur (Kavsıracı, 2019, s. 2090). Bu bağlamda güvenliğin tanımlanması ve tehdit unsurlarının belirlenmesi amacıyla Milli Güvenlik Kurulu kurulmuştur. Milli Güvenlik kavramı 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 2.ci maddesinin (a) fıkrasındaki tanımı şu şekildedir: "*Milli Güvenlik; devletin anayasal düzeninin, milli varlığının ve bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması*" olarak ifade edilirken (b) fıkrasında "*Devletin Milli Güvenlik Siyaseti; milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulunun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti*", ifade eder (Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, 11).

Devletlerde güvenlik algısı dış politika davranışlarını etkilemektedir. Türkiye'nin dış politikası realist bir düzlemde ele alınmıştır. Bunun en önemli

örnekleri askeri etkinin iç ve dış politikada artması, ulus devlet anlayışının korunmasına olan bağlılık, uluslararası alanda güç dengesini gözetmesi aynı zamanda ulusal gücü artırmaya yönelik politikalar uygulaması, ulusal bütünlüğe zarar geleceği endişesi ile toplumsal, siyasal hareketlere olan güvenlik yaklaşımıdır (Baharçiçek & İnan, 2013, s. 117).

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana ülke vatandaşlarını tek bir yapı olarak düşünmüş ve vatandaşlarından tam bağlılık beklemiştir. Devlet merkezli bir güvenlik anlayışına sahip olduğu için "devletin güvenli olması toplumun da güvenli olmasını sağlar" politikası gütmüş ve bunun sonucu olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin tek devlet tek millet felsefesi uzun bir süre devam etmiş, devlet ve toplum arasında uyum sağlanmaya çalışılmıştır (Oğuzlu, 2015, s. 231). Soğuk Savaştan sonra güvenliği ekonomik, sosyal, kültürel, insani meseleler gibi çok katmanlı bir şekilde ele almasına rağmen Türkiye geleneksel güvenlik algısını devam ettirmektedir (Aydın & Ereker, 2014, s. 136). Bunun en büyük örneği küreselleşmenin hızlandığı dönemlerde ulusal güvenliğe yönelik en büyük tehdit algısından birinin terör sorunu olduğu ve milli güvenlik söylemi ve politikalarının artması olarak görülmektedir (Kavsıracı, 2019, s. 2091).

Türkiye'de güvenlik algısı genel olarak jeopolitik ve jeoekonomik alanda şekillenmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri Türkiye'nin içerisinde bulunduğu coğrafyanın özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Başurgan & Birdişli , 2017, s. 72). Türkiye; Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir kesişim noktası olmakla birlikte sınırları Ortadoğu'ya, Kafkaslara ve Balkanlara ulaşması stratejik önemini artırmaktadır. Öte taraftan göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle yüzyıllar boyunca bu bölge birçok devletin istilasına uğramıştır. Bu nedenle toprak bütünlüğü ve bağımsızlık konusunda büyük ölçüde güvensizlik taşır (Sander, 2015, s. 111).

Türkiye'nin konumu itibariyle sahip olduğu denizler ve doğusunda kalan dağlık alan doğal bir savunma alanı sağlarken diğer taraftan doğu ve güney bölgesi düzenli ordunun bulunması açısından zordur. Ayrıca bölge mülteci geçişi ve gerilla tarzı hareketlerin oluşmasına uygun bir bölgedir (Aydın & Ereker, 2014, s. 132). Diğer taraftan Boğazlara sahip olan Türkiye, denizden ve hava saldırılarından bir tehlike karşısında daha açık bir durumdadır (Oran, 2013, s. 24).

Bir ülkede sınır sayısı o ülkenin dış politika davranışlarını etkilemektedir. Sınır komşusu artıkça güvensizlik artar (Sander, 2015, s. 111). Tehdit edilme riskine bağlı olarak kendini koruma gereksinimi de artar. Bu durumda devlet ya gücünü artırma ve silahlanması yoluna girer ya da barışçıl davranma ve anlaşma yapma yoluna girer (Sander, 2015, s. 112). Türkiye'nin jeostratejik konumu itibariyle Akdeniz, Ortadoğu, Kafkas, Balkan ülkesi sayılabilmektedir ve bu durum uluslararası sistemde ve bölgesel dengeler açısından Türkiye'nin ihtiyatlı hareket etmesine neden olur. Ayrıca sınırlarında çok fazla komşu devletin oluşu realpolitiğe dayalı olan bir güvenlik anlayışı geliştirmesine katkıda bulunmuştur (Aydın M. , 2012, s. 497).

Türkiye jeostratejik konumu itibariyle bölgesel güvenlik alanlarının arasında yer almaktadır. Bu güvenlik alanları olan Balkanlar, Akdeniz, Ortadoğu, Kafkasya ve Avrupa birbirlerine bağlı olmakla birlikte Türkiye'nin bu güç dengeleri arasında dengeleme politikası yürütmesine zemin oluşturur. Türkiye özellikle Soğuk Savaş yıllarında Batı ittifakında Truman Doktrini, NATO, OECD gibi yapıların içerisinde yer almış öte yandan SSCB'yi tehdit etmek istememiştir (Oran, 2013, s. 25-27).

Türkiye'nin yakın çevresinde bulunan Ortadoğu, birçok savaş ve iç karışıklığa sahip istikrarsız bir bölgedir. Bu nedenle Türkiye için NATO'da yer almak, istikrarsız olan bu bölgede önemli bir güvenlik unsuru olmasını kolaylaştırmaktadır (Aydın & Ereker, 2014, s. 133). NATO'nun uluslararası alanda belirlediği tehdit algılamaları ve öncelikleri çerçevesinde Türkiye, askeri ve siyasi alanda politikalarını şekillendirmiştir fakat NATO müttefiki olan Yunanistan ile Akdeniz ve Ege bölgesinde sorunlar yaşamaktadır (Başurgan & Birdişli , 2017, s. 72). Ege adalarının paylaşımı sorunu, karasularının belirlenmesi, Kıbrıs ve Batı Trakya sorunları Türkiye'nin Akdeniz ve Ege Bölgesi'ndeki temel güvenlik sorunlarını oluşturur. Kıbrıs ve Yunanistan'ın yayılmacı faaliyetleri Türkiye'nin açık denizlere olan bağlantısına engel olacaktır. Bu durum 1950'den bu yana Türkiye'nin Akdeniz'deki güvenlik politikalarını etkilemektedir. Yine de Türkiye Avrupa ile olan bağlantısını zedelememek için Yunanistan ile ilişkilerine ihtiyatlı yaklaşmıştır (Oran, 2013, s. 26).

Türkiye'nin güvenlik algısı tarihsel, coğrafi, kültürel olarak gelişmiştir. Bunun yanında yönetici elitlerin politikaları, zamanla değişen sınırlar ve komşu

ülkelerin artması, uluslararası sistemdeki değişiklikler de dönemsel olarak güvenlik politikalarını etkilemiştir (Oğuzlu, 2015, s. 224).

1.3. 1923-1945 Dönemi Türkiye'nin Güvenlik Algısı

17. yy.'dan yıkılana kadarki dönemde Osmanlı İmparatorluğunun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikaları arasında benzerlikler vardır. Bunlar; güç dengesine göre bir strateji oluşturmak ve işgal edilmedikçe ve tehdit olmadıkça diğer devletlerle savaşmamaktır. Fakat Türkiye dış politikasını belirlerken değişen dünya şartlarına uyum sağlamaya çalışmış, Osmanlı İmparatorluğu mevcut yapısını aynen korumak istemiştir (Oran, 2013, s. 19).

Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra mirasını devralan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana güvenlik algısını şekillendiren en önemli unsur bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak olmuştur. Bu yönde batılılaşma ve denge politikası olan iki temel stratejiyi benimsemiştir (Erhan & Embel, 2015, s. 151).

Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle Tanzimat Fermanından sonra yapılan gelişmeler Batı etkisinin sonuçlarıdır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise Osmanlı İmparatorluğu'nun tersine Batıyla ilişkileri bozmak yerine Batının değerlerini benimsemeye ve dış politikada uyum sağlamaya çalışmıştır (Oğuzlu, 2015, s. 237). Buna rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Sevr Antlaşması'nın imzalanması ile Türkiye, Batıya karşı her zaman bir güvensizlik duymuştur (Açıkbaş, 2022, s. 58). Osmanlı'dan kalan borçlar, İngiltere ve Türkiye arasındaki Musul sorunu, Yunanistan ile Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi ve Patriklik Buhranı, Fransa ile Türkiye arasında yaşanan Lotus-Bozkurt Olayı ve Osmanlı'dan kalan borçlar Batı ülkeleri ile ilişkilerin gerginleşmesine ve güvensizliğin artmasına sebep olmuştur (Ülman, 1968, s. 248). Bütün bunlara rağmen Mustafa Kemal, Batılı devletlerin emperyalist tutumuna karşı olmakla birlikte Batılı devletlerin siyasi ve ekonomik anlayışını reddetmemiştir (Günay, 2015). Mustafa Kemal'in amacı 19. yüzyıl ulus-devlet temelli Avrupa modeline uygun bir devlet kurmak, "yurtta barış cihanda barış" ilkesi çerçevesinde diplomasinin ön planda olduğu bir politika yürütmek ve Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmaktır (Sander, 2015, s. 110). Türkiye bu ilke çerçevesinde uluslararası ve bölgesel güvenliğin ve istikrarın sağlanması için

girişimlerde bulunmuştur. Bunun en büyük örneği 1929 tarihli Briand-Kellogg Paktı'na TBMM oturumu ile aldığı kararla katılması ve 1932 yılında Milletler Cemiyetine üye olmasıdır (Sediroğlu, 2022, s. 558). Ekonomik anlamda ise Atatürk, Türk yasalarına uydukları sürece yabancı sermayeye karşı olmadıklarını hatta işçiye ve sermayeye gerek duyduklarını ve yabancı sermayeye gerekli güvenceleri tanıyacaklarını belirtmiş, 1923 yılından sonra liberal nitelikte yasalar çıkarmıştır (Sediroğlu, 2022, s. 557). Fakat Türkiye 1929 Ekonomik Buhranından sonra devlet denetimini artırarak 2. Dünya Savaşı sonuna kadar devletçi ekonomik modeli sürdürmüştür (Sander, 2015, s. 119).

Bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin dış politikalarını en fazla etkileyen ideoloji, milliyetçilik olmuştur (Ülman, 1968, s. 242). Fakat Türkiye'nin kuruluş yıllarındaki milliyetçilik anlayışı sadece ırk temeline dayanmadan, ülkenin sınırlarının savunulabilir ve gerçekçi bir alana dayandığı, ortak yurttaşlık adı altında ulusal birliğin olduğu bir anlayıştır (Sander, 2015, s. 110). Türkiye kuruluş yıllarından Lozan Antlaşması imzalanana kadar revizyonist bir politika gütse de Türkiye'nin revizyonist hareketi o dönem içerisindeki diğer devletlerin revizyonist hareketlerinden oldukça farklıdır. Ulusun sınırlarını belirleyen Misak-ı Milli sınırları rasyonel ve gerçekçidir. İstanbul'da 28 Ocak 1920'de toplanan Meclis-i Mebusanda onaylanan Misak-ı Milli kararlarının ilk 6 maddesi, Türkiye'nin bağımsızlığı ve bütünlüğünü ifade ederken revizyonist yaklaşımını ortaya koyar. Fakat Misak-ı Milli revizyonizmi dönemin revizyonizm anlayışından farklıdır. Bunun en büyük göstergesi istenilen sınırlar rasyoneldir ve Lozan Antlaşmasından sonra statükoyu korumaya yöneliktir (Oran, 2013, s. 105). Yine Misak-ı Milli kararları maddeleri incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını çizerken uluslararası alanda tepki yaratacak ilkelere karşı dikkatli olduğu görülmektedir. Madde 2'de Kars, Ardahan, Batum vilayetleri anavatana katılmış olsa da gerekirse halk oylamasına başvurulabileceği, Madde 3'te Batı Trakya'nın hukuksal durumunun belirlenmesi de yine halk oylamasına göre gerçekleşmesi gerektiği belirtilir (Oran, 2013, s. 106). Madde 4'te belirtilen, İstanbul kenti ve Marmara Denizi'nin güvenliğinin tehlikeden uzak tutulması, Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının dünya ticaret ve ulaşıma açılması konusunda Türkiye ve diğer devletlerin oy birliği ile verecekleri karara bağlı olunma ilkesi, denizlerin serbestliği ilkesi ile bağlantılı olarak Boğazların serbestlik ilkesine uygundur (Oran, 2013, s. 107). Ayrıca 5. maddede belirtildiği gibi azınlık haklarını

koruma açısından da güvence sağlanacağı teminatı verilmiştir (Oran, 2013, s. 108). Türkiye'nin kurucu kadrosu Misak-ı Milli sınırlarını çizerken gerçekçi ve haklı bir zemin oluşturma yoluna gitmiştir.

Osmanlı Hükümeti, diplomasiyi gücünü telafi edene kadar ve yıkılışına kadarki süreçte ömrünü uzatmak için bir araç olarak görürken, Mustafa Kemal dış politikada önemli bir amaç olarak kullanmıştır. Uluslararası sistemin yapısını ve devletlerin davranışlarını gözlemleyerek, 1. Dünya Savaşı'ndan çıkmış bu devletlerin tekrar savaşa girebilecek güçleri olmadığını hesaba katmış ve imparatorluk hevesi olmadan bağımsız ulusal bir ülkenin sınırlarını kurmuştur. Bir yandan ulusal sınırlar belirlenirken taviz verilmeden savaşıp diğer yandan da ilgili devletlerle diplomasiyi sağlamıştır (Kürkçüoğlu, 1980, s. 319).

Türkiye 1923 tarihli Lozan Antlaşması sırasında başarılı bir diplomasi yürütmüş gerekirse çözülemeyen sorunları erteleyerek sağduyulu davranmıştır. Öte yandan bazı konuların tartışılması dahi söz konusu olmamıştır. Bu konular; Doğu sınırında "Ermeni yurdu" iddiaları ve kapitülasyonların kaldırılmaması durumudur. İsmet İnönü'ye Türk hükümeti tarafından verilen Lozan Antlaşmasıyla ilgili olan talimatta yazıldığı üzere bu iki konu tartışmaya dahi açılırsa, konferansın terki istenmiştir. Bu iki durum Türkiye'nin ulusal bütünlüğü ve ekonomik bağımsızlığıyla birebir ilişkilidir ve taviz verilmemelidir (Erhan & Kürkçüoğlu, 2020, s. 29).

Türkiye, Lozan Antlaşması'nda diplomasi yollarını açık tutmuş ve güce başvurmadan diplomatik yollarla çözüm için çabalamış bu nedenle Avrupa ülkeleri tarafından saygı duyulan barışçıl bir ülke olarak görülmeye başlanmıştır. "Yurtta sulh cihanda sulh" prensibi ile hareket etmesi Lozan Antlaşması sırasında Türkiye'nin istekleri bakımından avantaj sağlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin kuruluşundan 2 yıl sonra uluslararası antlaşmalarda yer almaya başlaması o zamana kadar yeni kurulan devletler açısından pek de rastlanmayan bir durumdur (Sander, 2015, s. 110).

Lozan Barış Antlaşması ile egemenlik haklarını ve bağımsızlığını uluslararası alanda tanıtan Türkiye, bu kazanımları korumaya ve sürdürmeye yönelik bir dış politika uygulamıştır. Türkiye'nin 1923-1930 arası dönemde güvenlik algılarını etkileyen en önemli durum içte ve dışta istikrar ve barış ortamı sağlamak, siyasi rejime yönelik tehditleri ortadan kaldırmak ve Lozan statükosunu korumak olmuştur (Ozan, 2022, s. 8).

Türkiye'nin 1923-1930 arası dönemde tehdit algısı Batı ülkelerine karşı şekillenmiş ve ulusal bağımsızlığına ve bütünlüğüne zarar verecek en büyük unsur bu devletler olarak görülmüştür. Bunun nedeni "Sevr korkusu" nedeniyle Batıya yönelik şüphelerin güvenlik konusundaki tehditleri doğrudan etkilemesidir. Diğer yandan SSCB'de yükselen komünizm, 1. Dünya savaşı sonrasında ağır savaş tazminatlarına ve toprak kayıplarına uğrayan Almanya'da yükselen milliyetçilik aynı zamanda İtalya'da faşizmin yükselişe geçmesi uluslararası sistemin istikrarının ve barış ortamının çok uzun süre sürdürülemeyeceğinin habercisi olmuştur (Sediroğlu, 2022, s. 558). Bu nedenle Türkiye güvenliğini sağlamak için bölgesel iş birliklerini artırmıştır. Avrupa'da yükselen milliyetçilik, silahlanma yarışının artmasına karşın Batı sınırını güvence altına almak için Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile 1914-1941 yıllarında varlığını sürdürecek Balkan Paktını imzalamıştır. Doğudan gelebilecek tehditlere karşı bir saldırmazlık antlaşması olan Saadabat Paktını 1937 yılında Irak, İran ve Afganistan ile imzalamıştır. Ayrıca bu güvensizlik ortamı boğazlar konusunda Türkiye'nin lehine işlemiş ve 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanıp boğazları kontrol etme konusunda tam yetki Türkiye'ye verilmiştir. Ayrıca 1939'da Hatay'ın Türkiye'ye katılması yine bu savaş durumunda Türkiye'nin uyguladığı politikanın bir sonucudur (Ozan, 2022, s. 14).

Türkiye'nin 1930 yılından sonra Batı devletleriyle olan ilişkileri düzelmeye başlamıştır. 1930 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan "Türk-Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması" imzalanarak iki devlet arasındaki anlaşmazlıkların diplomasi yoluyla çözümü eğer sağlanmazsa uzlaştırma yolu ile denenmesi hedeflenmiştir. Bu antlaşma metni aynı zamanda deniz silahlarında yapılacak olan harcamaların sınırlandırılması ve birbirlerine haber vermeksizin en az 6 ay öncesinden savaş gemisi ya da silah ısmarlamamayı kapsamaktadır. Böylece Ege'de karşılıklı güvenin temeli atılmıştır (Çağla, 2023, s. 4). Ayrıca Lozan Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi 1930 yılında çözümle kavuşturulmuştur. Diğer devletlerle de ilişkiler adım adım gelişmeye başlamıştır. Musul meselesi, Milletler Cemiyeti'nin kararı ve Türkiye'nin bu kararı uymasıyla 1926 yılında çözüme varabilmiş, Osmanlı borçları nedeniyle Fransa ve Türkiye arasındaki sorun 1928 yılında çözülmüştür. Böylece 1930 yılından itibaren bu sorunların çözümü ve 1929 Ekonomik Bunalımı, Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinin düzelmeye başlamasına neden olmuştur (Günay, 2015, s. 522). Ayrıca

İtalya’nın revizyonist politikaları, Mussolini'nin Afrika ve Asya'ya yayılma amacını belirtmesi, On İki Adanın İtalya’nın elinde olması ve Türkiye ile sınır komşusu olması ve 1935 yılında Habeşistan'a saldırısı, Türkiye'nin güvenlik endişelerinin artırmış bunun neticesinde Türkiye, İngiltere ve Fransa'ya yakınlaşmıştır (Ozan, 2022, s. 13).

Türkiye'nin amacı bağımsız ve dengeli bir politika yürütmek ve dış tehditlere karşı güvenlik sağlamak olmuştur (Oran, 2013, s. 104). 1930'lu yıllara kadar Batıya karşı Sovyetler Birliği ile yakınlık kurmuş 1930’lu yıllardan sonra Batı devletleri ile ilişkilerine geliştirmesine rağmen Sovyetlerle ilişkilerini bozmamaya gayret etmiştir (Sander, 2015, s. 107). İtalya'ya karşı, Milletler Cemiyeti'nin zorlama tedbirlerini uygulama kararına destek vermiş, İtalya'nın Habeşistan'dan çekilene kadar geçerli olacak Türkiye, Yugoslavya, İngiltere, Yunanistan ve Fransa'nın, İtalyan saldırısına karşı birbirlerine güvence verilmesini içeren Centilmenler Antlaşmasını imzalamıştır (Ülman, 1968, s. 252). Bunun dışında 1939 yılında İtalya tehlikesine karşı Türkiye, Fransa ve İngiltere arasında Yardımlaşma Antlaşması imzalanmıştır. Buna göre Avrupa devleti, İtalya Türkiye'ye saldıracak olursa İngiltere ve Fransa yardım edecektir. Fakat Avrupa'da çıkacak olan savaş Akdeniz'e yayılırsa Türkiye, İngiltere ve Fransa'ya yardım edecektir (Sönmez, 2018, s. 296).

Avrupa devletlerini tehdit eden bir diğer güç ise Almanya'dır. Türkiye Hitler'in Almanya'da başa geçmesiyle ticari ilişkilerini sağlam tutarak İtalya'ya karşı Alman desteğini sağlamak istemiştir. Almanya'nın Polonya'yı işgali ile birlikte 2. Dünya Savaşı başlamış fakat İtalya başlangıçta savaşa girmediği ve savaş Akdeniz’e sıçramadığı gerekçesiyle Türkiye savaşa dahil olmamıştır (Ülman, 1968, s. 253-254). İtalya, Almanya ile birlikte 1940 yılında Fransa'ya saldırmış ve savaş Akdeniz’e sıçramıştır. Türkiye’nin Akdeniz'e sıçradığı için ittifak gereği savaşa dahil olması gerekmektedir. Fakat Türkiye 2 numaralı Protokolde belirttiği “Sovyet Çekincesi” nedeniyle savaşa girmemiş bir yandan İngiltere’ye savaşa girmeden destek vereceğini söylerken diğer yandan Sovyet ve Almanlara da yardım ederek denge politikası yürütmüştür (Özçelik M. , 2010, s. 258).

Türkiye 2. Dünya Savaşı boyunca denge politikası izlemiş ve savaşa girmemek için elinden geleni yapmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kaynaklarının ve kapasitesinin 2. Dünya Savaşı'nda ulusun bütünlüğünü korumaya yetmeyeceği düşüncesi Türkiye'yi savaştan uzak tutmuş ve bu yolda çatışan taraflarla

iş birliği yoluna giderek tehditleri engellemeye çalışılmıştır. Türkiye, bir yandan Batılı müttefikleriyle ilişkileri kurarak diğer yandan SSCB ve Almanya ile de yakın ilişkiler kurmaya gayret göstermiştir (Oran, 2013, s. 475).

2. Dünya Savaşı boyunca Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle müttefikleri olan İngiltere, ABD, Fransa ve SSCB ve Mihver devletleri olan İtalya Almanya ve Japonya tarafından savaşa girme konusunda büyük baskılara maruz kalsa da savaşa dahil olmamıştır (Sarıçoban, 2020, s. 1759).

2. Dünya Savaşının başında Rus-Alman ilişkilerinin ilerlemesi ve iki devlet arasında 23 Ağustos 1939 tarihli "Saldırmazlık ve Dostluk Paktı" imzalanması Türkiye'de tedirginliğine yol açmıştır. 1941 yılında Mihver devletleri Türkiye'nin sınırlarına kadar dayanmış bulunmaktaydı. İlerleyen Almanya ve Rusya ilişkileri 1941 yılında Rusya'nın Balkanlar ve Boğazlar konusundaki talepleri nedeniyle bozulmaya başlamış ve ardından Türkiye ve Almanya'nın görüşmeye başlaması Sovyetleri tedirgin etmiştir. Hemen ardından 24 Mart 1941 yılında Türkiye ve Sovyetler arasında 1925 "Dostluk ve Saldırmazlık Paktı"na atıf yapan "Saldırmazlık Deklerasyonu" yayınlanmıştır (Oran, 2013, s. 435-437).

Almanya'nın 22 Haziran 1941'de Rusya'ya saldırmasıyla Türkiye'nin "Polonya Sendromu" olarak adlandırılan Almanya ve Rusya'nın birlikte Türk topraklarına saldırması konusundaki endişeleri azalmıştır (Özçelik M. , 2010, s. 259).

Almanya, Sovyetlere saldırmadan önce 18 Haziran 1941 yılında Türkiye ile "Türk-Alman Dostluk Paktı" imzalamıştır. Ayrıca 25 Temmuz 1940 yılında Türk Alman ticaret anlaşması imzalanması ile Türkiye Almanya'ya krom ihraç etmiş ve ekonomik ilişkileri geliştirme yoluna gitmiştir. Fakat bu durum ileriki süreçte müttefik devletler tarafından tepki çekmiş, başta İngiltere olmak üzere müttefik devletlerden Türkiye'ye krom sevkiyatının durdurulması için baskı yapılmaya başlanmış ve İngiltere, Türkiye'ye ambargo uygulamıştır. Akabinde Türkiye 1944 yılında Almanya'ya göndermiş olduğu krom sevkiyatına durdurmak zorunda kalmıştır (Sarıçoban, 2020, s. 1770).

1944 yılında başlayan Normandiya Çıkarması sonrasında Almanya ile olan ilişkileri nedeniyle baskıya uğrayan Türkiye, 2 Ağustos 1944 yılında Almanya ile olan bütün ilişkilerini keseceğini müttefiklerine duyurmuştur (Oran, 2013, s. 473).

Türkiye savaş sonuna doğru İngiltere, ABD ve SSCB ile arasını düzeltmeye çalışmış fakat SSCB'nin 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktını feshedeceğine açıklaması ve Montrö Anlaşmasında değişiklikler talep etmesi Türkiye tarafından ulusal bütünlüğüne bir tehdit olarak algılanmıştır (Özçelik M. , 2010, s. 266).

1.4. Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'nin Güvenlik Algısı

1945-1950 yılları arasındaki Türkiye'nin güvenlik endişesini etkileyen en önemli unsur Sovyetler Birliği olmuştur. Savaşa girmeyen ve Almanya'ya savaş açma konusunda çekingenlik gösteren Türkiye'ye kızgın olan Stalin, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 1945 Yalta ve Postam Konferansı'nda boğazlardaki Türk kontrolünün tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini, Sovyet kontrolünün de olması gerektiğini savunmuştur (Oran, 2013, s. 503). Ayrıca Sovyetler Türkiye ile yaptığı "1925 Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması"nın süresinin uzatılmasını reddetmiştir. Bu durum Türkiye tarafından tehdit olarak algılanmış ve Türkiye'nin Batı ile yakınlaşmasına neden olmuştur (Açıkbaş, 2022, s. 58).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği tehdidi karşısında çok partili hayata geçiş sağlamaya çalışmış ayrıca ABD desteğini almak için bunu önemli bir yol olarak görmüştür. ABD içerisinde Truman Doktrini ile ABD ve Yunanistan'a yardım verilmesi konusu gündeme geldiğinde bu ülkelerin ne kadar demokratik olduğu ABD içerisinde tartışılmıştır. Türkiye, Truman Doktrini ile Batıyla yakınlaşacak, güvenliği sağlayacak ve ekonomik, askeri yardım alabilecektir. Ayrıca 1950 yılında Türkiye'nin çok partili hayata geçmesiyle iktidara gelen Demokrat Parti, seçim kampanyası olarak sıkça kullandığı NATO'ya giriş amacını, barış sloganı adı altında Kore'ye 4500 Türk askeri yollamasıyla 1952'de gerçekleştirmiştir (Ülman, 1972, s. 6-7). Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile birlikte dış politika anlayışında önemli değişiklikler olmuştur. Bu zamana kadar dış politikasında etkili olan dengecilik ve Batı değerlerinin Türkiye'nin bağımsızlığına etki etmeyecek düzeyde benimsenmesinin yerini uluslararası sistemi NATO perspektifi ile değerlendiren bir dış politika almış ve dönemin Dışişleri Bakanı Mehmet Fuat Köprülü NATO'yu "milli politika" olarak değerlendirmiştir. Türkiye'nin bu dönemde yaşadığı güvenlik sorunları NATO ittifakına olan bağlılığının fazla artmasına neden

olmuştur. Bunun sonucu olarak diğer devletlerle olan ilişkilerini Batı perspektifi ile kurduğu için ileriki dönemde sorunlar yaşayacaktır (Gül, 2016, s. 311).

Truman Doktrini ve Marshall Planı Türkiye'nin ABD'ye olan bağımlılığının başlangıcı olmuştur. Türkiye 1948'de Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilatı'na (OECD) üye olmuş ve bu sayede Marshall Planı ile ekonomik destek almıştır. Bu yardımların kullanımı belirli koşullara bağlanmıştır. Truman Doktrini ile yapılan antlaşmaya gören başta 100 milyon dolar yardım yapılacak ve asker gönderilecektir. Buna bağlı olarak 1947'de yapılan Türk-Amerikan Askeri Yardım Anlaşması'na göre Amerika'nın verdiği askeri teçhizatlar Türkiye'nin olası bir yabancı işgale karşı kullanılması şartıyla verilmiştir. Bu durum 1964 yılında EOKA Yunan saldırısına karşı Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesini engelleyecektir. ABD yapılan bu anlaşmayı Johnson mektubu ile hatırlatarak müdahaleyi engellemeye çalışmıştır. 1974'te Kıbrıs müdahalesinden sonra bu anlaşmaya bağlı olarak Türkiye'ye 3 yıl sürecek silah ambargosu uygulamıştır (Erhan , 2008, s. 94).

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti döneminde Batıya bağlı bir dış politika yürütülmüştür. SSCB'ye olan güvensizlik nedeniyle tarafsız bir dış politika izlemekten uzaklaşılmıştır. Tarafsız dış politika izlemenin devletlere zarar vereceğini ve bu durumun sadece Sovyetlerin yararına olacağı düşünülmüştür. Türkiye ABD'yle olan ilişkilerini güçlü tutmaya oldukça çaba harcamış ve nitekim ABD'ye bağımlı hale gelmeye başlamıştır. 1954'te Demokrat Parti iktidarı ve ABD arasında gizli bir antlaşma olan "Askeri Kolaylıklar Antlaşması" ile İncirlik üssünün kurulmasına, Amerikan uçakları ve gemilerinin Türk havaalanları ve Türk limanlarından yararlanmasını içeren, Türk topraklarındaki bazı arazilerin ABD'nin çeşitli tesisler kurarak yararlanması için yer ayrılmasına izin verilmiş hatta ABD'nin 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin Sputnik uydusunu uzaya göndermesiyle kendi toprakları konusunda tedirgin olmuş ve 1958 yılında Türkiye ile yaptığı ikili antlaşmayla orta menzilli füzelerini Türkiye'ye yerleştirmiştir (Ülman, 1972, s. 21). Bu durum Türkiye'nin Sovyetleri tam karşısına alması anlamına gelirken aynı zamanda elinde bulundurduğu silahlarla Sovyetler karşısındaki ilk hedef olmuştur (Aydın M. , 2000, s. 106).

1953'te Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler, Türkiye'nin doğu vilayetleri üzerindeki toprak talebinden, boğazların kontrolündeki isteklerinden vazgeçmiş olduğunu söylese de Sovyetlerin Mısır'la olan ilişkilerinin gelişmesi, 1957 ve 1958

yılında Suriye ve Irak krizi ile birlikte Türkiye, sınırlarındaki Sovyet yayılmacılığını önemli bir tehdit olarak görmüştür (Danış, 2018, s. 108). Türkiye'nin bu dönemde Batı ile olan yakınlığı Arap devletlerini rahatsız etmiş ve Orta Doğu Devletleri ile olan ilişkisi de kötüye gitmeye başlamıştır. Türkiye'nin İsrail-Filistin çatışmasında Filistin'e destek vermesi fakat İsrail kurulduktan sonra tanıyan ilk devletlerden olması, 1951 Ortadoğu Savunma Teşkilatı (MEDO), 1955'te Bağdat Paktı'na katılması Mısır ve müttefiklerinin Türkiye'den uzaklaşmasına sebep olmuştur (Kürkçüoğlu, 1972, s. 252).

Türkiye, katı Batı yaklaşımını bağımsızlığını yeni kazanan Asya-Afrika ülkelerinin bir araya geldiği Bandung Konferansında da gösterecektir. Bağlantısızlar Hareketine bağlı olan bu ülkeler anti-emperyalist bir anlayış çerçevesinde bir araya gelmiş ve Türkiye'yi de davet etmişlerdir. Türkiye bu tarafsızlık adı altında toplanan konferansta Batıyı savunarak Afrika, Asya devletlerini kendisinden uzaklaştırmıştır (Aydın M. K., 2018, s. 52).

Türkiye ve Batı ilişkileri 1960'tan sonra gerilemeye başlamıştır.1960 yılına kadar kamuoyu, Türk dış politikasını çok etkilememekle birlikte 1960'tan sonraki özgürlükleri ön plana çıkaran bir ortamın oluşması ileriki zamanda kamuoyunu güçlendirecektir. Bunun en büyük örneklerinden biri Kıbrıs sorunudur. 1963 yılından sonra kamuoyunun Kıbrıs konusundaki hassasiyetleri Türk dış politikasında etkili olmaya başlamıştır. ABD krizde Türkiye'ye yardım etmemiştir, üstelik ABD başkanı Johnson gönderdiği mektupla Türkiye'ye Kıbrıs müdahalesini durdurması gerektiğini ve gerekirse NATO müttefiklerinin Sovyet tehdidine karşı yardım etmeyeceklerini belirtmesi üzerine Türkiye, ABD ile olan ilişkilerini sorgulamaya başlamıştır (Oran, 2013, s. 688).

1966-1974 yılları arasında Türkiye ve ABD arasında Haşhaş Krizi meydana gelmiştir. ABD, Türkiye'de üretilen Afyon'un kendi içerisinde tüketilen eroinin yüzde seksenini oluşturduğu gerekçesini öne sürerek Türkiye'de haşhaş ekiminin denetimi için baskı uygulamıştır. 1970 askeri darbesinden sonra gelen geçici hükümet 1971 yılında haşhaş ekimine yasaklamıştır. Fakat 1974 Ecevit Dönemi ile bu yasak kalkmıştır. Türkiye bütün bu olaylardan sonra ABD'den uzaklaşmaya başlarken bir de 1974 yılında Kıbrıs'a müdahalesiyle ABD ile olan ilişkileri kopma noktasına gelmiştir (Erhan , 2008, s. 93-94). 1975 yılında Amerika, Türkiye'ye silah ambargosu uygulamış ve 78 yazına kadar sürmüştür. Kıbrıs Müdahalesi ile

uluslararası alanda yalnız kalan Türkiye, Doğu Bloğu ülkeleri, Ortadoğu Balkanlar ve bağlantısız devletler ile siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirme yolunda adımlar atmıştır (Derman & Kurban, 2017, s. 474).

1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Sovyet tehdidinin yanına Yunan tehdidi de eklenmiştir. Bu dönemde Yunanistan, NATO'nun Türkiye'nin müdahalesini engellemediği için NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır. 1980 yılında Kenan Evren'in onayıyla NATO'ya tekrar girmiş ve Türkiye'nin NATO ile ilişkisini Yunanistan'a karşı kullanma durumu kalmamıştır. Bu dönemden sonra Yunanistan- Türkiye arasındaki çatışmalar günümüze kadar devam etmiştir (Erhan & Embel, 2015, s. 156).

1979 İran devrimi sonrası Türkiye'nin doğu sınırı da askeri ve ideolojik bir savunmaya karşı tehlikeli bir hal almaya başlamıştır. Ayrıca 1980 tarihinde ASALA ve PKK terör örgütlerinin çıkışı ve Türkiye'nin iç güvenliğini tehlikeye atmaya başlamıştır (Aslan, 2022, s. 1652).

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, Türkiye'nin iç ve dış politikasında ekonomisinde ve sosyolojisinde önemli değişikliklere neden olmuştur. 1980-1990 yılları arasında Türkiye'nin dış politikasını; uluslararası ortamın yapısı, 12 Eylül Askeri Darbesi'nin etkileri ve Turgut Özal'ın politikaları etkilemiştir. Uluslararası ortamda küreselleşmenin etkisi artmış ve kapitalist sistem bütün devletleri etkilemeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin, Bulgaristan ve Yunanistan'la olan çatışmaları nedeniyle Balkan Bölgesi Türkiye için tehlikeli olmaya başlarken, içeride Ermeni milliyetçi örgütü ASALA ve Kürt milliyetçi örgütü PKK'nın eylemlerine karşı çatışma yürütmüştür. Bu terör örgütlerine karşı Batı devletlerinin desteğini alamayan Türkiye, uluslararası alanda yalnızlık duymuştur. Üstelik 12 Eylül ile gelen Türk-İslam sentezi, Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna üyeliğini zorlaştırmış, bu durum ileride Türkiye'nin Türki devletlerle olan ilişkisini artırmaya çalışmasına sebebiyet vermiştir (Oran, 2013, s. 26).

1980'lerden sonra dünyada neo-liberal ekonomik sistemin yükseldiği, Avrupa Devletleri arasında siyasi birliğin arttığı ve iki kutuplu dünya düzeninin SSCB'de olan değişimler nedeniyle sona ermeye başladığı dönem meydana gelmeye başlamıştır. Türkiye de bu durumdan etkilenmiş ve 1983'te göreve gelen Turgut Özal, liberal bir ekonomi benimsemiştir. Güvenlik politikaları da Özal döneminde

değişmiş, zamanla ekonomik liberal politikadan siyasi liberal politikaya evrilmiştir (Aslan, 2022, s. 1651).

Özal, Batı ile yakınlaşmak ve ekonomik sistemi içerisinde yer almak için 1980'lerin başında liberal ekonomiye yönelmeye çalışmıştır. Fakat yeni pazarlara ihtiyaç duyduğu için Ortadoğu ve Doğu Bloğu ile ilişkilerini artırma yoluna girmiş ve bölgedeki devletlerle iş birliği içerisine girme amacı gütmüştür. 1987'de AET'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş fakat ileriki zamanda Türkiye'nin ekonomik, siyasi eksiklikleri ve kültürel farklılıkları nedeniyle kabul edilmemiştir (Demiray, 2015, s. 73-74).

Türkiye'nin Soğuk Savaş boyunca Atlantik İttifakı içerisinde jeostratejik açıdan önemli, Avrupa'nın güvenliğini sağlayan ve Ortadoğu'da Sovyet etkisini azaltmak için çabalayan bir yeri olmuştur. Fakat Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte Türkiye'nin sınırlarında yeni devletlerin ve yeni çatışma bölgelerinin oluşması ve Sovyet tehdidinin bitmesi Türkiye'nin NATO içerisindeki konumunun sorgulanmasına neden olmuştur. Batı devletleriyle arasındaki ilişkilerin gerilmesi, yeni çatışma alanlarına karşı Batı desteği olmadan tek başına mücadele etmesi gerektiği gerçeği, Türkiye'de güvenlik ve istikrar arayışını getirmiştir. Körfez Savaşları, Dağlık Karabağ Krizi, Bosna Hersek ve Kosova Krizleri, Abhazya ve Çeçenya İhtilafları Türkiye sınırlarında yaşanmıştır. Türkiye bölgesel siyaset ve çatışmalara karışmak istemese de 90'lı yıllarda Ortadoğu ve Doğu Bloğu içerisinde yeni ortaya çıkan devletlerle siyasi ilişkileri geliştirmeye başlaması sorunlarla ilgilenmesine neden olmuştur (Aydın M. , 2005, s. 30-31).

1.5.Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Güvenlik Algısı

1990'dan sonra uluslararası sistemin değişmesi ile Türkiye statükocu yaklaşımdan uzaklaşmaya başlamıştır. Özal ve Demirel'in sık sık söylediği "Adriyatik'ten Çin Denizine Türk Dünyası" sözleri daha geniş yerlere yayılma olarak yorumlanmıştır. Özelikle 1990'dan sonra Demir Perdenin yıkılışı Türkiye'nin yeni ve komşu devletlerle ilişkiler kurmasını sağlamıştır. 1992 Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü, 1985'te başta İran, Pakistan ve Türkiye arasında olup 1992'te Orta Asya Cumhuriyetleri ve Azerbaycan'ı içerecek olan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve 2000 yılında Komşu ve Çevre Ülkeler Stratejisi ile yakın çevre ülkeleriyle işbirliği içerisine girmeyi hedeflemiştir (Baharçiçek & İnan, 2013, s. 115).

1980 ve 1983 arasında darbe yönetimi nedeniyle kısıtlanan bastırılan kamuoyu 1989'dan sonra dış politikada etkili olmaya başlamıştır. Örneğin Dağlık Karabağ sorununda Türkiye'nin, Azerbaycan'ın yanında yer alması ve harekete geçmesi gerektiği üzerindeki baskılarını artırmıştır (Aydın M. , 2005, s. 24). Türkiye ileride Batının baskısı ve Rusya, ABD ilişkilerinde arada kalmamak için Azerbaycan- Ermenistan çatışmasında nötr kalmayı tercih etmiştir. Ayrıca 1989'dan sonra etnik bağlılıklarının yanına dini bağlılıklar da eklenmiş ve Karabağ ve Bosna İhtilaflarına halkın tepkisi artmıştır. Bosna Hersek Krizinde Türk kamuoyu etnik bağdan ziyade dini bağ kurduğu Bosna'da Müslümanlara yapılan Sırp saldırganlığı için büyük tepki göstermiştir (Aydın M. , 2005, s. 23). Ayrıca Batının Sırp saldırganlığına karşı tepki göstermemesi, Türkiye'nin Batılı değerlere tepki almasına neden olmuştur. Türkiye içerisindeki Avrupalı olma fikri hüsrana uğramıştır. 1990'lardan sonra Türkiye içerisindeki neo-Osmanlıcı ve Pantürkizm düşüncelerde büyük bir artış olacak ve Türkiye'nin güvenlik tehditleri ve dış politikasını şekillendirecektir (Aydın M. , 2005, s. 30).

1990'lı yıllarda Türkiye'nin ulusal güvenliğini etkileyen bir diğer unsur PKK terör örgütünün faaliyetleri olmuştur. Birinci Körfez Savaşı sonrasında Irak'ın fiilen bölünmesi ve bölücü terör örgütlerinin Kuzey Irak'a yerleşmesi uzun bir süre boyunca Türkiye açısından ciddi güvenlik sorunları doğurmuştur (Yaycı, 2019, s. 350). 1980'li yıllara kadar dış güvenlik tehditlerine odaklanan Türkiye Cumhuriyeti 1980'lerden sonra iç güvenliğini odaklanmış, özellikle PKK terör örgütü ile mücadele 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ulusal güvenliğini en çok etkileyen unsurlardan birisi olmuştur. Başlarda Türkiye'nin doğu bölgesini hedef alan PKK, gerçekleştirdiği terör eylemleriyle bütün ülkeye yayılmıştır (Kavsıracı, 2019, s. 2087).

Bu dönemde Suriye PKK'ya lojistik destek vermiş, Ege Adaları konusunda Türkiye ile karşı karşıya olan Yunanistan, Suriye ve Ermenistan ile iş birliğine giderek PKK ve diğer terör örgütlerine Lavrion Kampını tesis etmiş ve Türkiye'nin bu devletlerle karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 1999'da yakalanması terör örgütleri ile mücadelede de önemli bir adım olsa da terörle mücadele ilerleyen yıllarda Türkiye'nin güvenlik sorunu olmaya devam etmiştir (Aslan, 2022, s. 1657).

Büyükelçi Şükrü Elekdağ'ın 1994 yılında ortaya attığı "iki buçuk savaş doktrini", Türkiye'nin Yunanistan, Suriye ve PKK gibi çok yönlü tehditlere karşı mücadelesini ortaya koymaktadır. Buna göre Türkiye aynı anda Yunanistan, Suriye ve PKK ile sıcak çatışmaya girebilecek ve savaşları eş zamanlı yürütebilecek düzeydedir. Türkiye'nin 90'lı yılların ikinci yarısında güvenlik algısını en çok etkileyen durumlar Yunanistan ve Türkiye'nin Ege Denizi'nde egemenlik hakları konusundaki uzlaşmazlığı, Suriye'nin PKK'yı desteklemesi ve PKK'nın gerçekleştirdiği terör eylemleri olmuştur. Yaşanan olaylar Türkiye'nin güvenlik algısını etkilemiş ve Türkiye'nin askeri savunma stratejilerine yansımıştır (Koçer, 2002, s. 148).

2002 yılı AK Parti'nin iktidara gelmesi ile güvenlik ve dış politikada yeni söylemler ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin geleneksel güvenlik ve dış politikası olan laiklik ve batıcılık AKP iktidarıyla değişmeye başlamış bölgesel ve küresel olaylarda daha fazla etkili olmaya çalıştığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu coğrafyası temel alınarak Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından daha geniş alanlarda dış politika ve güvenlik anlayışını uygulamak istemiştir. Bu dönemde İslami unsurlar daha fazla ortaya çıkmış ve İslami coğrafyalarla olan ilişkisini ilerletmeye yönelik bir politika izlemiştir. Askeri güvenlik anlayışından uzaklaşıp ekonomik, toplumsal temelli bir güvenlik anlayışı ortaya koymaya çalışmış ve "çözüm süreci" ile ayrılıkçı etnik Kürt sorununun önüne geçmeye çalışmıştır (Oğuzlu, 2015, s. 244).

2002-2007 yılları arasında Türkiye statükocu dış politikasına devam etmiş bu dönemde ABD ve AB ilişkilerine önem vermiş, Ortadoğu'da İsrail ve Filistin çatışmasında iki taraf arasında arabulucu olmuş, Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlerin çözüm planına destek vermiştir. 2007'den sonra ise komşuları ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik ve yeni ticari açılımlar için daha aktif bir dış politika izlemiştir. Ahmet Davutoğlu'nun "komşularla sıfır sorun" politikası Türk dış politikasının temelini oluşturmuştur (Kılınç, 2016, s. 72).

Bu dönemde Türkiye'nin dış politikasındaki bu hamleler Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye'nin çözüm isteyen devlet olduğu imajı yaratarak destek almıştır. Ayrıca 1 Mart 2003 tezkeresi Batı ülkeleri tarafından Türkiye için uluslararası hukuka uygun ve barışçı bir davranış olarak nitelendirilmiştir (Gözen, 2021, s. 501).

2005 ve 2007 yıllarında Almanya-Fransa gibi önemli Avrupa Birliği üyesi ülkelerde iktidara gelen hükümetlerin Türkiye'nin tam üyeliğine karşı çıkmaları Türkiye'nin Avrupa Birliği katılım sürecine engel oluşturmuştur. Bu ülkeler Türkiye'nin insan hakları durumu, ekonomik ve siyasi yapıları ve diğer kriterleri açısından Avrupa Birliği standartlarını karşılamadığını düşünmüşlerdir. Bununla birlikte AB'nin iç sorunları özellikle anayasal kriz ve kurumsal sorunlar Türkiye'nin katılım sürecini daha da zorlaştırmıştır. Avrupa Birliği iç sorunları nedeniyle genişleme politikasında geri adım atmakla birlikte 2008 Krizinin de bir sonucu olarak Türkiye'nin üyeliği için müzakereler yavaşlamış ve Türkiye'nin AB'ye girme inancı azalmıştır (Torun & Eralp, 2013, s. 32).

Arap Baharının etkileri ve Suriye İç Savaşı'nın sonucu olarak Türkiye'ye yönelik bir göç hareketinin başlaması, bölgedeki istikrarsızlık nedeniyle terör gruplarındaki artış Türkiye'nin ulusal güvenliğine karşı bir tehdit olarak görülmüş ve Türkiye'nin sınır güvenliğinin korunması ve bölgedeki terör gruplarından arındırılması için askeri güç ön plana çıkmıştır. Türkiye'nin geleneksel güvenlik politikaları ve mülteci krizi Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Karaaslan, 2020, s. 214)

2010 yılından sonra Ortadoğu'da yaşanan istikrarsızlık ve Arap Baharı süreci Türkiye'nin güvenlik politikalarını etkilemiş ve yumuşak güç politikalarından sert güç politikalarına doğru bir geçiş yaşanmıştır (İnat, 2014, s. 21)

Arap Baharı sonrasında AKP Hükümeti, Ortadoğu Bölgesinde öncülük etme anlayışı çerçevesinde Tunus ve Mısır'da Müslüman Kardeşlere destek vermiş Suriye İç Savaşı ve 2013 Mısır Darbesi ile Mısır ve Suriye ile olan ilişkileri gerilemiş ve bunun sonucunda "Değerli Yalnızlık" olarak adlandırılan Türkiye'nin Ortadoğu'daki yalnızlığı başlamıştır (Atmaca & Torun, 2022, s. 124-126). Bu dönemde Türkiye, Libya'da NATO Operasyonları içerisinde yer alması, Mısır siyasetine müdahalede olması ve Esad yönetimini ve rejimini değiştirmeye yönelik politikalarda bulunması yumuşak güç kullanımından sert güç kullanımına geçmeye başladığını göstermektedir (Gözen, 2021, s. 499-500) Ayrıca bu dönemde Ortadoğu'da Rusya'nın Suriye'ye olan müdahalesi ve Esad Hükümetine İran'ın desteğinin artması, İsrail'in Suriye'ye müdahil olması ve ABD'nin IŞİD'le mücadele için bölgede yer alması ile birlikte bölgedeki dengeler çok kutuplu bir hal almıştır. Bölgedeki çatışmaların artması ve IŞİD, PKK/PYD terör örgütlerinin bölgedeki varlığı Türkiye'nin

güvenliğini etkilemiş ve savunmacı bir dış politika izlemiştir (Oğuzlu & Han, 2023, s. 11).

2015 yılından sonra Türk iç ve dış politikasında önemli değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Mısır ve Suriye'de yaşanan krizler, 24 Kasım 2015 yılında Rusya ile yaşanan uçak krizi, IŞİD ve PKK/PYD terör örgütleri ve 15 Temmuz 2016 FETÖ darbe girişimi Türkiye'nin ulusal güvenlik algısını etkileyen önemli gelişmeler olmuş ve sert güce dayalı bir dış politika izlenmiştir. Ayrıca iç politikada düzenlemeler yapılmış, 2017 yılında Partili Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmiş böylece daha hızlı kararların alınıp uygulandığı ve başkanın etkin olduğu bir düzene geçilmiştir (Gözen, 2021, s. 500). Bunun sonucu olarak Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı olarak adlandırılan sınır ötesi harekatlar düzenlenmiş ve Kuzey Irak'ta asker bulundurulmuştur. Ayrıca Libya, Irak, Sudan, Katar, Somali'de askeri üsler kurulmuştur (Eren, 2021, s. 16).

Türkiye, 15 Temmuz FETÖ darbe girişimi konusunda ABD ve Batı ülkelerinden yeterince destek görememiş ve ABD'nin PYD'ye olan desteği Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşmasını neden olmuş ve Rusya'dan satın aldığı S-400 füzeleri ABD ile arasında bir krize neden olmuş ve Türkiye F-35 projelerinden dışlanmıştır (Oğuzlu & Han, 2023, s. 16). 2016 yılından sonra Rusya-Türkiye ilişkileri düzelmeye başlamış ve Türkiye Rusya'nın da onayıyla IŞİD ve YPG'ye karşı Fırat Kalkanı Operasyonu düzenlemiştir. Hemen ardından Rus doğalgazını taşıyan Türk Akımı doğalgaz boru hattı için anlaşma imzalanmıştır (Topsakal, 2016, s. 50).

2016 darbe girişimi sonrası Türkiye AB ve ABD'den beklediği desteği alamamış, darbe girişiminden sonra olağanüstü hâl ilan edilmesi ve sonucunda demokratik değerlerdeki gerileme ve otoriter eğilimler nedeniyle AB'nin Türkiye'ye olan endişelerini artırmıştır (Mehmetçik & Çelik, 2021, s. 29).

Arap baharından sonra Avrupa'ya yönelik olan göç krizinin engellenmesi ve Türkiye AB arasında olan "Geri Kabul Anlaşması" neticesinde ulusal güvenlik kaygıları nedeniyle vize serbesti taahhüdünü yerine getirmeyen AB, Türkiye'yi hayal kırıklığına uğratmıştır (Mercan, 2018, s. 83). Ayrıca Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Türkiye karşıtı tutumlar sergileyen AB ve ABD'nin politikaları Türkiye'nin Batıdan

uzaklaşmasına ve iş birliği için alternatifler aramasına yol açmıştır (Mehmetçik & Çelik, 2021, s. 30).

Türkiye, İran ve Rusya Dışişleri Bakanlarının Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması amacıyla bir araya gelerek Moskova Deklarasyonunun imzalanması Türkiye'nin Batı çizgisinden uzaklaşıp Rusya ve İran'a yakınlaştığı konusunda yorumlanmış olsa da Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden Suriye krizinde yeni iş birlikleri oluşturma aşamasına gittiği görülmektedir (Erşen, 2016, s. 41-42).

24 Şubat 2022'de Rusya ve Ukrayna Savaşı'nın resmen başlamasıyla Türkiye'nin ulusal güvenlik algısını doğrudan etkileyen bir süreç yaşanmıştır. Türkiye, özellikle Karadeniz Bölgesi'nde bir sorunun yaşanmaması, bölgedeki çıkarlarını koruması ve güvenlik algısını tehdit eden durumları engellemek için savaşta tarafsız kalmıştır. Türkiye'nin ne Rusya'dan ne Ukrayna'dan vazgeçeceğini belirtmesi Montrö Boğazlar Sözleşmesine bağlı hareket edeceğini söylemesi, Rusya ve Ukrayna arasında arabuluculuk rol üstlenmesi, Karadeniz'deki tahıl koridorunun açılması ve gıda krizinin çözüme kavuşması için aktif bir rol üstlenmesi dengeleyici bir rol üstlenmiş ve bölgedeki çatışmalardan kaçınmıştır. Ayrıca bölgede ABD ve NATO karşısında uluslararası hukuka uygun bir şekilde dengeleyici bir rol oynayarak iki tarafı da kendisinden uzaklaştırmamıştır (Dinçer M. , 2023, s. 63).

Rusya Ukrayna Savaşı Baltık ülkelerinde endişeye yol açmış ve NATO üyeliği başvurusunda bulunmuşlardır. Türkiye NATO'ya başvuruda bulunan Finlandiya ve İsveç'i terör örgütlerine destek verdiği iddiasıyla ve kendi güvenliğine zarar vereceği endişesi ile NATO'ya girmesine karşı çıkacağını belirtmiş olsa da bu devletlerin NATO'ya katılımına ilişkin onay vermiştir (BBC News, 2023).

BÖLÜM 2: TÜRKİYENİN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDE ULUSAL GÜVENLİK ALGISI VE GÜVENLİK POLİTİKALARI

2.1.Doğu Akdeniz Bölgesinin Türkiye Açısından Önemi

Doğu Akdeniz, Tunus'un sınırı olan Bon Burnundan başlayan ve İtalya'nın özerk bölgesi olan Sicilya Adasının batıdaki uç kısmında bulunan Lilibeo Burnu arasındaki hattın doğu tarafında kalan bölgesidir. (Güneş, 2022, s. 369). Doğu Akdeniz Bölgesine, diğer adıyla Levant Havzasına, kıyısı olan devletler; Türkiye, Yunanistan, Suriye, İsrail, Lübnan, Mısır, Filistin, Libya, KKTC ve GKRY'dir (Al, Kaya, & Harrouche, 2022, s. 851).

Doğu Akdeniz'in Mezopotamya, Anadolu ve Nil Vadisi arasında bulunması nedeniyle tarih boyunca uygarlıklar, bu bölge üzerinde hakimiyet mücadelesi vermiştir (Baysoy, 2015, s. 14). Bu bölge "Verimli Hilal" adı verilen bereketli topraklara sahip olmakla birlikte Doğu-Batı arasında ticari yolları bulundurması bakımından büyük önem taşımaktadır. İpek Yolu ile Asya'dan Avrupa'ya ticari malların lojistiği Akdeniz'deki limanlar üzerinden yapıldığı için Doğu Akdeniz Bölgesi tarih boyunca jeopolitik açıdan önemli olmakla birlikte devletlerin mücadele alanı olmuştur (Ediger, Devlen, & Mcdonald, 2012, s. 74).

Doğu Akdeniz, Malta Adası, Sicilya Adası, Meis Adası, Kıbrıs Adası ve Süveyş Kanalını içerisinde bulundurması sebebi ile jeopolitik açıdan büyük önem kazanmıştır. Özellikle Süveyş Kanalının açılması, Hint Okyanusu ve Avrupa arasındaki yolu kısaltmış, uluslararası deniz ticaret yolu haline gelmiştir. Ayrıca Ortadoğu ve Avrupa arasındaki enerji kaynaklarının ve ticari malların geçiş noktası durumundadır (Yaycı, 2012, s. 4).

Doğu Akdeniz Bölgesi, dünyadaki petrol trafiğinin yüzde 25'ini oluşturmaktadır. Ortadoğu ise dünyadaki toplam petrol rezervlerinin yüzde 65'ine sahip olan bir bölgedir ve Doğu Akdeniz bu bölgenin Batıya açılan yoludur. Bu yol aracılığıyla Doğu Akdeniz'den geçen boru hatları ile petrol ve doğalgazın taşımacılığı sağlanmaktadır. Hazar Denizinden geçen petrol ve doğalgaz, Basra Körfezi üzerinden Doğu Akdeniz'e ve oradan Batıya uzanmaktadır (Balık, 2018, s. 94). Özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC), Kerkük-Yumurtalık, Samsun-Ceyhan petrol boru hatları, Türkiye'nin sahip olduğu İskenderun Körfezi'ne ithalat ve ihracat anlamında büyük bir önem katmaktadır. İskenderun Körfezi ile Batıya enerji transferi

gerçekleşmiş ve Doğu Akdeniz stratejik açıdan daha etkili hale gelmiştir (Güneş, 2022, s. 375). Anadolu'nun güvenliğinin sağlanması için Doğu Akdeniz Bölgesinin Türkiye açısından güvenli ve istikrarlı olması şarttır. Türkiye'nin Mersin ve İskenderun Limanlarının ve bölgeden geçen boru hatlarından ihraç edilen petrolün taşınmasını sağlayacak tankerlerin güvenliğini sağlaması gerekmektedir (Kodav, 2014, s. 426). Bu sebeplerden ötürü deniz güvenliğinin korunması, enerji güvenliğinin sağlanmasında temel bir unsurdur. Bu nedenle Süveyş Kanalı, Cebelitarık Boğazı ve Karadeniz Bölgesi arasındaki bağlantıyı oluşturan Doğu Akdeniz Bölgesinde deniz trafiğine yönelik işleyişte bir aksaklık olması uluslararası ve küresel boyutta bir krize sebep olur. Ayrıca bulunduğu bölge itibariyle Türkiye'nin sahip olduğu limanlar ve boğazlardaki kontrolü göz önüne alındığında deniz ticareti ve ulaşımındaki aksaklık Türkiye'yi de önemli ölçüde etkileyecektir (Güneş, 2022, s. 370).

Enerji konusunda Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da çıkan petrol ve doğalgaz nedeniyle Doğu Akdeniz küresel aktörlerin mücadele alanı olmuştur. 1. Dünya Savaşı, 2. Dünya Savaşı, Süveyş Krizi, Arap-İsrail Savaşları, İran-Irak Savaşı ve Körfez Savaşlarının temelinde bölgedeki enerji kaynaklarına sahip olma mücadelesi vardır. Enerji kaynaklarına, hidrokarbon jeopolitiğine sahip olmak, enerji kaynaklarının güvenli bir biçimde pazarlara ulaşmasını sağlamak, devletlerin küresel bir güç olması yönünde önemli bir unsurdur. Bölgesel güç olmak isteyen Türkiye için Doğu Akdeniz önemli bir yer tutmaktadır (Kedikli & Çağlayan, 2017).

2000'li yıllardan sonra Doğu Akdeniz Havzasında hidrokarbon enerji kaynakları rezervleri bulunmuştur. Bölgede enerji sahası bakımından önemli dört bölge vardır (Kedikli & Çağlayan, 2017). Bu bölgeler Afrodit sahası, Leviathan sahası, Nil sahası ve Heredot sahasıdır (Aksoy, 2016, s. 126). Bölgede bulunan bu hidrokarbon enerji rezervlerinden sonra paylaşımı konusunda bölgedeki devletler arasındaki çatışmalar artmış ve kıyıdaş devletler rekabeti artırarak münhasır ekonomik bölgelerini ve kıta sahanlıklarını artırma yoluna gitmişlerdir. Bölgede bu konuda en çok çatışan ülke Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olmuştur. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Adasının tamamında sadece kendisinin temsilci olduğunu iddia etmesi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) yok sayması, bölgedeki deniz yetki alanlarında karar alıcı bir rol üstlenmeye

çalışması, Türkiye ve KKTC ile bölgedeki çatışmalarını artırmaktadır (Tuna, 2020, s. 75).

Hava ve deniz sınırları da ele alındığında Doğu Akdeniz, Türkiye'nin güvenlik kuşağı içerisinde yer almaktadır. Milli sınırlar sadece kara parçasından oluşmamakta olup, deniz ve hava sahası sınırlarının da belirlenmesi gerekmektedir. Deniz sahasının belirlenmesi ulaşım, balıkçılık ve yeraltı zenginliklerinin kullanılabilmesi açısından gereklidir. Türkiye'nin denizlerdeki haklarına sahip olması ve bu kaynakları kullanabilmesi açısından Doğu Akdeniz Bölgesindeki tutumları ve politikaları önemli bir yer tutmaktadır (Kodav, 2014, s. 424).

Türkiye'nin bölgedeki enerji kaynaklarının varlığı dış politikasını ve ulusal güvenliğini etkilemektedir. Enerji kaynaklarına sahip olması durumunda bölgesel ve uluslararası anlamda konumunu güçlendirecektir. Ayrıca Türkiye, enerji kaynaklarının transferini sağlayacak projelerde yer almak istemektedir. Türkiye için bu durum özellikle bölgesel politikalarını gerçekleştirmek için önemli bir fırsat olacaktır. Ayrıca bu sayede kendi kaynaklarını çeşitlendirip enerji güvenliğini sağlayacaktır (Ozan, 2022, s. 2274). Fakat Türkiye, bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımı ve iş birliği konusunda diğer devletlerle ilişki kurmakta zorluklar yaşamaktadır. Bunun nedeni Yunanistan, İsrail ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda iş birliği yapmakta ve bölgede Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarını yok saymaktadır. Diğer taraftan GKRY, KKTC'yi tanımamakta ve bölgedeki enerji kaynaklarının çıkarılması konusunda KKTC'nin haklarını kabul etmemektedir. Türkiye, KKTC ile iş birliği içerisinde olup Kıbrıs'taki Türk halkının egemenliğini ve haklarını korumak istemektedir (Güneş, 2022, s. 378).

Kıbrıs Adası Türkiye için içerisinde yaşayan Türk halkının varlığının ve haklarının korunması için önemli olmakla birlikte Türkiye'nin güneyinde bulunan sularda ve Kıbrıs Adasının deniz yollarındaki kontrolün sağlanması açısından da stratejik bir bölgedir (Akhmetov, 2018, s. 461). Türkiye, konumu itibariyle Karadeniz'in ve Akdeniz'in birbirine bağlandığı tek deniz yolunu elinde bulundurmaktadır. Boğazlar üzerindeki kontrolü ile Karadeniz, Ege, Akdeniz, Mezopotamya, Arap ülkeleri, Orta Avrupa ve Balkanlar üzerinde denetim sağlamaktadır. Türk Boğazlarından geçişin, İzmir ve İstanbul limanlarının güvenli bir şekilde kullanılması için Ege adaları, Türkiye için önemli bir güvenlik konusudur.

Ege adaları Türkiye'nin açık denizlere ulaşması için bir bağlantı sağlamaktadır. Yunanistan'ın Enosis adı altında Kıbrıs'la birleşmesi Türkiye'nin açık denizlerle olan bağlantısını kesecektir. Bu nedenle Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması demek Türkiye'nin bölge ile bağlantısını kesebileceği için önemli bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır. Bu nedenle Kıbrıs Adası, Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından stratejik bir bölgedir (Aydın M. , 2012, s. 498).

Kıbrıs Adasının bir diğer özelliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'nun kontrolünün sağlanmasında önemli bir yer tutmasıdır. Diğer yandan Türkiye'ye yakınlığı itibariyle İskenderun Limanı ve Süveyş Kanalının denetimi açısından da önemlidir (Gür, 2019, s. 657). Ayrıca Kıbrıs'ın Türkiye'ye olan bu yakınlığı, Türkiye'nin güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Kıbrıs Adasında yer alacak askeri unsurlar, orta ya da uzun menzilli füzeler Türkiye için tehdit unsuru olacaktır. Bu nedenle Kıbrıs Adasında dost bir hükümetin bulunması Türkiye'nin güvenliği açısından önem teşkil etmektedir. Kıbrıs, Türkiye'nin müttefiki olmayan bir siyasi birliğin kontrolüne girdiği taktirde Yunanistan'la yaşanan Ege adaları, hava sahası, karasuları ve kıta sahanlığı sorunlarının Kıbrıs'la da yaşaması muhtemel olacaktır (Akarçay & Ak, 2019, s. 148).

Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon enerji kaynaklarının paylaşımı, zaten anlaşmazlıklar içerisinde bulunan bölge devletleri arasındaki çatışmayı artırmıştır. Halihazırda var olan geçmişten beri süregelen Kıbrıs sorunu ve Filistin sorunu, bölgedeki uluslararası bir sorundur. Arap Baharının etkisiyle birlikte bölgedeki devletler içerisindeki siyasal belirsizliklerin ve iç çatışmalarının varlığı bölgesel belirsizliği artırmakta ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir (Ozan, 2022, s. 2269). Ayrıca Doğu Akdeniz Bölgesi'nde bölge dışı aktörler olan ABD, İngiltere, Rusya, Çin ve AB bölgedeki stratejik ve askeri varlığını sürdürmektedir. Doğu Akdeniz'in geçirdiği bu jeopolitik dönüşümler Türk dış politikasını etkilemekte olup Türkiye bu devletlerle kimi zaman çatışma kimi zaman iş birliği yoluna gitmektedir (Yaycı, 2012, s. 65).

2.2. Enerji Rezervleri Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi

Mısır 1967 yılında Doğu Akdeniz'deki ilk hidrokarbon enerji kara rezervi keşfini Nil deltasında gerçekleştirse de ilk keşfedilen deniz rezervi Abu-Qir sahası olmuştur (Dinçer & Ezan, 2021, s. 75).

2010 yılında ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi bölgede enerji kaynaklarının tahmini için iki ayrı rapor yayınlamıştır. Bu rapor KKTC, GKRY ve Suriye'yi kapsayan bölgede doğalgazın yaklaşık 3.45 trilyon metreküp olduğunu ve 1.7 milyar varil çıkarılabilir petrol rezervi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca raporda Nil Havzasında 6 milyar varil sıvılaştırılabilir doğalgaz miktarına ve çıkarılabilir 6.3 trilyon metreküp doğalgaz rezervinin varlığına yer vermiştir (Yorulmaz, 2019, s. 81).

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde daha sonraki yıllarda yeni doğalgaz sahaları keşfedilmesi ve bölgede ciddi enerji sahalarının bulunma potansiyelinin olması Doğu Akdeniz Bölgesi'nin önemini artırmıştır (Yaşa & Yılmaz, 2022, s. 6).

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde keşfedilen doğalgaz rezervleri Tablo 1'de yer almıştır.

Tablo 1: Doğu Akdeniz Bölgesinde Keşfedilen Doğalgaz Rezervleri

Ülkeler	**Keşfedildiği Tarih**	**Doğalgaz Sahaları**	**Rezerv Miktarı (Milyar Metreküp)**	**Üretim Yılı**
Mısır	2015	Nooros	19,8	2016
	2015	Zohr	850	2017
	2015	Batı Nil Havzası	140	2017
	2015	Atoll	42,5	2018
	2022	Narges-1X	99	-
Filistin	2000	Gazze Marine	28,3	2017
İsrail	1999	Noa	1,4	2012
	2000	Mari-B	25	2004
	2009	Dalit	14,1	2013
	2009	Tamar	283	2013
	2010	Leviathan	509	2019
	2011	Dolphin	2,2	2019
	2012	Shimshon	8,4	-
	2012	Tanin	33,9	2020
	2013	Kariş	50,9	2020
	2022	Athena	8	-
	2022	Hermes	7-15	-
	2022	Zeus-1	13	-
GKRY	2011	Afrodit	198	2019
	2018	Calypso-1	198.24	
	2019	Glaucus-1	142-227	-

	2022	Cronos-1	70	-
	2022	Zeus-01	57-84	-

Kaynak: (Yorulmaz, 2019), (Balkaş,2019), (Connelly,2023)

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde 2009 yılında İsrail tarafından ilk geniş çaplı hidrokarbon rezerv keşfi Tamar bölgesinde yapılmıştır (Kavaz, 2020, s. 3). Tabloda görülebileceği üzere toplam gaz kapasitesi en fazla olan bölgeler; Kıbrıs Adasının güney kısmındaki enerji sahası olan Afrodit, Afrodit sahasının güneydoğusunda İsrail ve Kıbrıs adasının arasındaki saha olan Leviathan, Mısır ve Kıbrıs Adası arasındaki saha olan Nil, Kıbrıs Adası ve Nil arasında Girit Adasının güneydoğusunda kalan saha olan Herodot sahalarıdır (Aksoy, 2016, s. 3). Buna ek olarak 2018 ve 2019 yıllarında GKRY tarafından açıklanan Calypso ve Glaucus kuyularının mühim miktarda doğalgaz rezervleri içerdiği açıklanmıştır (Kavaz, 2020, s. 3).

İsrail'in Tamar ve Leviathan sahalarında doğalgaz rezervlerini tespit etmesi ile birlikte GKRY bölgede doğalgaz rezervi araştırması için Kıbrıs Adasının güney tarafını tek taraflı bir şekilde ruhsat sahası ilan ederek bölgeyi 13 parsele bölmüştür. Şekil 1'de gösterildiği üzere GKRY'nin tek taraflı ilan ettiği 13 bölge içerisindeki 7 bölge KKTC'nin ruhsatlandırdığı bölge ile kesişmektedir. Ayrıca 1-4-5-6-7 numaralı bölgeler Türkiye'nin deniz yetki alanı ile kesişmektedir. Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarının yok sayılması, Türkiye ve GKRY arasındaki çatışmaların artmasına neden olmuştur (Kedikli & Çağlayan, 2017, s. 132).

Şekil 1: Doğu Akdeniz'de İhtilaflı Parseller ve Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları

2.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesindeki Hakları ve Deniz Yetki Alanları

1982'de imzalanmış olan ve 1994'te yürürlüğü giren Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) göre, devletlerin tam egemenliği altında olan karasularının uzantısı en fazla 12 deniz mili olmak şartıyla ilgili devlet tarafından belirlenebilmektedir. Bitişik bölge, karasuların bittiği esas çizgiden alınıp denize doğru en fazla 12 mil olarak saptanabilir ve kıyı devleti tarafından, bitişik bölge ilan edilmesi ile devlet bölgedeki birtakım haklarını kullanabilir. Kıyı devletinin karasularının esas çizgisinden başlayıp 200 deniz miline kadar uzanmakta olan bölgeye münhasır ekonomik bölge denir. Bu bölgede madenlerin kullanımı, canlı-cansız doğal kaynakların kullanımı, ekonomik nitelikli haklar, egemenliği altındaki devlete aittir. Kıta sahanlığı, kıyı devletine ait olan deniz altında yer alan doğal uzantıya verilen isimdir. Kıta sahanlığı karasularının başladığı yerden itibaren 200 mil olarak hesaplanır ve en fazla 350 mile kadar uzanmaktadır. Buradaki kaynakların çıkarılması ve kullanımı kıyı devletine aittir (Pazarcı, 2017, s. 263-272).

Kıta sahanlığı, kıyı devletinin egemenliği içerisinde onun bir parçası iken münhasır ekonomik bölge, devletin tam egemenliği altında olmayıp münhasır yetkilerinin olduğu, bu yetkilerin kullanımı için Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ilanına bağlı olan, en fazla 200 deniz miline ulaşabilen bir deniz alanıdır (Peker , Öztürk Oktay, & Şensoy, 2019, s. 90). Ayrıca kıta sahanlığı, kıyı devletinin başından beri sahip olduğu bir hak (ab initio ve ipso facto) olduğu için ilan edilmesine gerek yoktur (Acer, 2019, s. 15).

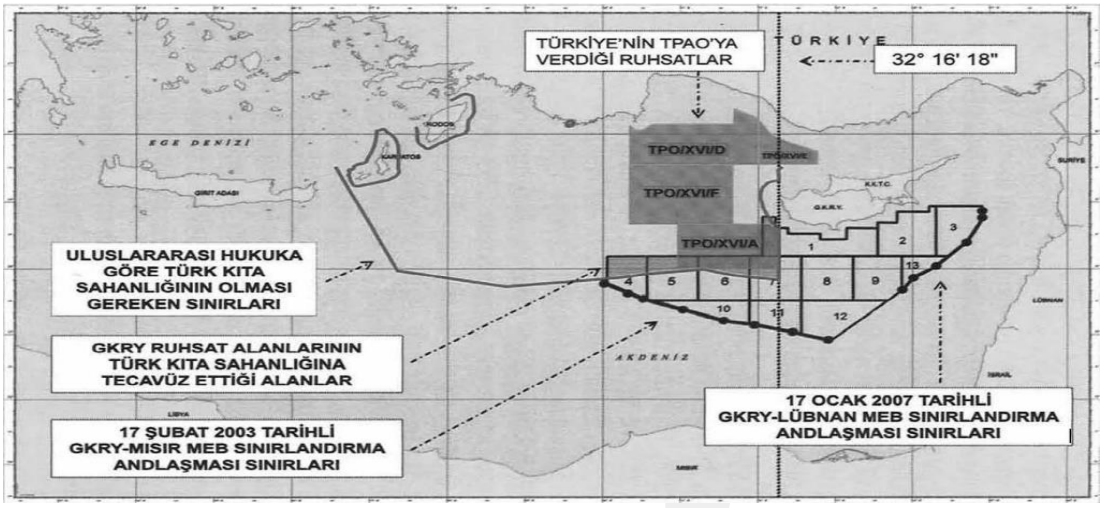
Doğu Akdeniz'de kıyı devletleri arasındaki mesafe 400 milden daha kısa olduğundan bölgedeki devletlerin MEB sınırlarını belirlemek için uzlaşma yoluna gitmeleri gerekmektedir (Balık, 2018, s. 95).Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine göre münhasır ekonomik bölgeyi ilan ettikten sonra coğrafi koordinatları ile gösteren belge Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine gönderilmelidir. Eğer bölgede sınır sorunları yaşanıyorsa Uluslararası Adalet Divanı nezdinde taraflar uzlaşma yoluna gider fakat münhasır ekonomik bölgenin tek taraflı olarak ilan edilme hususunda bir düzenleme yoktur (Aksoy, 2016, s. 1).

Türkiye, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine taraf bir devlet değildir. Bunun nedeni Akdeniz ve Ege Denizi'nde kıta sahanlığı ve karasularının genişliği konusunda Yunanistan'la uyuşmazlık içerisinde olması ve BMDHS'nin

uyuşmazlıkların çözümünde zorunlu yöntemlere başvurmasına ilişkin hükümleridir (Anlar Güneş, 2007, s. 12-13).

BMDHS'nde tanımlanan deniz yetki alanları, Türk hukukunda uygulanabilirliği açısından engel teşkil etmemektedir. Deniz yetki alanları, örf ve âdet hukuku kuralı olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Türkiye kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ilan etme yetkisine sahiptir (Demir, 2020, s. 31-32). Nitekim Türkiye, 5 Aralık 1986 tarihli, 86-11264 sayılı kararname içerisinde yer alan "Türk Münhasır Ekonomik Bölgesi Hakkında Karar" adlı eki dahilinde Karadeniz'de münhasır ekonomik bölgesini 200 mil olarak belirlemiştir (Tamçelik & Kurt, 2014, s. 895). Ayrıca 1964 tarihli 476 sayılı "Karasuları Kanunu" çerçevesinde, karasularının genişliği Ege Denizi'nde 6 mil, Akdeniz ve Karadeniz'de 12 mil olarak uygulanmıştır (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 83). Türkiye'nin karasularını belirlemesine rağmen iç hukukunda münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, bitişik bölge düzenlemeleri konusunda yasa bulunmamaktadır (Demir, 2020, s. 37).

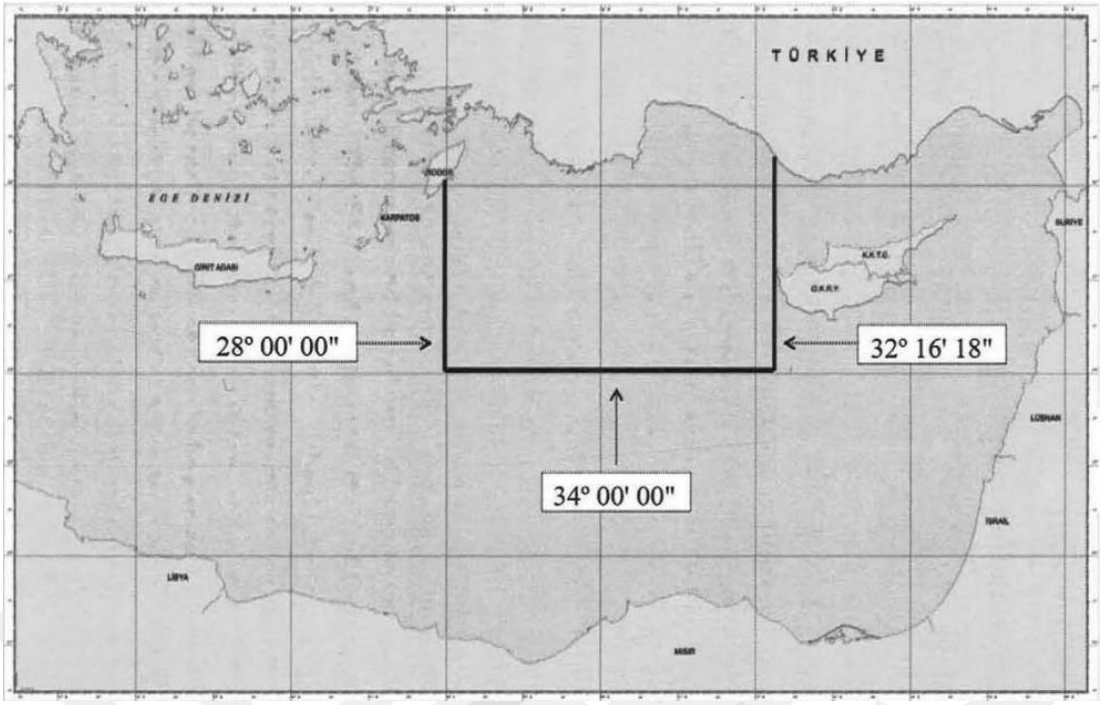
Türkiye'nin kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgesinin belirlenmesi resmen fakat üstü örtülü bir şekilde olmuştur. Bu sınırlar Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının (TPAO) Doğu Akdeniz'de dört bölgedeki (TPO/XVI/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F) ruhsat, arama izni taleplerini 9 Ağustos 2007 tarihli Resmî Gazete ile ilanı şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca TPO/XVI/A sahası, güneyde Mısır ve Türkiye kıyıları arasındaki ortay hatta ve doğuda 32-16-18 meridyenine dayandığı için Türkiye'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi sınırlarının bir kısmı çizilmiş olmaktadır (Başeren, 2010, s. 33).

Şekil 2: Türkiye'nin Kıta Sahanlığı, GKRY-Lübnan MEB Sınırlandırma Anlaşması

Kaynak: (Başeren, 2010).

Türkiye, 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY ve Mısır arasında imzalanan MEB Antlaşmasına karşı BM Genel Sekreterliğine nota vererek Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin, KKTC'nin haklarını temsil etmediğini ve münhasır ekonomik bölge sınırlarının bölgedeki devletlerle uluslararası hukuk çerçevesinde hakkaniyet ilkesine göre belirlenmesini gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca 32-16-18 D boylamının batıda kalan kısmında Türkiye'nin de uluslararası hukuk çerçevesinde hakları olduğunu açıklamış, böylece Kıbrıs Adasının batısındaki bölgede kıta sahanlığının sınırını belirtmiştir. Ayrıca Şekil 3'te gösterilen 32-16-18 boylamı, 28-00-00 ve 34-00-00 enlemi arasında kendi deniz yetki alanlarını çeşitli durumlarla bildirmiştir (Yaycı, 2012, s. 54).

Şekil 3: Türkiye'nin Belirtilen Kıta Sahanlığı
Kaynak: (Başeren, 2010)

Türkiye açısından bakıldığında Doğu Akdeniz Bölgesi'nde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinin sınırlandırılması için 3 ayrı bölge ele alınmaktadır. Bu bölgeler; Türkiye Suriye, Lübnan ve KKTC'nin kıyılarının bulunduğu birinci bölge, Türkiye ve KKTC'nin kıyılarının bulunduğu ikinci bölge ve Türkiye, GKRY, Yunanistan, Libya ve Mısır'ın kıyılarının bulunduğu üçüncü bölgedir (Doğru , 2015, s. 542).

Birinci bölgede Suriye ve Türkiye arasında karşılıklı sınırlar olmadığı için münhasır ekonomik bölgelerinin yan sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Fakat Türkiye ve Suriye arasında bununla ilgili bir antlaşma yapılmamıştır. Buna rağmen Suriye, 2014 yılında bölgede petrol, doğalgaz arama girişimlerinde bulunmuştur. Fakat Suriye'nin arama girişimlerinde bulunduğu bu alanların bir kısmı Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki sahaları ile kesişmektedir. Fakat Arap Baharından sonra Suriye'deki iç karışıklıklar nedeniyle Suriye'nin deniz yetki alanlarını belirleme konusunda kesin bir sonuç elde edilmemiştir (Gür, 2019, s. 661).

Lübnan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında 17 Ocak 2007 tarihli "Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma, Lübnan meclisinden geçmemiş olsa bile anlaşmanın kabul edildiği görülmektedir. Nitekim GKRY ve Lübnan'ın MEB'inin eşit uzaklık ilkesine göre belirlendiği bu

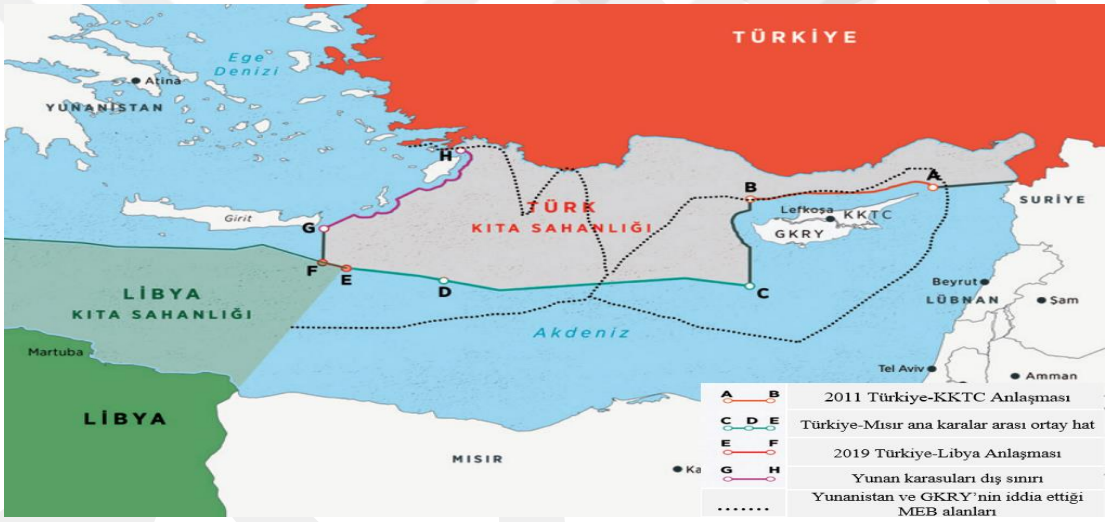
anlaşma, Lübnan hükümeti tarafından BM'ye bildirilmiştir (Arıdemir & Allı, 2019, s. 195). Türkiye, Lübnan ve GKRY'nin yaptığı bu anlaşma karşısında KKTC'nin Kıbrıs odasındaki haklarını yok saydığı gerekçesiyle Lübnan'ın Ankara Büyükelçiliğine bir nota vererek tepkisini ortaya koymuştur (Başeren, 2010, s. 25).

İkinci bölge ele alındığında Türkiye ve KKTC'nin karşılıklı sınırlarının bulunduğu bölgede iki devlet arasındaki kara sınırları arasında eşit uzaklık ilkesi dahilinde 21 Eylül 2011 tarihli "Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Anlaşması" imzalanmıştır (Taşdemir, 2012, s. 29). Ayrıca 2 Kasım 2011'de TPAO ve KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı arasında Kıbrıs Adasının çevresinde petrol ve doğalgaz arama çıkarma ruhsatının TPAO'ya verilmesini onaylayan "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşım Sözleşmesi" imzalanmıştır (Doğru , 2015, s. 518).

Türkiye, Yunanistan, Mısır ve GKRY'ın kıyılarını içeren üçüncü bölgede Türkiye ile sözü edilen bu devletlerle herhangi bir sınır anlaşması yapılmamıştır (Taşdemir, 2012, s. 32). Ege Denizinin ve Akdeniz'in kuzeybatı kısmındaki sınırların belli olmaması, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı hususunda büyük engel taşımaktadır. Ege adalarının durumu hakkında uyuşmazlık içerisinde olan Yunanistan ve Türkiye, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırları konusunda da çatışma yaşamaktadırlar. Yunanistan kendi deniz yetki alanlarını, anakarasından başlatmaktan ziyade Türkiye'nin anakarasına en yakın ve kendisine en uzak olan kısımdan başlatmak istemektedir (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 89). Yunanistan, Girit, Kerpe, Rodos, Kaşot ve Meis Adalarının güneyinde Türkiye'nin kıta sahanlığına sahip olacak bir davranış sergilemektedir. Yunanistan, adalarının kıta sahanlığına sahip olması gerektiğini ve Meis Adası da dahil olmak üzere Anadolu ve Yunan Adaları arasında kıta sahanlığı sınırının ortay hat ile belirlenmesini istemektedir. Şekil 4'te gösterildiği üzere Yunanistan'ın sahip olduğu adalardan ortay hat belirlenirse, Türkiye'nin sahip olduğu münhasır ekonomik bölge alanı çok dar olacak ve sadece Antalya Körfezi ile sınırlı kalacaktır (Ayaz Avan, 2020, s. 92).

GKRY, Yunanistan'ın bu politikalarıyla paralel bir davranış göstermektedir. Ayrıca Kıbrıs Adasını tek başına temsil etme girişimlerinde bulunarak bölgede çıkan enerji rezervlerine sahip olma politikaları yürütmüştür. Bu çerçevede 17 Şubat 2003 yılında Mısır ile arasında "Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırılmasına İlişkin Anlaşma" imzalanmıştır. Daha sonra GKRY 5 Nisan 2004 tarihinde bitişik bölgesini

24 mil, münhasır ekonomik bölgesini ise 200 mil olarak ilan ettiğini resmî gazetesinde yayımlamıştır (Taşdemir, 2012, s. 32). Ayrıca 2005 yılından itibaren Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ön araştırmalar yapıp daha sonra araştırma ve sondaj ihaleleri ile bölgede sismik çalışmalarını başlatmıştır. 2007 ve 2009 yıllarında GKRY'nin iç hukukunda "Hidrokarbon Yasası" ve "Hidrokarbon Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Daha sonra Lübnan ile 2007 yılında, İsrail ile 2010 yılında, Yunanistan ile 2020 yılında MEB anlaşmaları imzalamıştır (Doğru , 2015, s. 514). GKRY'nin bölgedeki devletlerle imzaladığı bu anlaşmalar hakkaniyet ilkesi ve oransallık prensibine uygun bir şekilde olmadığı için İsrail 4600 kilometrekare, Lübnan 3957 kilometrekare, Mısır 21.500 kilometrekare kayba uğramıştır (Yaycı, 2012, s. 37).

Şekil 4: GKRY, Yunanistan'ın Kıta Sahanlığı İddiaları ve Türkiye'nin Kıta Sahanlığı Alanı
Kaynak: (Altun,2020)

Türkiye, GKRY'nin bu tutumlarına karşılık ilk olarak KKTC ile anlaşmaya varmış, 27 Kasım 2019 yılında Libya ile "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalamıştır. 7 Aralık 2019'da Türkiye'nin Resmî Gazetesinde yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu mutabakat ile 2 ülkenin karşılıklı kıyıları arasındaki deniz yetki alanlarının sınırları belirlenmiştir (Acer, 2019, s. 12). Türkiye 18 Mart 2020 yılında BM Genel Sekreterliğine Libya ile olan mutabakat muhtırasını ve Türkiye'nin kıta sahanlığının dış sınırlarının belirtildiği koordinatları bildirmiştir (Pirinççi, 2021, s. 50). Böylece Türkiye kıta sahanlığında arama ve işletme faaliyetleri için bölgede bir müttefik kazanmış ve meşru bir zemin oluşturmuştur (Ayaz Avan, 2020, s. 101).

Doğu Akdeniz'de yapılan bu anlaşmalar bütün tarafların rızasını kazanamamakla birlikte GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır'ın yaptığı sınır anlaşmaları Türkiye tarafından kabul edilmezken Yunanistan, Mısır ve Suriye; Türkiye-Libya arasındaki sınır anlaşmasını resmen tanımadıklarını ilan etmişlerdir (Acer, 2019, s. 21).

2.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Enerji Paylaşımı ve Enerji Güvenliği Politikaları

Enerji güvenliği tanımı, enerji ya da güvenlik kavramlarından birinin daha ağırlıklı olduğu bir yaklaşımın benimsenmesi nedeniyle ortak bir tanımı olmamakta ve farklı şekillerde ifade edilmektedir**.** Avrupa Komisyonu enerji güvenliği kavramını *"Stratejik stokların korunması veya ekonomik şartlar için yeterli olmayan ulusal kaynakların yetersizliği yüzünden gelecekte önemli oranda sorun teşkil edecek enerji ihtiyacına karşı, ulaşılabilir ve istikrarlı dış kaynakları sağlama becerisi*" olarak ifade etmektedir (Sevim, 2012, s. 4385). Uluslararası Enerji Ajansına göre enerji güvenliğinin tanımı, enerji kaynaklarının uygun bir fiyat dahilinde kesintisiz bir şekilde kullanılabilirliğidir (IEA, 2023). ABD Savunma Bakanlığı enerji güvenliğini "*Enerji ve kamu hizmeti tedarik ve dağıtım sistemlerini etkileyen doğal, tesadüfi veya kasıtlı olayların neden olduğu enerji kesintilerinin olumsuz etkilerinden kaçınma kapasitesi*" olarak tanımlarken ABD Enerji Bakanlığı "*Amerika'nın enerji güvenliğini güvenilir, temiz ve uygun fiyatlı enerji yoluyla teşvik etmek*" olarak tanımlamaktadır (Sovacool, 2011, s. 5-6).

Enerji güvenliği, devletlerin ekonomilerinin kesintisiz bir şekilde devam etmesi, insanların güvenilir, yeterli ve uygun fiyatlı enerji kaynaklarına erişim sağlaması açısından devletler için büyük önem taşımaktadır. Nüfus artışının, ekonomik genişlemenin, enerjinin yeni kullanımlarının bir sonucu olarak enerji talebinin artması ve enerji kaynaklarının sınırlı olması devletleri enerji kaynakları için rekabet ve çatışmaya itmiştir. Devletler için ulusal güvenlik, enerji güvenliği ile iç içe görülmektedir (Kalyoncuoğlu & Kalyoncuoğlu, 2022, s. 21). Aynı zamanda enerji politik bir araç olarak kullanılmaktadır. Enerji sahibi ülkeler, enerji güvenliğini tehdit ve pazarlık aracı olarak görmektedir. 2006, 2009, 2014 ve 2022 Rusya Ukrayna krizi sebebiyle Rusya'nın AB'ye olan gaz tedarikinin kesintiye uğraması buna örnektir (Kansu, 2019, s. 291).

Enerji güvenliğini etkileyen bir diğer unsurlar; enerji kaynaklarının fiyatları, terörizm tehdidi, ihraç eden ülkelerdeki istikrarsızlık, milliyetçi bir tepki ile karşılaşma, arz çatışması, jeopolitik rekabetler olarak ele alınmaktadır (Yergin, 2006, s. 69). Tüketici ülkelerin, üretici ülkelerin kaynaklarına ulaşabilmesi için arz güvenliğinin sağlanması enerji güvenliği kapsamına girmektedir. Bu bağlamda enerji çeşitliliği büyük önem taşımaktadır (Çelikpala, 2014, s. 79).

1. Dünya Savaşı'nda, Winston Churchill, Alman donanmasına karşı İngiliz donanmasını daha hızlı hale getirmek için kömürden petrole geçmeyi amaçlamış ve bunu "çeşitlilik, yalnızca çeşitlilik" olarak dillendirmiştir (Yergin, 2006, s. 70).

Enerji güvenliği 1973 Petrol Krizi sonrası önem kazanan bir kavram olmuştur. Bu nedenle enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi politikaları güdülmüştür (Kansu, 2019, s. 290). Çünkü kaynaklarda çeşitlilik sağlanması, enerji arzı üzerinde doğrudan kontrol sağlanmasının önüne geçmektedir. Enerjinin çeşitlenmesi 3 farklı şekilde ele alınabilir. Bunlar; farklı yakıt türlerinin kullanımı açısından kaynak çeşitlendirilmesi, tek bir şirket ya da enerji sağlayıcının piyasa üzerindeki kontrolü olmaması için tedarikçi çeşitlendirmesi ve enerji tedarik edilen tesislerde olay, saldırı, arıza nedeniyle kaynağın kesintiye uğramaması için tesislerin dağıtılması olan mekânsal çeşitlendirmedir (Sovacool, 2011, s. 9).

Bu bağlamda Doğu Akdeniz Bölgesinde bulunan rezervler, yeterli enerji kaynaklarına sahip olmayan fakat enerji talebi fazla olan başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere birçok devlet için tedarikçi çeşitliliği sağlama açısından önemlidir. Ayrıca Orta Doğu ve Avrupa'daki birçok ülke, Rus doğal gazına olan bağımlılıkları nedeniyle gaz tedarikini çeşitlendirmek için, enerji verimliliği, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) inşası olmak üzere birçok projeler geliştirmektedirler (Beyer & Molnar, 2022). Bu nedenle gaz koridorlarının mevcudiyeti ve bölgede hidrokarbon enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile Doğu Akdeniz enerji güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır (Karagöl & Özdemir, 2017, s. 13).

Türkiye enerji talebi açısından %74 oranında dışa bağımlı durumdadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022). Ayrıca Ocak 2023 verilerine göre Türkiye, doğalgaz tedarikinde, %99,37 oranında dışa bağımlıdır. 2023 Ocak ayı verilerine göre Türkiye %35,45 oranında Rusya'dan, %14,58 oranında

Azerbaycan’dan %12,63 oranında Cezayir’den ve %12,13 oranında ABD’den doğalgaz ithal etmektedir (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 2023).

Türkiye enerjide yaşadığı bu bağımlılık nedeniyle enerji güvenliği öncelikli politikaları haline gelmektedir. Türkiye enerji arz güvenliğini sağlamasında enerji stratejisini; doğalgaz ve petrol tedarikinde kaynak ve güzergâh çeşitlendirilmesini sağlamak, enerji bakımından bölgesel ticaret merkezi olmak, bölgesel ve küresel açıdan enerji güvenliğine katkıda bulunmak olarak belirlemiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022). Bu bağlamda Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynakları, Türkiye'nin doğalgaz tedarikindeki bağımlılığını azaltacak, vatandaşının yaşam kalitesini artıracak ve yerli kaynaklara ulaşımı sağlayacak olması nedeniyle Türkiye açısından önem taşımaktadır (Demirhan, 2022, s. 331).

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde enerji güvenliğini etkileyen unsurlar; bölgede enerji kaynaklarının keşfi, bölgede kurulan ittifaklarla yeni güç dengelerinin oluşması ve bölge dışı aktörlerin bölgede artan etkinliğidir (Erkeç, 2023, s. 31-34). Bu bağlamda enerji kaynaklarının keşfi Doğu Akdeniz Bölgesi’ne kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanları belirlemesi ve bölgede çıkan enerjinin paylaşımı bölgedeki devletler arasında çatışmaya yol açarken bölgedeki hidrokarbon rezervlerinin çıkartılması, işletilmesi ve pazarlanması konusunda da güçlükler ortaya çıkmıştır (Karbuz, 2021, s. 116).

GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına KKTC'nin haklarını yok sayan ve tek taraflı bir şekilde Kıbrıs Adasının egemenlik haklarını kapsayan politikalar yürütmesi ve 2003'te Mısır, 2007'de Lübnan, 2010 yılında İsrail ile münhasır ekonomik bölge anlaşmaları imzalaması başta Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanlarını ihlal etmiş ve garantör haklarına bir tehdit oluşturmuştur (Gözügüzelli, 2019, s. 2). Ayrıca GKRY iddia ettiği MEB alanlarında ABD (ExxonMobil, Chevron Corporation), İtalya (ENİ), Fransa (TotalEnergies), Katar (Qatar Petroleum), Kore (Kogas), Birleşik Krallık (BG) İsrail (Delek Group) kökenli birçok şirkete ruhsat vermiş böylece uluslararası aktörlerin bölgede etkin bir şekilde bulunmasına neden olmuştur (Hydrocarbon Service Ministry of Energy, 2021). Bununla birlikte Yunanistan’ın Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis hattından itibaren bu adaların Yunanistan'ın ana karasının bir parçası olduğunu iddia etmesi, adaların münhasır ekonomik bölgesi olduğunu savunması ve Türkiye'nin 145.000 kilometrekarelik alanını 41.000

kilometrekare olduğunu iddia eden Sevilla Haritası yayınlaması Türkiye'nin bölgedeki enerji güvenliğini tehdit etmektedir (Yaycı, 2012, s. 24).

Türkiye'nin enerji güvenliğini Doğu Akdeniz Bölgesi'nde bulunan enerji rezervlerinin güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra Türkiye üzerinden aktarılan doğalgaz ve petrol naklinin büyük ölçüde deniz yoluyla gerçekleşmesi ve Kerkük-Yumurtalık Ham Petrol Boru Hattı ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı gibi enerji hatlarının bir kısmının Akdeniz'e ulaşması da etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin deniz yetki alanlarını belirlemesi ve enerji güvenliğini sağlaması bölgedeki en önemli konu haline gelmiştir (Öztopal & Yiğittepe, 2020, s. 24).

Türkiye 2004 yılından enerji rezervlerinin bölgede keşfedilmesine kadarki süreçte Doğu Akdeniz Bölgesi'nde pasif-savunmacı bir tutum sergilerken özellikle 2011 yılından sonra daha aktif-savunmacı bir politika sergilemiştir (Aslan, 2022, s. 1660). GKRY'nin 2011 yılında Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ilk kez sondaj çalışması başlatması ile Türkiye, GKRY'nin tek taraflı faaliyetlerini kabul etmemiş ve KKTC ile 2011'de "Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Anlaşması" ve Libya ile 2019 yılında "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalamıştır (Kökyay , 2021, s. 114). Yine aynı yılda TPAO'ya KKTC'nin ruhsat sahalarında arama izni verilmiştir (Katman , 2013, s. 21).

Türkiye, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde enerji güvenliğini sağlamak için 3 tür tepki vermiştir. Bunlardan birincisi sadece Doğu Akdeniz ile sınırlı olmayan Türkiye'nin diğer denizlerinde de enerji güvenliğini sağlama ve güçlendirmeye yönelik milli bir enerji arama ve sondaj alt yapısı oluşturmak, ikicisi bölgede Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'nin yetki alanlarını tehdit eden tutumlarına karşı araştırma gemisinin yanında savaş gemilerinin de sismik araştırmalar için bölgeye gönderilmesi olmuş ve bu bağlamda 2013 yılında Barbaros Hayrettin Paşa sismik gemisini ve 2015 yılında Oruç Reis sismik gemisini envanterine katmış, 2017 yılında Fatih sondaj gemisi, 2018 yılında Yavuz sondaj gemisi ve 2020'de Kanuni sondaj gemisi ve 2021'de Abdülhamit Han sondaj gemisi Türkiye'nin filosuna dahil edilmiştir (Pirinççi, 2021, s. 58).

Türkiye, sondaj gemilerini bölgeye gönderdikten sonra başta Avrupa Birliği olmak üzere bölgedeki birçok devlet tarafından tepki ile karşılansa da Türk Silahlı Kuvvetleri unsurları ile sondaj gemilerini havada ve denizde korumuştur (Öztopal &

Yiğittepe, 2020, s. 268). Ayrıca Türkiye bölgeye gönderdiği sondaj gemilerinin görevlerini bildirmek için yayınladığı Navtex'ler ile stratejik öneme sahip olan noktalarda ve kıta sahanlığının dış sınırlarında sismik araştırma faaliyetleri için bulunmaktadır (Şen & Açıkgöz, 2022, s. 165).

Türkiye, Rum Yönetiminin bölgedeki faaliyetlerine tepki olarak caydırıcı diplomatik bir yolla Türk donanmasının sınırlı gücüne dayanan strateji uygulamıştır. 1 Nisan 2006 tarihli Akdeniz Kalkanı Harekâtı, bölgede araştırma gemilerini korumak ve diğer devletlerin araştırma gemilerini uyarmak için yapılmıştır. 2007 yılından beri yapılmakta olan Deniz Kurdu Tatbikatları ve 2021 Davet Tatbikatı da bu amaçla yapılmaktadır (Ayaz Avan, 2020, s. 99).

Doğu Akdeniz Bölgesi ve Kıbrıs sorununda yaşanan anlaşmazlıklar çerçevesinde 2006 yılında Cem Gürdeniz tarafından Mavi Vatan Doktrini ortaya çıkmış ve bu doktrin Cihat Yaycı tarafından Sevilla Haritasına karşılık kitaplaştırılmıştır. Mavi Vatan Doktrini uluslararası hukuka bağlı olarak Türkiye'nin ulusal çıkarlarını deniz ve toprak alanlarını açıklamayı ve bu doğrultuda Türkiye'nin tezlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır (Erkeç, 2023, s. 41). Mavi Vatan Doktrini, Türkiye'nin kara topraklarının neredeyse yarısı olan 460.000 kilometrekarelik deniz yetki alanlarını kapsayan bölgede milli menfaatlerini ve tedbirlerini ortaya koyar. (Aktaş & Yağar, 2020, s. 123). Bu çerçevede 2019, 2021 ve 2022 Mavi Vatan Tatbikatları gerçekleşmiş ve enerji güvenliği bağlamında askeri ve diplomatik adımların atılacağı mesajı verilmiştir (Ünay, 2021, s. 383).

Türkiye'nin enerji güvenliği için verdiği üçüncü tepki ise KKTC dahil eden, bölgede bulunan bölge dışı ve küresel aktörlerin hepsini kapsayacak enerji iş birliği formu kurulmasına yönelik olan çağrısıdır. Türkiye'nin bölgede kendisine yapılan yalnızlaştırma politikalarına karşı bir hamle olan bu çağrı Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Avrupa Birliği Başkanları'na ve Avrupa Birliği üye ülkelerinin liderlerine gönderilen mektupla Türkiye'nin ve Kıbrıs'ın haklarının korunması çerçevesinde tüm tarafları bir araya getirecek enerji iş birliği formunun ortaya atılması, iş birliği ve diyalog içerisinde çözüm bulunması amacıyla yapılmıştır. Nitekim bu çağrıdan önce 2019 yılında Doğu Akdeniz Gaz Forumu kurulmuş ve GKRY, Yunanistan, Mısır, İsrail, İtalya ve Ürdün katılmış ama Türkiye kabul edilmemiştir (Pirinççi, 2021, s. 58-59).

2.5. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Deniz Güvenliği Politikaları

Deniz güvenliği 2000'li yıllara kadar önem verilen bir konu olmamıştır. 2000'li yıllara kadar deniz güvenliğinden kastedilen deniz kontrolü olmuştur. Fakat 2000 yılında El-Kaide terör örgütünün ABD donanmasına ait olan Amerikan muhbiri USS Cole’a yönelik saldırısı 2002 yılında Yemen açıklarında Fransız petrol tankerine yapılan saldırı ve Filipinler'de gerçekleşen Filipinli yolcu gemisi Superferry’de meydana gelen patlama ve korsan faaliyetlerinin artması, 11 Eylül sonrası terör saldırılarının etkileri nedeniyle deniz güvenliği ilgilenilen bir alan olmuştur (Germond, 2014, s. 137).

Deniz güvenliğinin uluslararası bir tanımı olmamakla birlikte denizcilik alanındaki tehditleri belirterek ortak mücadelede taraflarını bir araya getirir. Bu tehditler deniz terörizmi, deniz ihtilafları, korsanlık, uyuşturucu, silah, insan ve mal kaçakçılığı, yasadışı balıkçılık, çevre suçları, deniz kazaları ve felaketleridir. Deniz gücü bir devletin ulusal güvenliğini koruması için önem taşırken sadece savaş zamanında değil barış zamanında da savaş gemilerinin bölgedeki varlığı caydırıcılık, yasaklama ve gözetleme yoluyla deniz iletişim hatlarını koruma görevi sağlar. Denizlerde ve okyanuslarda yapılan ticaret, balıkçılık, hidrokarbon enerjilerin varlığı ve çıkarılması ve bölgede insani güvenliği sağlanması, kıyı nüfuslarının denizden gelebilecek tehditlere karşı savunulması açısından önemlidir. Ayrıca deniz güvenliği kavramı petrol sızıntısı gibi çevresel kaygılar nedeniyle ve geleneksel güvenliğin sağlanması amacıyla gemilerin ve denizcilik tesislerinin güvenliğini de ele alır (Buger, 2015, s. 160-161).

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Türkiye'nin güvenliğini etkileyen faktörler; deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve bölgedeki enerji rezervlerinin paylaşımı, yasadışı balıkçılık sorunu, Arap Baharının etkileri nedeniyle Mısır ve Libya'daki istikrarsızlık, Suriye'deki iç karışıklık nedeniyle bölgede artan terörizm ve mülteci krizi, İsrail, Lübnan ve Filistin arasındaki sorunlar, Kıbrıs sorunu ve bölge dışı aktörlerin Doğu Akdeniz Bölgesi'nde bulunan deniz kuvvetleri sayılabilir (Akgül, 2019, s. 49).

Türkiye'nin net bir deniz güvenliği tanımı olmasa da Türk Deniz Kuvvetlerinin strateji hedefleri içerisinde deniz güvenliği yer almıştır (Özel, 2019, s. 112) Buna göre ana vatanın bekasını korumak ve denizden gelebilecek tehditleri

caydırmak, Türkiye'nin denizlerdeki hükümranlık haklarını, deniz alaka ve menfaatlerini korumak, Türkiye'nin deniz ticaretini gerçekleştirdiği bölgelerde deniz ulaştırma yolları için güvenliğe katkıda bulunmak, KKTC'nin haklarını korumak, milli kurumlar için destek sağlamak, çok uluslu oluşumlar içerisinde (BM,NATO vb.) küresel ve bölgesel barış ve istikrara katkıda bulunmak amaçlarını taşımaktadır (Demirtaş, 2018, s. 7-8). Bu bağlamda Türkiye bölgede uluslararası hukuka uygun bir şekilde deniz yetki alanlarının paylaşımı konusunda çaba göstermektedir. İş birliği ve diyalog kurarak bölgedeki istikrarı artırma çabası içerisine girmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde deniz yetki alanlarının korunması için KKTC'de deniz üstleri bulundurmakta, deniz güvenliği operasyonları düzenlemekte, Libya ve KKTC ile deniz yetki alanları anlaşmaları yapmakta ve diğer devletlerle müzakereler yürütmektedir (Şen & Açıkgöz, 2022, s. 167). Ayrıca bölgedeki askeri gücünü artırmakta, bölgede donanma gemilerini, denizaltılarını, SİHA (Silahlı İnsansız Hava Aracı) ve İHA (İnsansız Hava Aracı) bulundurarak güvenliğini sağlamaktadır (SavunmaTR Haber Merkezi, 2021).

NATO, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası terörle mücadele kapsamında Akdeniz Bölgesi'nde 26 Ekim 2001 tarihinde Etkin Çaba Harekâtı başlatmış, Ekim 2016 yılına kadar devam etmiş ve NATO devletlerinden biri olan Türkiye, Akdeniz güvenliği için bölgede aktif bir rol oynamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Türkiye 2006 yılında deniz ticaretinin korunması ve bölgedeki enerji güvenliğinin sağlanması amacıyla Akdeniz Kalkanı Harekâtını başlatmıştır. Bu harekât, dünyada ilk kez enerji güvenliğini doğrudan ele alması bakımından önem taşır. Ayrıca Akdeniz Kalkanı Harekâtı bölgede deniz yetki alanları uyuşmazlığı ve Suriye'deki istikrarsızlık nedeniyle amacını ve kapsamını artırmıştır (Özgen , 2013, s. 102).

Türkiye deniz güvenliğinin sağlanması için NATO ve BM kapsamındaki harekatlar içerisinde de yer almıştır. 2006 yılında İsrail'in Lübnan'a saldırması, Akdeniz ve Ortadoğu'da güven ve istikrarın sağlanması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1701 (2006) sayılı kararı ile Lübnan Barış Gücü'ne (UNIFIL) katılmış, deniz, hava ulaşım desteğini sağlamış ve asker göndermiştir (Çağıran, 2007, s. 106). Ayrıca Türkiye, Ekim 2016'dan bu yana devam eden NATO'nun Deniz Muhafızı Harekâtında yer almakta deniz terörizminin engellenmesine ve denizde

güvenlik kapasitesinin oluşmasına katkı sağlamaktadır (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2023).

2.6. Türkiye'nin Bölgedeki Devletlerle İlişkileri

2.6.1. Türkiye-Yunanistan ilişkileri

Doğu Akdeniz Bölgesi, Türkiye'nin sınır bütünlüğü ile ilgili önemli sorunları barındırması ve bölgedeki güvenlik, enerji gibi alanlarını etkilemesi nedeniyle Türk dış politikasını etkileyen önemli bir alan olmuştur. Bölgedeki Arap-İsrail Çatışması, Kıbrıs Meselesi, Suriye ve Yunanistan ile olan uyuşmazlıklar Türkiye için bir tehdit algısı yaratmış ve bölgedeki politikalarını şekillendirmiştir (Karaaslan, 2022, s. 268).

Türkiye ve Yunanistan tarih boyunca siyasi, hukuki ve güvenlik gibi birçok alanda karşı karşıya gelmiş ve iki devletin Ege ve Doğu Akdeniz'deki anlaşmazlığı bölgedeki gerginliği artırmıştır. Yunanistan'ın, adalar üzerinden deniz yetki alanlarını belirleme konusunda hak iddia etmesi ve adaları silahlandırması, Kıbrıs sorunu ile doğrudan bağlantılı olması, Güney Kıbrıs Rum Yönetimini Kıbrıs Adasının tek resmi temsilcisi sayması, Kıbrıs Türklerinin haklarını kabul etmemesi, KKTC ve Türkiye arasında olan arama, işletme ruhsatlarını hükümsüz kabul etmesi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ve Avrupa Birliği Devletleri ile ilişkilerini canlı tutarak Türkiye karşıtı bir tutum izlemesi Türkiye ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Uygun, 2022, s. 7).

2019 yılında Türkiye ve Libya arasında yapılan mutabakatın hemen sonrasında 2020 yılında Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'yle münhasır ekonomik anlaşması yapmıştır. Akabinde Türkiye ve Yunanistan'ın karşılıklı Navtex ve Notam ilanları bölgedeki gerilimi artmıştır. Yunanistan ve Mısır 2000'li yılların başında Doğu Akdeniz Bölgesi'nde deniz yetki alanları sınırlandırması için müzakerelere başlamışlardır. 2019 yılında Türkiye ve Libya arasında imzalanan mutabakat, Yunanistan'ı Mısır ile olan anlaşmasının en kısa sürede sonuçlandırılması için Mısır'ı zorlamasına teşvik etmiştir. Bunun nedeni Türkiye ve Libya arasındaki belirlenen sınır, Yunanistan'ın hak iddia ettiği Girit Adasının güneydoğusunda kalmaktadır. Bu nedenle Türkiye ve Libya arasındaki mutabakatı geçersiz ve hükümsüz olarak nitelemiştir. Türkiye ise Yunanistan ve Mısır arasındaki münhasır ekonomik bölge anlaşmasını kabul etmemiş, Mısır ve Yunanistan'ın sözde

sınırlandırılmış bölgesinin Türkiye'nin kıta sahanlığı içerisinde bulunması nedeniyle bu anlaşmayı reddetmiştir (Schaller, 2022, s. 554-555).

Bölgede enerji kaynaklarının paylaşımı ve güvenliğinin sağlanması için bölgedeki devletler ittifaklar kurmaya çalışmış ve dengeleme arayışına girmişlerdir. Türkiye, KKTC ve Libya ile bir ittifak sağlamak için harekete geçmiş, Yunanistan ise İsrail, Mısır ve GKRY'nin bulunduğu ittifakta yer almıştır. Bu ittifaklar sadece enerji ve iş birliği içerisinde olmayıp askeri ve savunma alanında ortaklığa dönüşmüştür. Bu bağlamda Türkiye'nin bölgede düzenlediği tatbikatlara karşı Yunanistan, Mısır ve GKRY 2018'de Medusa-7 ve 2019'da Medusa-8 Ortak Askeri Tatbikatlarını düzenlemişlerdir (Gök & Mavruk Cavlak, 2022, s. 987).

Yunanistan, Türkiye ile olan sorunlarını uluslararası bir zemine taşımaya ve ABD ve Avrupa Birliği'ni yanına çekmeye çalışmıştır. Ayrıca bölgesel ve küresel ittifaklar sağlayarak Türkiye'yi bölgede yalnızlaştırmaya yönelik politikalar uygulamıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin bölgede donanmasının bulunmasından rahatsızlık duyan Yunanistan bu konuyu Birleşmiş Milletler, NATO ve AB'ye taşımıştır (Pirinççi, 2021, s. 53). Avrupa Birliği Türkiye'nin bölgedeki arama çalışmalarını durdurması için baskı yapmış ve AB tarafından Türkiye'ye bazı müzakereler durdurulmuş ve mali yardımlar kesilmiştir (Öztopal & Yiğittepe, 2020, s. 267). 11 Kasım 2020 yılında Avrupa Birliği uyguladığı yaptırımların süresini bir yıl daha uzatmıştır (Boyraz, 2022, s. 297).

3 Kasım 2021 yılında ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin hak iddia ettiği MEB alanlarında ABD, Fransa, İngiltere, İsrail, İtalya, Mısır, Yunanistan ve GKRY "8'inci Nemesis Tatbikatı" düzenlemiştir. Yunanistan 2021 yılında Fransa ile "Güvenlik ve Savunma Alanında Stratejik İşbirliği Anlaşması" imzalamış ve anlaşmaya göre üçüncü bir ülkenin saldırması durumunda tarafların birbirine yardım edeceği bildirilmektedir. Anlaşmadan sonra Yunanistan Başbakanı Miçotakis "Hepimiz Doğu Akdeniz'de kimin kimi tehdit ettiğini biliyoruz" açıklamasında bulunmuştur. Bunun üzerine Türkiye bölgede önce "Deniz Kurdu Tatbikatı" ardından "Doğu Akdeniz Davet Tatbikatı" düzenlemiştir (Pirinççi, 2021, s. 296).

Yunanistan, Medusa ve Nemesis Tatbikatlarını bölgedeki bazı devletlerle ve bölge dışı aktörlerle gerçekleştirmeye devam etmektedir. 2022 yılına gelindiğinde Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan en büyük gerginlik Yunanistan tarafından

Türkiye'nin ABD'den F-16 modernizasyonu konusundaki talebini engellemeye yönelik girişimleri olmuş ve ABD'ye F-16 savaş uçakları dahil silah satışı yapmaması çağrısında bulunmuştur. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan "Artık benim için Miçotakis diye birisi yok kendisiyle görüşme yapmaya asla kabul etmiyorum" demiştir (Öncel, 2022, s. 183).

2023 yılından sonra Türkiye'nin yaşadığı Kahramanmaraş deprem felaketi sırasında Yunanistan'ın Türkiye'ye olan yardımları kamuoyunun da etkisiyle iki devlet arasındaki yumuşama sürecini başlamıştır (Sputnik Türkiye, 2023). Akabinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias, Türk-Yunan uyuşmazlıklarında çözüm bulunabileceğini ve iki tarafında kazançla çıkabileceğini belirtmiştir (Sputnik Türkiye, 24). 22 Mart 2003 yılında Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakan Yardımcıları 4. Pozitif Gündem Toplantısında turizm, enerji, ulaştırma, denizcilik, telekomünikasyon, bilgi, iletişim teknolojileri, sosyal güvenlik, eğitim, çevre ve sağlık alanlarında iş birliği geliştirilmesi için bir araya gelmişlerdir (Okuroğlu, 2023).

2.6.2. Türkiye-GKRY ilişkileri

Türkiye Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki çatışmaların temeli Kıbrıs sorununa dayanmaktadır. 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'taki Türklere yapılan katliamlara karşı düzenlediği Kıbrıs Barış Harekâtı ve ardından 1983'te KKTC'nin bağımsızlığını kazanması sonrasında KKTC ve GKRY arasında yıllardır süregelen çatışmaları çözmeye yönelik girişimlerden bir sonuç alınamamıştır. Kıbrıs sorununu çözmeye yönelik Birleşmiş Milletler tarafından 2002 yılında Kıbrıs'ta federal devlet yapısını destekleyen Annan Planı girişimi olmuş, Türkiye tarafından desteklenmiş fakat 2004 referandumunda Rum tarafının hayır oyu vermesi ile çözüme ulaşılmamıştır. GKRY'nin 2004 yılında Kıbrıs Adasının tamamını temsil ederek Avrupa Birliği üyesi olması Kıbrıs sorununun çözümünü zorlaştırmıştır (Pirinççi, 2021, s. 46).

Bölgede çıkan enerji rezervlerinin keşfinden sonra Türkiye ve GKRY'nin arasındaki uyuşmazlık artmıştır. GKRY'nin Kıbrıs Adası adına 2003'te Mısır 2007'de Lübnan ve 2010'da İsrail ile MEB anlaşmaları yapması, MEB ilan ettiği bölgelerde bölge dışı devletlere hidrokarbon enerji rezervlerinin araştırılması için ihaleler vermesi ile bölgeye uluslararası aktörleri dahil etmesi Türkiye ile olan çatışmalarını

artırmıştır. 2011 yılından sonra bölgede sondaj faaliyetlerine başlayan GKRY, Türkiye'nin bölgede daha aktif bir politika sergilemesine neden olmuş ve bunun üzerine Türkiye, 2011'de KKTC ile 2019 yılında Libya ile mutabakat imzalamıştır (Şen & Açıkgöz, 2022, s. 161).

GKRY'nin AB'ye üye olması, BM'nin ve AB'nin GKRY'yi Kıbrıs Adasının tek meşru ve siyasi otoritesi olarak görmesi, AB'nin ve BM'nin Kıbrıs sorununda GKRY'yi desteklemesi, GKRY'nin bölgedeki siyasi ittifaklarının güçlenmesine neden olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin 2011 yılından sonra komşularla sıfır sorun politikasından uzaklaşması, Mavi Marmara olayından sonra İsrail'le ve 2013 yılında Mısır'daki askeri darbe sonrasında Mısır ile olan ilişkilerinin gerginleşmesi Türkiye'nin bölgedeki haklarını korumak için güç artırımına yönelmesine zemin hazırlamıştır. GKRY, 2011 yılına kadar daha pasif bir dış politika izlerken 2011 yılından sonra Türkiye'nin İsrail, Mısır ve Yunanistan ile ilişkilerinin bozulması ile proaktif bir dış politika izlemiştir. Bunun sonucu olarak GKRY, AB'nin "Daimî Yapılandırılmış İş Birliği Savunma Anlaşması"na (PESCO) aktif katılım sağlamış, bölgede üçlü ortaklıklara yönelmiş ve sırasıyla Yunanistan, İsrail, Mısır ve Lübnan ile ilişkilerini geliştirmeye odaklanmıştır (Tziarras, 2019, s. 66-67).

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde AB, Yunanistan, İtalya, Fransa enerji politikalarında yer almak maksadıyla GKRY'yi desteklemiştir (Kökyay, 2020, s. 2520). Hatta GKRY'nin talebi üzerine AB Konseyi 11 Kasım 2022'de Türkiye'ye Doğu Akdeniz Bölgesi'nde arama ve sondaj faaliyetleri nedeniyle uyguladığı ambargoyu bir yıl daha uzatmıştır (Boyraz, 2023, s. 39).

Enerjide Rusya'ya bağımlı olan ve Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki enerji varlığına ilgili olan AB için Yunanistan ve GKRY'nin AB üyesi olması bu enerjiden faydalanması ve enerji güvenliğinin garanti altına alınması açısından önem taşımaktadır.

ABD'nin bölgedeki varlığının nedeni, Rusya'nın bölgedeki siyasi ve ekonomik varlığını engellemek ve AB'nin Rusya'ya olan bağımlılığının önüne geçmek için GKRY ile ilişkilerini güçlendirmek olmuştur. Bu nedenle GKRY ve Yunanistan'ın politikalarını desteklemektedir. Bölgede bulunan bir diğer aktör olan Rusya ise AB ülkelerinin kendisine olan bağımlılığını sürdürmesi ve bölgede siyasi açıdan bulunmak için GKRY ile olan ilişkilerini devam ettirmeye çalışmaktadır

(Özçelik & Çügen, 2022, s. 94-95). Bu doğrultuda Rusya, GKRY ile yaptığı anlaşmalar çerçevesinde GKRY'ye ekonomik destek sağlamakta ve böylece GKRY aracılığıyla bölgede Rus donanmasına ait gemiler bulundurup hava sahasını ve limanlarını kullanabilmektedir (Arslan & İleri, 2022).

Rusya ve GKRY arasındaki ilişkiler geçmişten bu yana devam etmektedir. GKRY Yunanistan'la müttefik olmasına rağmen 2004 yılına kadar Bağlantısızlar Hareketi içerisinde yer almış böylece Rusya'yı karşısına almamış ve Rusya'nın desteğini kazanmıştır. Bu doğrultuda GKRY'nin Rusya'dan 1997 yılında aldığı hava savunma füzesi Türkiye ile aralarında bir kriz yaşanmasına sebep olmuştur. Türkiye Kıbrıs'ta füzelerin bulunmasını savaş nedeni olarak sayacağını söylemiş ardından füzelerin Yunanistan'ın Girit Adasına taşınmasıyla çözüm sağlanmıştır. GKRY'nin amacı Rusya'yı bölgeye çekmek ve Türkiye'yi bölgede etkisizleştirmektir(Aydın A. , 2019, s. 32).

Suriye İç Savaşı'ndan sonra bölgede etkisini artıran Rusya, GKRY ile olan ilişkilerini de geliştirme ve bölgedeki varlığını güçlendirme politikaları gütmüştür. Bu bağlamda 2008 Ekonomik Kriziyle Rusya tarafından GKRY'ye ekonomik destek ve 2013'te kredi görüşmeleri sağlanmıştır (Kökyay , 2021, s. 161). Yapılan anlaşmayla ekonomik ilişkiler de güçlendirilmiş ve Rusya GKRY'ye Rus turistler göndermeye başlamıştır. Böylece Rus turistler GKRY'yi ziyaret eden turistlerin yaklaşık dörtte birini oluşturmuşlardır (Aydın A. , 2019, s. 33). Ayrıca 2014'te GKRY tarafından Rusya'ya Andreas Papandreu Hava Üssü ve Evangelos Florakis Deniz Üssü'nün kullanım izni verilmiştir (Kökyay , 2021, s. 161).

GKRY bölgede silahlanmak için Rusya ve İsrail ile anlaşmalar yapmıştır. 2015 Şubat ayında Rusya ve GKRY arasında Rus savaş gemilerinin Akdeniz'de bulunmasını sağlayacak ve enerji, ticaret, kültür, tarım, turizm alanında 11 anlaşma imzalanmıştır. Bunun sonucu olarak Rus donanmasına ait olan gemiler GKRY'nin limanlarını kullanacak ve Rus donanması ile GKRY'nin askeri personelleri eğitilecektir. Fakat 2022 Rusya Ukrayna Savaşı ile GKRY, AB'nin Rusya'ya karşı olan yaptırımlarına katılmış, hava sahasını ve limanlarını Rus uçak ve gemilerine kapatmıştır (Arslan & İleri, 2022). Bunun üzerine Rusya, GKRY'nin hava sahasını Rus uçaklarına kapatma kararına karşı tepki göstermiş ve Rus turistlerin Türkiye'ye yöneleceğini belirtmiştir (Arslan M. İ., 2022).

GKRY'nin ikili anlaşmaları çerçevesinde iş birliği sağladığı bir diğer devlet Fransa'dır. Fransa ile GKRY 28 Şubat 2007 yılında imzalanan Savunma İş Birliği Anlaşması 2010 yılında yürürlüğe girmiştir (Kozanhan, 2022, s. 62). İmzalanan bu anlaşma Türkiye tarafından reddedilmiş, GKRY'nin bu tür anlaşma yapmasında yetkisi olmadığını ve Kıbrıs Türklerinin haklarının reddedildiğini, Birleşmiş Milletler çerçevesinde olan kapsamlı çözüm çabalarına olumsuz yönde etkisi olacağına ve Rum yönetiminin bölgedeki tutum ve eylemleri ile istikrarsızlık yarattığını belirtmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişeri Bakanlığı, 2020).

Fransa ve GKRY 2007 yılında yapılan anlaşmanın genişletilmesi için bir karara varmış ve 4 Nisan 2017 yılında bu anlaşma güncellenmiştir. Buna göre Rum Milli Muhafız Ordusu askerleri Fransa'da eğitilecek ve GKRY'ye askeri teknik destek verilecek Ayrıca Baf Hava Üssü Fransa'nın kullanımına açılacaktır (Kozanhan, 2022, s. 63-64). 15 Mayıs 2019'da Fransa Savunma Bakanlığı ve GKRY arasında "Askeri Savunma İş Birliği Anlaşması" imzalanmış Fransa, GKRY'nin Mari bölgesindeki Evangelos Florakis Deniz Üssünde kullanım hakkı elde etmiştir. Ayrıca bu anlaşmaya göre Fransız Charles de Gauelle uçak gemisi bölgede rahatça gezebilecek ve Kıbrıs Adası çevresindeki Total şirketine ait olan gemilerin korunmasını Fransız donanması yapacaktır. Ek olarak Fransa, Rum bölgesindeki askeri üslerde incelemelerde bulunacak Rum Milli Muhafız Ordusunun silah sistemlerini modernize edecek ve GKRY ile olan ortak tatbikatları artıracaktır (Kısacık & Erener, 2019, s. 68-69).

GKRY'ye bölgede destek veren İtalya**,** Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ENİ şirketi aracılığı ile bulunmakta ve GKRY, Mısır ve İsrail'in MEB ilan ettiği bölgede çıkarılacak gazı Mısır'ın LNG tesislerini kullanarak Avrupa'ya uygun bir maliyetle göndermeyi amaçlamaktadır. Fakat Türkiye 23 Şubat 2018'de ENİ sondaj gemisinin kendi kıta sahanlığında faaliyette bulunmaması için bölgede Türk savaş gemileri göndermiş ve ENİ sondaj gemisi çekilmek durumunda kalmıştır. Türkiye'nin bölgedeki faaliyetleri ve KKTC'nin haklarını savunması bölgedeki diğer devletler için endişe yaratmış ve ardından İtalya'nın teşvikiyle Doğu Akdeniz Gaz Formu (EMFG) kurulmuştur (Tanchum, 2017, s. 13).

GKRY, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde kurduğu ittifaklarla Türkiye'ye bölgeden dışlamaya yönelik politikalar sergilemektedir. Ocak 2020 tarihinde İsrail, Yunanistan ve GKRY'nin katılımıyla İsrail ve Kıbrıs gazının Yunanistan ve İtalya

üzerinden geçmesini sağlayarak Avrupa pazarına ulaştıracak EastMed Boru Hattı projesi imzalanmıştır. Fakat ekonomik açıdan maliyetli olduğu gerekçesi ile proje hayata geçirilememiştir (Demirhan, 2022, s. 330).

İngiltere'nin 1878'den beri Kıbrıs'ta bulunan Ağrotur ve Dikelya adlı iki askeri üssü vardır ve bu üsler 1960 Kıbrıs Anayasası Londra ve Zürih Anlaşmalarına göre İngiltere'nin egemenliği altındadır. İngiltere bu sayede Doğu Akdeniz'de nüfuz elde etmiştir (Tamçelik, 2011, s. 1521). Ayrıca İngiltere'nin sahip olduğu bu üsler sayesinde bölgede kıyı alanı ve karasularının olması İngiltere'yi Doğu Akdeniz devletlerinden biri yapmaktadır. İngiltere, 2005 yılında "HMS Enterprise" isimli gemisi Limasol civarında petrol ve doğalgaz rezervleri için araştırma yapmış ve Lordlar Kamarasının vermiş olduğu kararla İngiltere'nin Kıbrıs'ta sahip olduğu üslerinin karasularındaki petrol ve doğalgaz arama yetkisinin İngilizlere ait olduğunu belirtmiştir (Tamçelik & Kurt, 2014, s. 892).

GKRY'nin güvenliğini Fransa, Yunanistan, İtalya, İsrail ve İngiltere sağlamaktadır. İngiltere, Kıbrıs Adasındaki askeri üssü olan Ağrotur'da yüzden fazla F-15 uçaklarının konuşlandırılmasına izin vermiştir. Üstelik NATO uçakları da bu alanda görev yapmaktadır. Ayrıca 3.000 civarı İngiliz askeri de Kıbrıs Adası'nda bulunmaktadır (Kısacık & Erener, 2019, s. 70). Doğu Akdeniz Bölgesi'nde İngiltere Kıbrıs Adasındaki garantörlüğü, Kıbrıs Adası'nda bulunan üsleri sayesinde askeri istihbarat toplaması ve BP şirketi aracılığıyla Doğu Akdeniz Bölgesi'nde aktif bir rol oynamaktadır (Erkeç, 2023, s. 33).

2.6.3. Türkiye-KKTC ilişkileri

Kıbrıs, Türkiye açısından güney komşusu olması ve sosyo-kültürel bağlarının bulunması, stratejik bir bölgede bulunması açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye, Kıbrıs Adasının varlığını milli bir dava olarak görmekte ve "Kıbrıs'ı savunmak aynı zamanda Türkiye'yi savunmaktır" düşüncesi ile Kıbrıs'ın korunmasını ulusal güvenliğinin bir parçası olarak saymaktadır. (Ergül, 2014, s. 22-23).

Türkiye, Londra ve Zürih Anlaşmalarına ek olan İttifak ve Garanti Anlaşması çerçevesinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantör devletlerinden biridir. Bu nedenle Türkiye garantör devlet sıfatıyla Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerinin korunmasını sağlamakla yükümlüdür (Erdoğan, 2016, s. 138).

Bu bağlamda Türkiye, kendisinin ve KKTC'nin ulusal güvenliğini sağlamak, bölgedeki siyasi ve askeri bakımdan güçlü pozisyonunu korumak için Kıbrıs üzerinde nüfuzunu artırmakta, KKTC'nin egemen ve ayrı bir devlet olarak varlığını sürdürmesini desteklemekte ve TSK kuvvetlerinin adadaki varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin adada 40 bin civarında askeri bulunmaktadır (Akarçay & Ak, 2019, s. 155).

Doğu Akdeniz enerji rezervlerinin keşfinden sonra GKRY'nin tek taraflı tutumları, KKTC'nin haklarına aykırı bir şekilde bölgedeki devletlerle anlaşma yapması ve hidrokarbon enerji keşifleri için KKTC'nin sahip olduğu deniz alanlarında sismik araştırma faaliyetlerine başlaması Türkiye ve KKTC tarafından reddedilmiştir. 2011 yılında KKTC ile Türkiye arasında "Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması" imzalanmış bununla birlikte KKTC kendi kıta sahanlığındaki ruhsat sahanlığında arama yapması için TPAO ile anlaşmış ve 27 Eylül 2011 tarihinde KKTC'nin alanlarında sismik araştırmalar başlamıştır. Bu araştırmalara engel çıkmaması için Türk Deniz Kuvvetlerine bağlı olan gemiler araştırma gemisi ile birlikte bölgede bulunmaktadır. Bölgede çıkan enerji rezervlerinden sonra KKTC bölgedeki çatışmaların artmaması için GKRY'ye 2011'den bu yana çeşitli iş birliği tekliflerinde bulunmuş fakat anlaşmaya varılmamıştır (Pirinççi, 2021, s. 57).

Türkiye, KKTC ile bölgede GKRY'nin faaliyetlerine karşı tatbikatlar yapmaktadır. 2020 yılında yapılan "Şehit Yüzbaşı Cengiz Topel Akdeniz Fırtınası" isimli tatbikat, bölgede ortak tatbikat yapan İtalya, Yunanistan, Fransa, GKRY'ye karşı bir tepki olarak yapılmıştır (Boyraz, 2021).

GKRY'nin diğer devletlerden aldığı askeri destekle bölgede silahlanmanın artması Türkiye ve KKTC'nin bölgedeki güvenliğin olumsuz etkilemiştir. KKTC bu riskleri dikkate almış ve Türkiye'nin de destek vermesiyle Kıbrıs'ın kuzeyinde bulunan Karpaz Yarımadası'nda donanma üssüne sahip olmak için proje başlatmıştır. Bu üs sayesinde deniz kuvvetlerine ait gemilerin bakımı yapılmakla birlikte deniz yetki alanlarının güvenliği de sağlanacaktır. Üstelik Türkiye'nin bölgedeki manevralarını da kolaylaştıracaktır. 14 Ekim 2020 yılında KKTC resmî gazetesinde Dipkarpaz'da deniz üstünün kurulmasına dair kararı yayımlamıştır. Bölgedeki caydırıcılığın artması için Kıbrıs'ta bulunan bir diğer üs 2019 yılından beri kullanıma

açık olan insansız hava araçlarını bulunduran Geçit Kale Üssüdür (Boyraz, 2022, s. 295).

2022 yılında KKTC'nin tanınması için T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan Birleşmiş Milletler 77. Genel Kurul Toplantısında KKTC'yi resmen tanıma çağrısında bulunmuştur. 11 Kasım 2022'de Türkiye'nin teklifi üzerine, Semerkant'ta Türk Devlet Teşkilatı zirvesinde KKTC gözlemci üye statüsü ile teşkilatta yer almıştır. Bu karar ile KKTC'nin uluslararası alanda tanınmasına yönelik bir adım atılmıştır (Boyraz & Yıldız, 2022, s. 141).

2.6.4. Türkiye-Mısır ilişkileri

Mısır, Afrika ve Asya'yı birbirine bağlaması ve Avrupa'ya olan yakınlığı, Asya ve Avrupa arasındaki deniz ticaretini sağlayan Süveyş Kanalına sahip olması nedeni ile Doğu Akdeniz Bölgesinde jeopolitik bir öneme sahiptir (Özcan, 2022).

Türkiye açısından Mısır tarihsel ve kültürel olarak önemli bir yer taşımakla birlikte iki devlet arasındaki ilişkiler Filistin-İsrail sorununun barış sürecinde taraf olmaları, Ortadoğu'da Arap Baharı sonrasında bölgedeki istikrarsızlık ve mülteci sorununa karşı birlikte hareket etmeleri ve bölgesel güvenliği tesis etme çabaları ile gelişmiştir. Mısır, Türkiye'nin Afrika'daki en büyük ticari ortaklarından biri olmakla birlikte ekonomik ilişkileri arttığı sürece Türkiye'nin enerji talebini karşılayabilir. Mısır'daki doğalgazın Suriye ve Ürdün üzerinden Türkiye'ye taşınmasını amaçlayan doğalgaz boru hattı projesi başlatılması ile Türkiye'nin enerji kaynaklarının çeşitlenmesine katkı sağlayabilir. (Sheria, 2014, s. 2-4). Ayrıca Türkiye'nin Libya'dan sonra Mısır ile deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması yapması durumunda Yunanistan'ın ve Avrupa Birliği'nin bölgedeki tutumlarına karşı büyük bir avantaj elde edecektir (Duran, 2021, s. 31).

Türkiye ve Mısır arasındaki ilişkiler 2007 yılında ilerlemeye başlamış ve 2012 yılında Müslüman Kardeşlerin adayı olan Muhammed Mursi'nin Cumhurbaşkanı olmasıyla ekonomik ve siyasi anlaşmalarla hız kazanmıştır. 2013 yılında darbe ile Mursi yönetimin devrilmesi ve Sisi'nin başa geçmesiyle Türkiye-Mısır ilişkileri kopma noktasına gelmiştir (Öztürk, 2021, s. 199).

Mısır'ın GKRY ile 2003 yılında imzaladığı MEB anlaşması 2013 yılının mart ayında Mursi yönetimi tarafından feshedilmiştir. Fakat Sisi yönetimi 12 Aralık 2013'te GKRY ile tekrar MEB anlaşması imzalamıştır (Cankara, 2016, s. 32).

Türkiye ve Mısır'ın 2013 yılından sonra ilişkilerini olumsuz etkileyen en büyük iki gelişme Doğu Akdeniz'de enerji rezervlerinin bulunmasıyla yaşanan deniz yetki alanları ve Libya sorunudur. Bu bağlamda Mısır, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde enerji rezervlerini keşfetmesinden sonra bunu Türkiye'ye karşı dış politika aracı olarak kullanmıştır. Mısır, İsrail ve Yunanistan'la birlikte kurduğu ittifaklarla Türkiye'nin karşısında yer almıştır (Telci, 2021, s. 452).

Mısır 2020 yılında Yunanistan'la MEB anlaşmasını imzalamış, Türkiye ve Libya arasında imzalanan 2019 tarihli muhtırayı kabul etmemiştir. Mısır, Türkiye ile mutabakata varırsa daha fazla kıta sahanlığı elde edebilecektir fakat Yunanistan ile anlaşma yapmayı tercih etmiştir (İzol, 2022, s. 67).

Türkiye-Mısır ilişkilerinin bozulmasından sonra GKRY, Mısır, İsrail arasında yakınlaşma olmuş ve Mısır ile İsrail ilişkileri düzelmeye başlamıştır. Mısır bölgedeki enerjilerin dağıtım merkezi olma yolunda gitmiş ve sahip olduğu LNG tesisleri aracılığıyla bölgeden çıkan doğalgazı pazarlara sunmak için Tel Aviv ile görüşmelere başlamıştır. Böylece İsrail'in sahip olduğu Leviathan ve Tamar sahalarından üretilecek olan doğalgaz Mısır'a taşınabilecektir (Tamçelik & Kurt, 205, s. 447)

Mısır 2008 yılına kadar LNG ihracatı yaparken 2015 yılında bölgedeki istikrarsızlık nedeniyle ihracatı azalmış ve Zohr sahasının keşfiyle LNG ihracatını sürdürmüştür. 2015 sonrasında bölgede artan doğalgaz üretimi ile LNG tesislerine ek olarak yeni bir tesis inşası planlamakta, İsrail ve GKRY'nin sahip olduğu doğalgazı pazarlamak istemektedir (Kökyay , 2021, s. 160).

Avrupa Birliği 2020 yılında Rusya'ya bağımlılığını azaltmak amacıyla Mısır ve İsrail ile üçlü gaz anlaşması imzalamıştır. Buna göre İsrail gazı Mısır'ın LNG tesislerine gönderilecek ve oradan tankerlerle Avrupa pazarlarına nakli sağlanacaktır (Evrensel Haber, 2022).

Türkiye-Mısır ilişkilerini olumsuz etkileyen diğer aktör ise Libya'daki iç çatışmalar karşısında Türkiye'nin Birleşmiş Milletler tarafından tanınan Ulusal Mutabakat Hükümetini desteklemesi ve Mısır'ın Halife Hafter'in kontrolünde bulunan Libya Ulusal Ordusunu desteklemesidir. Özellikle 2019 yılında Libya'daki Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Türkiye arasında deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması ve askeri iş birliği anlaşmaları nedeniyle Mısır-Türkiye arasındaki

çatışmalar derinleşmiş, Türkiye ve Mısır'ın Libya'da karşı karşıya getirme ihtimalini artırmıştır (Telci, 2021, s. 455).

Türkiye, Körfez ülkeleri ile olan ticaretini Mısır'la imzalamış olduğu Ro-Ro Anlaşmasına bağlı olarak gerçekleştirmiş ve 2015 yılında Mısır'ın süresi bitmiş bu anlaşmayı yenilememesi Türkiye'nin Körfez ticaretini olumsuz etkilemiştir (Tamçelik & Kurt, 205, s. 459).

Türkiye ve Mısır arasında ilişkilerin normalleşme sürecine girmesi 2020 yılında başlamaktadır. 2021 yılında Mısır, Libya politikasında bir dönüşüm geçirmiştir. Libya'da desteklediği Halife Hafter'in Trablus'a başlattığı saldırıda başarısız olması, Libya'daki istikrarı olumsuz yönde etkilemesi ve Libya'yla çatışmaya yönelten faaliyetlerde bulunması Mısır'ın Hafter karşısında durmaya başlaması sonucunu doğurmuştur. Çünkü Libya'da barışın tesis edilmemesi durumunda olumsuz gelişmeler Mısır'ı da etkileyecektir.

Doğu Akdeniz bağlamında Mısır, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığını dikkate alan bölgelerinde petrol ve doğalgaz çıkarma faaliyetlerinde bulunması Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştır. Mevlüt Çavuşoğlu bunun üzerine deniz yetki alanları konusunda Mısır'la müzakere edebileceğini söylemiştir. Bu olumlu hava içerisinde iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde de gelişme yaşanmıştır (Telci, 2022, s. 220-221).

2.6.5. Türkiye-İsrail ilişkileri

Türkiye-İsrail ilişkileri tarihsel olarak çalkantılı bir süreçten geçmiştir. Filistin sorunu, Gazze ve Mavi Marmara Olayı, Kudüs Meselesi, deniz yetki alanları uyuşmazlığı ilişkilerini etkileyen faktörlerdir. Türkiye ve İsrail arasında 1990'lar ve 2000'lerin başında ticaret, turizm ve savunma alanlarında yapılan iş birliği ile olumlu ilişkiler yaşansa da 2000'li yıllarda İsrail'in Gazze'ye saldırıları Türkiye tarafından kınanmış ve İsrail'in 2010 yılında Türkiye'nin Mavi Marmara gemisine olan saldırısıyla ilişkileri kopma noktasına gelmiştir (Topçu, 2021, s. 49)

Türkiye açısından Filistin Meselesi bölgedeki istikrarın sağlanmasında önemlidir. Bölgedeki istikrarsızlık Türkiye'nin güvenlik tehditlerine artıracak olması nedeniyle Türkiye bölgede adil ve kalıcı bir çözümün bulunmasını desteklemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Filistin, Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri gelen kültürel ve tarihsel bağları açısından Türkiye için büyük bir önem taşımaktadır. Türk toplumu ile arasındaki İslami aidiyet duygusu ve insan haklarının ihlaline karşı oluşan tepki Türkiye'nin Filistin meselesiyle daha alakalı olmasını sağlamıştır (Alsaftawi , 2016, s. 5). Ayrıca Türkiye'nin İslam Devletleri ile iş birliği sağlaması amacıyla Filistin'in haklarını savunması bölgedeki itibarını artırmak için de önemli bir adımdır. Türkiye'nin Filistin'e yardım sağlaması, bölgesel ve küresel ölçekte önemli bir aktör olabilme girişimleri çerçevesinde değerlendirilebilir (Sarı Ertem, 2019, s. 145).

Türkiye 2000'li yıllara kadar İsrail ve Filistin arasında arabuluculuk yapmıştır. 2008 yılında İsrail'in Gazze'ye yönelik "Dökme Kurşun Operasyonu"na kadar Türkiye-İsrail ilişkileri sürdürülebilir olmuştur. Erdoğan'ın 2009 yılında "one minute" çıkışı ardından 2010 yılında Davos'ta "alçak koltuk krizi" yaşanması ve 2010 yılında İsrail'in Gazze'ye uygulamış olduğu ablukayı kırmak için gönderilen Mavi Marmara gemisine İsrail ordusunun müdahale etmesi ve Türk vatandaşlarının İsrail kuvvetlerince öldürülmesi iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin neredeyse kesilmesine neden olmuştur (Sarıaslan, 2019, s. 6).

Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulması ile İsrail, GKRY ve Yunanistan'a yaklaşmış, özellikle münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesinde iş birliği içerisine girmişlerdir. Ayrıca İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, GKRY ziyaretinde bulunan ilk başbakan olmuştur. 2012 yılında İsrail Hava Kuvvetleri GKRY'nin hak iddia ettiği bölgelerde enerji kaynaklarının korunması için karasularını ve hava sahasını kullanmaya başlamıştır (Topçu, 2021, s. 50).

İsrail, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Tamar ve Leviathan başta olmak üzere önemli doğalgaz enerji yataklarına sahiptir. Bölgede İsrail ve Filistin çatışması Doğu Akdeniz enerji güvenliğini tehdit eden başlıca sorunlardan biridir. Özellikle Filistin deniz alanlarında bulunan Gaze Marine sahası Filistin-İsrail arasında ihtilaflı alanda bulunmaktadır. Bölgede çıkarılan enerjinin Filistin açısından hayati önemi bulunmaktadır. Buna karşın İsrail, Batı Şeria ve Gazze'de bulunan Filistin'e enerji kaynaklarına ulaşımında kısıtlamalar uygulamaktadır. 1999'da Filistin yönetimi tarafından Gazze Marine bölgesinde enerji çalışmaları için BG Group'a 25 yıllık lisans vermesine rağmen İsrail bu kararı kabul etmemiş ve durdurulması konusunda ısrarcı davranmıştır. 2017'de Delek ve Noble şirketleri ile İsrail Gaze Marine

sahasında Filistin yönetimini kabul etmeyerek üretime başlamıştır (Karagöl & Özdemir, 2017, s. 30-3).

İsrail ve GKRY doğalgaz kaynaklarını uluslararası pazarlara ulaştırmak için LNG tesislerine sahip olmamaları nedeniyle bu tesislere sahip olan Mısır ile yakınlaşmıştır. AB'nin enerji ihtiyacını karşılamak için birçok proje yapılmıştır. Bunlardan en az maliyetsiz olanlarından birini İsrail-Türkiye arasındaki denizaltı doğalgaz boru hattı projesi oluşturmaktadır. Buna proje İsrail, Kıbrıs ve Mısır çevresinde çıkan doğalgaz kaynaklarının denizaltından yapılacak olan hat ile Ceyhan terminaline ulaştırılması ve buradan Trans Anadolu Boru Hattı (TANAP) aracılığıyla Avrupa pazarlarına yönlendirilmesini içermektedir. Fakat Türkiye'nin Yunanistan, İsrail, GKRY ile olan anlaşmazlığı nedeniyle boru hattı projesinin gerçekleşmesi tartışılmaktadır (Ünay, 2021, s. 380).

2017 yılından sonra Netanyahu'nun Mavi Marmara olayı nedeniyle Türkiye'den özür dilemesi ve ölen kişilerin aileleri için tazminat ödemeyi kabul etmesi Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkileri yumuşatmıştır. Türkiye ve İsrail Enerji Bakanları görüşmüş ve 2007 yılı sonuna kadar iki devlet arasında doğalgaz boru hattı ile bir anlaşma imzalayacaklarını açıklamış olsalar da İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesi, Golan Tepeleri ve Batı Şeria ilhakı nedeniyle iki ülke arasında ilişkiler yeniden gerilemiştir (Duman, 2019, s. 217).

Türkiye-İsrail ilişkileri 2020 yılından sonra normalleşme sürecine girmeye başlamıştır. Türkiye açısından İsrail ile ilişkilerin hızlanmasının, Doğu Akdeniz'de kendisine karşı oluşan ittifaklara yönelik bir hamle olması ve ABD ile ilişkilerinin yumuşamasında İsrail'in etkisinin bulunacağı düşüncesi vardır. Ayrıca iki devletin yakınlaşması Rusya Ukrayna Savaşı nedeniyle AB'ye Doğu Akdeniz'den çıkarılacak olan gazın ulaştırılması bakımından acil bir güzergâh kurulması sonucunu doğurabilir. Diğer taraftan bölgesel güvenlik açısından İran'ın Suriye'de olan varlığından İsrail ve Türkiye hoşnutsuzdur. Bu durumda iki devletin birlikte hareket etmesi ilişkilerini güçlendirme sonucu doğurabilir. Diğer yandan İsrail ve Türkiye ilişkilerinde temel faktörlerden biri olan Filistin meselesi ele alındığında Türkiye, Filistin'e olan tutumundan taviz vermeyeceğini belirtmiştir (Oruç, 2022, s. 138).

2.6.6. Türkiye-Libya ilişkileri

Libya, Türkiye'nin güney sınırına yakın bir devlet olması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. 2011 yılında Muammer Kaddafi'nin devrilmesi sonrasında bölgedeki istikrarsızlık, çatışma ve terör olayları artmıştır. Bu çatışma ve istikrarsız ortamda terör olaylarının artması, mülteci akını başlaması Türkiye'nin güney kısmını tehdit etmektedir. Libya ile iyi ilişkilerin kurulması, Türkiye'nin bölgedeki güvenliğini sağlaması ve Doğu Akdeniz Bölgesi'nde deniz alanlarını belirlemesinde Libya ile ittifak kurarak bölgedeki yalnızlığını gidermesi Türkiye için önemlidir (Kızıltoprak, 2020).

Türkiye Libya'da Birleşmiş Milletler tarafından meşru hükümet olarak kabul gören Ulusal Mutabakat Hükümetini desteklemektedir. Ulusal Mutabakat Hükümeti, Halife Hafter liderliğinde olan Libya Ulusal Ordusunun saldırısı nedeniyle Türkiye'den askeri destek istemiştir. Bu kapsamda Türkiye Libya'nın güvenliği için silah asker ve mühimmat desteğinde bulunmaktadır (Telci, 2022, s. 453).

Türkiye bölgedeki istikrarsızlığın enerji ilişkilerini etkilemesini önlemek ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında iş birliği yapmak için Libya ile olan ilişkilerini geliştirmektedir. Bu amaçla Türkiye Libya ile 2019 yılında "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" ve "Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası" imzalamıştır. Böylece Türkiye deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hukuki bir süreç başlatmıştır. Yine 3 Ekim 2022 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ve Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında "Hidrokarbon Alanında İş Birliğine Dair Mutabakat Muhtırası" imzalayarak iki devletin bölgedeki haklarının kullanımı açısından da önemli bir adım atmıştır. Yunanistan, Türkiye ve Libya arasındaki mutabakatı reddederek bu mutabakatın Girit Adasının güney kısmındaki kıta sahanlığını işgal ettiği gerekçesiyle reddetmiştir. Buna karşın Yunanistan ve Mısır arasında Türkiye-Libya mutabakatı çerçevesinde belirlenen deniz yetki alanları içerisinde bulunan MEB antlaşması imzalanmıştır (Acer, 2022, s. 3) Avrupa Birliği Türkiye-Libya mutabakatının Yunanistan ve GKRY'nin haklarını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda AB Konseyi 12 Aralık 2019'da Brüksel'de toplanmış ve deniz hukukuna aykırı bir şekilde üçüncü devletlerin egemenlik haklarına ihlal edildiğini bu sebeple üçüncü taraflar bakımından hukuki bir sonucunun bulunmadığı açıklaması yapılmıştır (Mira, 2022, s. 32).

Türkiye'nin Libya ile imzaladığı deniz yetki alanları mutabakatı ile Kıbrıs ve İsrail'de çıkan gazın Yunanistan ve İtalya yoluyla Avrupa'ya ulaşma projesi olan EastMed Boru Hattı Projesinin güzergahı engellenmiş bulunmaktadır. Böylece Türkiye'nin enerji güzergahı olma yolunda yeni fırsatlar ele etme ihtimali artmaktadır (Bulut & Bulut, 2021, s. 45).

2.6.7. Türkiye-Suriye ilişkileri

Suriye ve Türkiye arasındaki ilişkiler çalkantılı olmuştur. AK Parti dönemi ile "komşularla sıfır sorun politikası" bağlamında Türkiye ve Suriye arasında iyi ilişkiler meydana gelmiş hatta 2009 yılında iki ülke arasında "Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Anlaşması" imzalanarak siyasi, ekonomik, güvenlik ve kültürel alanda ilişkilerin gelişmesi amaçlanmıştır. 2010 yılından sonra Arap Baharının ortaya çıkması Suriye'yi de etkilemiş ve bölgedeki güvenlik tehditleri Türkiye-Suriye arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur (Ekşi, 2018, s. 83-84).

Suriye'de Arap Baharının etkileri 2011 yılında başlamış ve Baas Partisi lideri Beşar Esad Suriye'deki ayaklanmalara karşı ağır silahlar kullanınca Türkiye, Esad rejimine karşı reform çağrısında bulunmuş ve halk gösterilerini desteklemiştir. Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri bu dönemde kopma noktasına gelmiş, Suriye büyükelçisi Türkiye tarafından istenmeyen adam ilan edilmiş ve Suriye ile yapılan iş birliği anlaşmaları askıya alınmıştır. Ayrıca Türkiye Esad rejimi karşısındaki muhalif grupları desteklemiş, İstanbul'da Suriye Ulusal Konseyinin kurulmasına izin vermiştir (Pınar, 2014, s. 68). Özgür Suriye Ordusunun kurulmasında ve silahlandırılmasında destek veren Türkiye, Suriye'de rejim değişikliği için sert politikalar uygulamıştır. Suriye krizinde İran, Rusya ve Çin Esad rejimini desteklerken başta AB, ABD ve Türkiye karşı tarafta yer almıştır. Fakat Suriye ve Rusya'nın anlaşması sonucunda 2013 yılında Suriye'deki kimyasal silahların imha edilmesi ile ABD, Esad rejimine karşı politikalarından uzaklaşmış ve bölgedeki terör örgütü DAEŞ'e karşı savaştığı gerekçesiyle PYD/YPG örgütünü desteklemiştir. Bunun sonucunda Türkiye bölgede tek başına hareket etmek durumunda kalmıştır (Ekşi, 2018, s. 86).

Türkiye ve Suriye arasında 911 kilometre uzunluğunda ortak sınırın olması nedeniyle Suriye'de yaşanan iç savaş, terör, göç meseleleri Türkiye'yi oldukça etkilemektedir. Suriye, Rusya ve ABD'nin bölgede jeopolitik üstünlük

mücadelesinde bulunduğu, Suudi Arabistan ve İran arasında Sünni ve Şii olmak üzere mezhepsel çatışmaların yaşandığı ve diğer aktörlerin bölgede maddi ve politik çıkarları doğrultusunda bulundukları bir alan olması nedeniyle Suriye İç Savaşı içerisinde vekalet savaşları da yer almaktadır (Gök, 2021, s. 129). Suriye'de yaşanan çatışmalar, muhalif grupların artması ve merkezi otoritenin zayıf olmasının sonucu olarak bölgede illegal ve terör örgütü olan IŞİD, PYD/YPG ortaya çıkması Türkiye'nin bölgedeki güvenliği açısından tehdit unsuru olmaktadır (Karaağaç & Acar, 2020, s. 88). Suriye'deki iç savaşın bir diğer etkisi bölgeden büyük bir göç hareketini başlatmış olmasıdır. Türkiye bu göç hareketleri karşısında mültecilere "açık kapı politikası" uygulayarak geçici koruma statüsü ile ülke sınırları içerisine yerleştirmiştir. Uygulanan bu politika birçok terör örgüt üyesinin Türkiye'ye girmesine neden olmuş ve ulusal güvenlik bakımından risk barındırmıştır (Coştan & Yaylı, 2020, s. 2085).

Türkiye ulusal güvenlik tehdidinin önüne geçmek için güney sınırını kontrol altına alma girişimlerinde bulunmuş ve DAEŞ, PYD/YPG terör örgütleri karşısında sınır ötesi harekatlar olan Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı, Bahar Kalkanı, Pençe-Kılıç Harekatlarını düzenlemiştir (Demir E. , 2021, s. 570)

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde deniz yetki alanlarına sahip olan bir diğer devlet Suriye'dir. Suriye ve Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanları çakışmaktadır. Suriye ve Türkiye'nin kıyıları karşılıklı olmadığı için münhasır ekonomik bölgelerinin yan sınırının belirlenmesi Türkiye ile Suriye arasındaki bir anlaşma ile mümkün olacaktır. Fakat Suriye, iç savaşı nedeniyle deniz yetki alanını belirleyememiştir (Arıdemir & Allı, 2019, s. 197).

Sahip olduğu enerji bakımından Suriye, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde önemli bir yere sahiptir. ABD enerji bilgi idaresi Suriye'de 2,5 milyar varil petrolün 8,5 trilyon kübik fit doğalgaz rezervinin olduğunu açıklamıştır Ayrıca Suriye bölgede üç enerji ihracat terminaline sahiptir. Suriye'nin bölgedeki bir diğer önemi ise Ortadoğu enerji kaynaklarının taşınmasında geçiş güzergahı üzerinde bulunmasıdır. İran-Irak-Suriye Doğalgaz Boru Hattı ve Katar-Türkiye-Avrupa Doğalgaz Boru Hattı projeleri, İran ve Irak'taki doğalgazın Avrupa'ya ulaşması açısından önemli iki projedir fakat Suriye İç Savaşı nedeniyle bu projeler hayata geçirilmemiştir (Kakışım, 2021, s. 216).

Türkiye Doğu Akdeniz Bölgesi'nde güvenliği sağlamak için KKTC, Libya ve Suriye'nin güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan 1 Eylül 2019'da Pınar Barış Harekâtı öncesindeki açıklamasında Doğu Akdeniz'deki gelişmelerin Türkiye için beka meselesi olduğunu açıklamış ve Doğu Akdeniz'in güvenliğinin Suriye'nin güvenliği ile doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmiştir (Sarıcı, 2022, s. 28).

2.6.8. Türkiye-Lübnan ilişkileri

2000'li yıllardan önce Türkiye-Lübnan ilişkileri durağan ilerlemiştir. 2004 yılında Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin Türkiye ziyareti ile ilişkiler başlamış, 2006 yılında Lübnan İç Savaşının yol açtığı yıkım nedeniyle 2008 yılında Doha Mutabakatı imzalanmış ve bölgede yeniden imar ve acil onarım kapsamında Türkiye'nin yardımda bulunması iki ülkeyi yakınlaştırmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Lübnan ile ilişkiler 2011 Suriye'deki iç karışıklıklara kadar ticari, ekonomik anlaşmalarla olumlu ilerlerken Türkiye'nin Suriye politikası Lübnan ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Sağlam, 2014, s. 5).

Doğu Akdeniz deniz alanlarının belirlenmesinde Lübnan'ın GKRY'yi desteklemesi 2007 yılında GKRY ile MEB anlaşması imzalaması Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmış ve Lübnan Büyükelçiliğine nota gönderilmiştir. Lübnan'ın GKRY ile yaptığı deniz yetki alanları anlaşması her ne kadar meclisinden geçmese de 2011 yılında BM'ye bildirilmiş ve resmen tescil edilmiştir. Türkiye ve Lübnan arasında Doğu Akdeniz Bölgesi'nde deniz yetki alanları bakımından problemler yaşansa da Türkiye'nin Lübnan'a karşı ılımlı yaklaşımı iki devlet arasındaki ilişkilere yansırken 4 Ağustos 2020'de Beyrut Limanında meydana gelen patlamanın ardından Türkiye'nin yardım kapılarını açması ve Mersin Limanının Lübnan tarafından kullanılabileceğini söylemesi iki devlet arasında ilişkileri güçlendirmiştir (Çetinkaya, 2020, s. 13).

2.7. Türkiye'nin Bölge Dışı Devletlerle İlişkileri

2.7.1. Türkiye-ABD ilişkileri

Türkiye ve ABD ilişkileri stratejik ortaklık çerçevesinde gelişmiş ve zaman zaman gerginlikler ve anlaşmazlıklar içermiştir. Türkiye-ABD ilişkileri Soğuk Savaş

döneminde "derin ittifak" ilişkisi olarak tanımlanırken 90'lı yıllarda "stratejik ortaklık" ve 2000'li yıllardan sonra ise "model ortaklık" olarak tanımlanmıştır (Korkmaz, 2020, s. 184).

Türkiye ve ABD Soğuk Savaş sırasında Sovyet tehdidine karşı bir araya gelmekle birlikte bu dönemde iki devlet arasında bir dizi anlaşma yapılmıştır. Türkiye'nin ABD ile ittifak kurmasının en önemli nedenleri arasında güvenliğini korumak, ekonomik ve askeri yardımlar almak ve Batı tarzı devlet yapısını güçlü kılmaktır. ABD ise Türkiye'nin jeostratejik öneminden faydalanarak Ortadoğu'da varlığını sürdürmek ve SSCB'yi çevrelemek için Türkiye ile ittifak kurmuştur (Uslu, 2000, s. 204). Ayrıca Doğu Akdeniz Bölgesi petrol rezervleri açısından zengin olan Ortadoğu Bölgesine açılan bir kapı olması, bölgedeki enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınması, ABD ve İngiltere'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki kazanımlarının korunması açısından büyük öneme sahip olup bölgenin istikrarının sağlanması ABD için gereklidir. Bu nedenle ABD yapmış olduğu ittifaklarla bölgedeki varlığını sürdürmektedir (Özekin, 2020, s. 7).

Türkiye 1952'de NATO üyesi olmakla birlikte ABD ile ortak çıkar ve güvenlik çerçevesinde yer almış ve Soğuk Savaş yılları boyunca ABD'nin SSCB tehdidine karşı Ortadoğu'da önemli bir müttefiki olmuştur (Küntay, 2021, s. 581). Ayrıca SSCB tehdidine karşılık 1954'te Türkiye-ABD arasında "Askeri Kolaylıklar Anlaşması" imzalanmış ve ABD tarafından Türkiye'de en bilinenleri Adana İncirlik Hava Üssü ve İzmir Çiğli Hava Üssü olmak üzere birçok üs ve tesisler kurulmuştur (Kıyanç, 2020, s. 206).

Bunun dışında Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi, Bağdat Paktı ve CENTO gibi oluşumlara verdiği destek ile ABD, Ortadoğu'da SSCB'ye karşı Türkiye ile hareket etmiştir. Fakat 1964 yılında Kıbrıs sorununa karşı Türkiye'nin müdahale etme yönündeki girişimlere karşısında ABD Başkanı Johnson'ın Kıbrıs'a yönelik operasyonu önlemek için yazdığı mektup ve Türkiye'nin SSCB karşısında yalnız bırakılma tehdidi bölgede ilk kez ABD ve Türkiye'yi karşı karşıya getirmiş, 1970'li yıllarda Türkiye-ABD arasındaki Haşhaş Krizi ve ardından Türkiye'nin İncirlik Üssünü ABD'ye kapatması, 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi ile iki taraf arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamıştır (Uslu, 2000, s. 205).

Kıbrıs Adası, ABD için Sovyetlerin bölgedeki etkisini azaltmak ve NATO'nun güneydoğu kanadının güvenliğini oluşturmak, Ortadoğu'da etkisi azalan İngiltere'nin rolünü üstlenmek ve müttefiki olan İsrail'i korumak açısından önem taşımaktadır (Algür, 2020, s. 64). Ayrıca ABD için Kıbrıs Adasının Ortadoğu'ya yakın olması, Türkiye ve Yunanistan'ın SSCB ile yakınlık kurmaması nedeniyle iki NATO ülkesinin arasında çatışma yaşanmaması gerekmektedir. ABD başta her ne kadar tarafsız olmak istese de Türkiye aleyhine müdahalede bulunmuş ve 1978'e kadar Türkiye'ye silah ambargosu uygulamış ama Kıbrıs Türklerinin bağımsızlığını kabul etmese de buna yönelik radikal karar almamış ve sorunun iki NATO ülkesi arasında çözülmesinden yana olmuştur (TASAM, 2021).

ABD, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ABD-İsrail-Mısır arasında ve ABD-İsrail-Türkiye arasında üçlü ortaklıklar geliştirerek bölgede güvenlik çemberleri oluşturmaya çalışmıştır. ABD-İsrail-Mısır üçgeni 2013 yılında Hüsnü Mübarek'in devrilmesiyle sarsılmış ve Rusya'nın Mısır ile yakınlaşmasıyla eskisi kadar güçlü ilişkiler kurulamamıştır. Türkiye-İsrail arasındaki ilişkiler 1990 yılından sonra İsrail'in Gazze'ye saldırısı, Davos Davası, Mavi Marmara Krizi ile kopma noktasına gelmiş ve ABD her ne kadar müdahale etse de Türkiye-İsrail ilişkileri tam anlamıyla düzelmemiştir (Ozan, 2020, s. 165).

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin Akdeniz'deki varlığının nedenleri arasında bölgede Avrupa'nın güvenliğini sağlamak olmuştur. İsrail, Türkiye ve Arap ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkları azaltmak, bölgede güvenliği sağlamak istemektedir. Bu doğrultuda gerek balistik füzelerle gerekse ABD gemilerini konuşlandırarak Doğu Akdeniz'i savunma amacı gütmüştür. ABD için Doğu Akdeniz, kıtalararası bir geçiş güzergahı üzerinde bulunması nedeniyle bölgede kuvvet transferinin rahatlıkla yapılmasını sağlamakta ve kriz anında önemli bir geçiş alanı olmaktadır. Üçüncü neden ise Akdeniz Bölgesi birçok çatışmanın olduğu bir alandır ve ABD bölgedeki devletlere diplomasi, savunma ve yardım yoluyla müdahale ederek beklenmedik çatışmaların önüne geçebilir (Tarakçı, 2019).

Soğuk Savaş sonrasında ABD, bölgesel istikrarın korunması, enerji güvenliğinin sağlanması ve terörle mücadele gibi konularda Türkiye'yi bir stratejik ortak olarak görmüştür. Akdeniz'de güvenliğin sağlanması için NATO tarafından 1994'te "Akdeniz Diyaloğu" başlamıştır. ABD, Bölgesel güvenliğin sağlanması ve bölgedeki istikrara katkı sağlamak için karşılıklı anlayış çerçevesinde NATO ve

Akdeniz Diyaloğunda yer alan ülkelerle ilişkileri artırmayı amaçlamıştır. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ise Akdeniz'deki terör faaliyetlerinin engellenmesi ve caydırılması amacıyla "Etkin Çaba Operasyonu" başlatılmış ve NATO içerisinde yer alan Türkiye bölgede aktif bir destek sağlamıştır. Nitekim Türkiye'nin 2006 yılında Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattının faaliyete geçmesiyle Doğu Akdeniz'deki güvenliğin sağlanması için başlattığı Akdeniz Kalkanı Harekâtı, NATO tarafından desteklenmiştir (Algür, 2020, s. 64).

2011 yılında Arap Baharı bölgesel ve küresel bir kriz yaratmakla birlikte Doğu Akdeniz Bölgesi'nde enerji güvenliğini tehlikeye atmıştır (Ediger, Devlen, & Mcdonald, 2012, s. 17). Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler bu dönemde model ortaklık çerçevesinde ilerlemiştir. Obama tarafından ortaya atılan model ortaklık Türkiye'nin İran, Irak, Filistin, Afganistan, Ermenistan gibi ülkelerdeki sorunların çözülmesi, bölgelerin yeniden yapılandırılması ve barış, istikrar ve güvenliğin bu bölgede artırılmasını amaçlamaktadır (Gözen, 2021, s. 273). Türkiye ve ABD Arap Baharının başında bölgedeki demokratik rejim değişikliklerini desteklemekle beraber ayaklanmaları sert güç ile bastıran devletlere karşı çıkmış ve Mısır, Tunus ve Libya konusunda iş birliği yapmışlardır (Gözen, 2021, s. 337). ABD ve Türkiye'nin ilişkileri Arap Baharının başında iş birliği içerisinde ilerlese de Suriye İç Savaşı konusunda iki ülkenin Suriye'ye karşı olan çözüm politikalarının birbirinden farklı olması nedeniyle iki taraf arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamıştır. ABD'nin Suriye çatışmalarında direkt yer almadan Türkiye tarafından terör örgütü olarak görünen PYD/YPG ile Suriye'ye müdahale etmesi ve bu gruplara silah yardımları sağlaması Türkiye tarafından ulusal güvenliğini tehdit ettiği için tepkiyle karşılanmıştır (Doğan, 2019, s. 147).

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ABD ve Batı devletleri ile sorun yaşayan Türkiye, Suriye İç Savaşında Suriye'de etkin bir rol üstlenen Rusya ile yakınlaşmaya başlamıştır (Ozan, 2020, s. 166). Bu bağlamda Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi alması ABD ve Türkiye arasındaki krizi derinleştirmiştir. Türkiye'nin sınırlarında yaşanan iç karışıklıklar ve artan terör tehdidi, İran ve Suriye'nin sınırlarına olan yakınlığı ve bu devletlerin hava üstlerinde balistik füzelerin konuşlandırılması halinde bunun Türkiye için büyük bir tehdit olması (Kasapoğlu & Ülgen, 2018, s. 4) 15 Temmuz 2016'da başarısız FETÖ darbe girişiminin yaşanması (Yeltin, 2021, s. 70) gibi ulusal güvenliğini etkileyen nedenler

yüzünden Türkiye, hava savunma sisteminin tedariki için harekete geçmiştir. Türkiye ilk olarak uzun menzilli hava savunması için ABD'ye Patriot Sistemi füzelerinin tedariki için başvurmuş fakat ABD çeşitli nedenlerle kabul etmemiştir (Yeltin, 2021, s. 71).

Türkiye bunun üzerine Rusya ile S-400 Hava Savunma Sistemi almak için anlaşmıştır. Bu durum ABD tarafından tepkiyle karşılansa da NATO ülkesi olan Yunanistan'ın Rus S-300 sistemine sahip olması ve ABD'nin Yunanistan karşısında Türkiye'ye aynı tepkiyle yaklaşmaması, Türkiye'ye Patriot sistemini vermemesi, ABD'nin Türkiye'nin bölgedeki güvenlik problemini dikkate almadan kendi füzesavar sistemini geliştirmesi için yardımcı olmaması, Türkiye'yi hava savunma sistemlerini Rusya'dan tedarik etmesi konusunda harekete geçirmiştir (Martin, 2022, s. 782).

22 Mayıs 2019 yılında ABD Kongresi Senato ve Temsilciler Meclisi "Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019" kanun tasarında yer alan bulgular kısmında Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki müttefiklerin, ABD ve Avrupa'nın güvenliği açısından kritik öneme sahip olduğunu, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde İsrail Yunanistan ve Kıbrıs'ın güvenlik ve enerji konularında işbirliği geliştirmek için üçlü diyalog içerisinde yer alması gerektiğini, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ve Ege'de istikrarı zedeleyecek uluslararası hukuka karşı her türlü eyleme karşı çıkacaklarını, Rusya tarafından karşılanan doğalgaz karşısında Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki doğalgaz gelişmelerinin desteklenmesini, ABD'nin Kıbrıslı yetkililere terörle mücadele, siber güvenlik, patlayıcı mühimmat imhası ve stok yönetimi alanlarında destek sağlamasını ve Türkiye'ye Rusya'dan aldığı S-400 Hava Savunma Sistemi nedeniyle zorunlu yaptırımların uygulanmasını içeren konular ele alınmıştır (Congress.gov, 2019)

Kanun tasarısında görüldüğü üzere Doğu Akdeniz Bölgesinde uzun süre tarafsızlığını koruyan ABD, açık bir şekilde Türkiye karşısında yer almaktadır. Rusya'nın Doğu Akdeniz Bölgesinde Libya, Suriye ve GKRY ile askeri ve ekonomik ilişkiler kurması, sahip olduğu üstler vasıtasıyla varlığını güçlendirmesi ABD'nin bölgede daha aktif bir rol oynamasını sağlamıştır (Algür, 2020, s. 57) Buna karşılık ABD, Rusya'nın yerini alma girişimlerinin bir sonucu olarak, daha önce bölgede silahlanmanın artmaması için GKRY'ye uyguladığı silah ambargosunu 16 Eylül 2023 yılı için kaldırmıştır. Ayrıca iki taraf arasında "Askeri Alım ve Kuvvetler

Arası İş Birliği Anlaşması" ile ABD savaş gemilerinin GKRY limanlarına ikmal yapması ve Rum birliklerinin eğitiminin ve teçhizatının ABD tarafından karşılanması konusunda anlaşma imzalanmıştır (Arslan & İleri, 2022). ABD, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Yunanistan ve Türkiye'nin NATO ülkesi olması gerekçesiyle bağımsız bir politika izlemeye çalışmış fakat Türkiye ile yaşanan krizler, Rusya Ukrayna Savaşı'nın başlaması gibi nedenlerden dolayı Yunanistan ve GKRY'yi üst haline getirmeye çabalamıştır. Bu bağlamda yapılan anlaşmalar nedeniyle GKRY, ABD'den aldığı silahlarla bölgedeki silahlanmayı artıracak böylece KKTC ve Türkiye için bir tehdit unsuru olacaktır (Balcı, 2023). Türkiye, ABD'nin GKRY'ye silah ambargosunu kaldırmasına ve Askeri Ortaklık Anlaşmasına karşı tepki göstermiş ve ABD'nin GKRY'ye karşı bu tutumları nedeniyle adada iki taraf arasındaki dengenin bozulmasına neden olduğunu, ABD'nin Kıbrıs sorununda yapıcı bir rolünün kalmadığını ve Türkiye'nin garantör hakları ile Kıbrıs Türklerinin güvenliğini sağlamak için her türlü adımı izleyeceğini ve bu gelişmelere tepkisiz kalmayacağını belirtmiştir (Kabakcı & Arslan , 2022).

2.7.2. Türkiye-AB ilişkileri

Doğu Akdeniz Bölgesi enerji kaynaklarının bölgedeki varlığı ve paylaşımı, bölgede yaşanan terör faaliyetleri, mülteci krizi ve Kıbrıs sorunu nedeniyle Avrupa Birliği'nin ilgi odağı haline gelmiştir (Işık, 2020, s. 131).

AB, Avrupa pazarının Akdeniz devletlerine ulaşması ve bölgenin istikrarının sağlanması için Akdeniz ülkeleri ile yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir (Şimşek, 2015, s. 2). Bu kapsamda içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu 1995'te Barselona Bildirgesi ile "Avrupa Akdeniz Ortaklığı" kurulmuş ve AB ile Akdeniz ülkeleri arasında bölgede barış, istikrar, refah alanı yaratılarak 2010 yılına kadar serbest ticaret bölgesi oluşturulması hedeflenmiş fakat sonuca ulaşılamamıştır (Özer, Ayhan, & İrdem, 2017, s. 181).

Avrupa Birliği 2004 yılında Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında AB ile doğrudan üyelik içerisinde bulunmayan ve yakın ilişkiler kurmak isteyen devletlerle iş birliği, istikrar ve demokrasiye teşviki amaçlayan bir politika yürütmüş ve bu devletlere mali destekte bulunmuştur. Bu kapsamda Türkiye, AB üyeliğinde müzakere sürecinde yer aldığı için Avrupa Komşuluk Politikası içerisinde bulunmamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2007).

AB'nin Akdeniz havzası için bir diğer politikası 2008 yılında kurulan "Akdeniz İçin Birlik" oluşumu olmakla birlikte AB ile bu oluşum içerisinde yer alan devletler ile ikili ilişkilerin geliştirilmesini amaçlanmıştır (Ünal, 2017, s. 160).

AB, Akdeniz Bölgesi'nde insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve piyasa ekonomisi sağlanırsa bölgede istikrarın sağlanacağını ve kendisine yönelik tehditlerden uzaklaşacağını düşünmektedir. Fakat Arap Baharı bölgede istikrarsızlık, mülteci sorunu ve terörizmin artmasına neden olmuş ve AB'nin bu politikaları başarılı olamamıştır (Özcan M. , 2017, s. 1).

2011 yılında gerçekleşen Arap Baharı ile Türkiye ve AB arasındaki çatışmalar artmaya başlamıştır. Türkiye Arap Bahar'ının başında ticaret, turizm yatırım alanlarında sıkı ilişkiler kurduğu Suriye, Mısır ve Libya'da devlet karşıtı ve demokrasi yanlısı halk direnişine destek vermenin bu devletlerle olan ilişkilerinde kendi ekonomik çıkarlarının tehlikeye atılması sonucu doğuracağı için bu devletlere yapılan müdahaleler konusunda başta çekingen davransa da daha sonra halk hareketlerine destekte bulunmuştur (Öniş, 2014, s. 210).

Arap Bahar'ının Suriye'ye sıçraması ile Türkiye, Esad rejimine karşı reform çağrısı yapmış fakat Esad'ın karşılık vermemesi üzerine Türkiye, Batıdan destek ve askeri müdahale istemiş olsa da isteklerine karşılık bulamamıştır (Karagül, 2017, s. 281). AB, Suriye krizinde askeri müdahaleye varmadan krizin çözümü için Esad rejimine silah ambargosunda bulunmuş, komşuluk politikası kapsamında Suriye ile olan ilişkileri askıya almış fakat bu yeterli olmamıştır. Buna karşılık AB muhalif hareketleri destekleyerek rejimin düşmesini amaçlamıştır (Küçükkeleş, 2013, s. 13).

Suriye krizi hem AB hem de Türkiye açısından bir güvenlik meselesi haline gelmiştir. Esad rejiminin sivillere karşı ağır silahlar kullanması, bölgede çatışmaların artması ve güç boşluğu oluşması ile artan terörizm (IŞİD) ve çatışmaların meydana getirdiği göç problemi AB ve Türkiye'nin için tehdit oluşturmuştur (Özcan M. , 2017, s. 3).

Suriye krizi, Türkiye için ulusal güvenlik sorunu olmuş ve Suriye'ye karşı aktif bir politika izlemiştir. Ayrıca Suriye rejimine karşı muhalefete destekte bulunmuş ve topraklarında örgütlenmelerine izin vermiştir (Küçükkeleş, 2013, s. 26). Türkiye'nin bölgedeki sert tutumu ve politikaları AB tarafından eleştirilmiştir ve AB daha ihtiyatlı bir politika izlemeye çalışmıştır (Oğuzlu, 2012, s. 29). Fakat IŞİD'in

ortaya çıkması ve küresel bir sorun haline gelmesiyle AB bölgede ISİD'e karşı PKK/PYD terör örgütlerine desteklemiş ve silah yardımında bulunmuştur. Bu durum Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini zayıflatmış ve AB'ye karşı güvensizliği artmıştır (Özcan M. , 2017, s. 9).

Türkiye AB arasında bir diğer sorun ise mülteci krizi olmuştur. Türkiye, Suriye krizi ile açık kapı politikası uygulamış ve çok sayıda mülteci Türkiye'de bulunmuştur. Bunun üzerine Türkiye ve AB çözüm için bir araya varmışlar ve 2013'te imzalanan 2016'da yürürlüğe giren "Geri Kabul Anlaşması" imzalamışlardır. Bu anlaşma neticesinde AB'ye yasa dışı geçen göçmenlerin Türkiye'ye kabulünün olması ve karşılığında Türkiye'nin sığınmacılara yapacağı barınma ve insani ihtiyaçların karşılanmasında yardımcı olunması belirlenmiştir. Böylelikle AB mülteci sorununu kendi sınırlarından uzak tutmayı amaçlamıştır (Yaralı Akkaya, 2019, s. 375).

Arap Baharı süreciyle Türkiye'nin AB üyesi olma ihtimali azalmaya başlamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri Türkiye'nin bulunduğu bölgedeki çatışmalar ve güvenlik sorunudur. Türkiye'nin bulunduğu koşullar ve jeopolitik konumu nedeniyle AB'ye üye olması AB açısından çok maliyetli olacaktır. Ayrıca Libya ve Suriye'de Türkiye-Fransa rekabeti Türkiye'nin AB'ye üyeliğini zorlaştırmaktadır (Oğuzlu, 2012, s. 27).

Doğu Akdeniz Bölgesinde AB ve Türkiye ilişkilerini etkileyen bir diğer konu bölgede çıkan enerji kaynaklarının paylaşımı ve güvenliğidir. Avrupa pazarının Akdeniz ülkelerine ulaşımını sağlayan bir deniz yolu olması bakımından AB için önem taşıyan Doğu Akdeniz Bölgesinde, Yunanistan ve GKRY'nin AB'ye üye olmasıyla birlikte AB'nin bölgedeki varlığı artmış ve çatışmalara dahil olmuştur (Kedikli & Çağlayan, 2017, s. 125).

Kıbrıs sorunu ile AB ve Türkiye ilişkileri gerilemeye başlamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesinden sonra ABD ve AB, Kıbrıs sorununa başlarda dahil olmak istemeseler de Avrupa Birliği içerisinde yer alan Yunanistan ve GKRY'nin politikaları nedeniyle Türkiye karşısında yer almaya başlamışlardır. Özellikle 2004 yılında GKRY'nin tek taraflı ve Kıbrıs Adasının bütününü temsil eder bir şekilde AB'ye katılımı AB-Türkiye ilişkilerinde söz ve veto yetkisine sahip olmasını sağlamıştır (Algür, 2020, s. 59). Ayrıca GKRY'nin AB üyesi olması Türkiye'nin

AB'ye katılımını oldukça zorlaştırmıştır. Türkiye'nin GKRY'yi tanımaması, Türkiye ve AB arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşmasının getirdiği yükümlülüklerden biri olarak limanlarını AB devletlerinden biri olan GKRY için açmaması Türkiye'nin AB üyeliği açısından büyük bir engel oluşturmuştur (Yerlikaya, 2021, s. 132). Ayrıca GKRY ve Yunanistan'ın AB üyeliğine sahip olması, Doğu Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde deniz yetki alanlarındaki uyuşmazlıklarda AB'nin taraf olmasına, Yunanistan ve GKRY ile ortak bir yol izlemesine zemin hazırlamıştır (Dönmez, 2022, s. 190).

AB, enerjisinin %40'ını Rusya'dan sağlamasından dolayı Doğu Akdeniz rezervleri AB'nin Rusya'ya olan bağımlılığının önüne geçebilmesi ve dış politikada da Rusya'nın etkisinin azalması için önemli bir alternatif olmuştur (Cülük, 2022, s. 254). AB, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Eni ve Total enerji şirketleri aracılığıyla bulunmakta ve GKRY ile iş birliği ve uyum içerisinde hareket etmektedir. Her ne kadar GKRY'nin sahip olduğu rezervler AB'ye taşınacak kadar ekonomik rezerv sağlamasa da Mısır'ın bölgede sahip olduğu Zohr sahası AB'nin enerji ihtiyacının bir kısmını sağlamak için önemli bir alternatif oluşturmuştur. Bu nedenle AB enerji kaynaklarından faydalanmak ve güvenliğini sağlamak için GKRY, Mısır, İsrail ile iş birliği yoluna gitmiştir (Öztürk A. , 2020, s. 171).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'nde deniz yetki alanlarını belirlemesi, KKTC'nin haklarını savunması ve bölgede haklarını korunması için güç artırımına gitmesi AB için bir tehdit olarak görülmüş ve Yunanistan ve GKRY'ye tam destek göstermiştir (Taş, 2020, s. 573). Bunun sonucu olarak 2019 yılında AB Türkiye'ye yaptırım uygulayarak Doğu Akdeniz Bölgesi'nde sondaj faaliyetlerine katılan kişi veya kurumların mal varlıklarının dondurulması kararına varmıştır (BBC NEWS, 2020). İlerleyen süreçte AB, Türkiye ve Rusya'nın ilişkilerinin gelişmesi üzerine uyguladığı yaptırımı 2023 yılına kadar uzatma kararı almıştır (Gadjiev, 2022). Böylece AB, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki uyuşmazlıkları uluslararası alana taşımış ve Türkiye'ye bölgede yalnız bırakmayı hedeflemiştir. Bu minvalde AB, Yunanistan, İsrail, GKRY ile ittifak kurarak Türkiye'yi bölgeden uzaklaştırma amacı gütmekle birlikte her ne kadar Doğu Akdeniz gazının İsrail-Kıbrıs-Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasının daha az maliyetli olduğunu bilseler de EastMed Boru Hattı Projesi üzerinde ısrarcı davranmışlardır (Özekin, 2020, s. 38).

2.7.3. Türkiye-Çin ilişkileri

Çin, Doğu Akdeniz ülkeleri ile 2000'li yıllara kadar sınırlı ve ikili ilişkiler yürütmüş 2013 yılında Kuşak ve Yol Girişimi ile bölgede aktif bir rol oynamıştır (Kahveci Özgür & Duan, 2022, s. 67). Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında uluslararası altyapı ve ticaret gelişiminde bulunmuş ve Asya'dan Avrupa'ya kadar uzanan karayolu ve deniz yolu bağlantılı uluslararası altyapı ve ticaret girişimi başlatmıştır. Bu projeye göre Kuşak ve Yol Girişimi, İpek Yolu Ekonomik Kuşağı olarak adlandırılan karayolundan ve Deniz İpek Yolu Kuşağı olarak adlandırılan deniz yolundan oluşmaktadır (Eliküçük Yıldırım, 2020, s. 627).

Çin, Deniz İpek Yolu ile Çin kıyılarını Güneydoğu Asya'dan Hint Okyanusu kıyılarına ve oradan Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki limanlara uzanarak Avrupa'ya ulaşmayı hedeflemektedir (Türkkan, 2020, s. 111).

Çin, deniz ticaretinin önemli bir kısmını deniz yoluyla elde etmektedir. Dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip olan Çin aynı zamanda en büyük ticaret ülkesi ve en büyük üçüncü gemi üreticisi konumundadır. Çin için Doğu Akdeniz Bölgesi, Avrupa pazarına en düşük maliyetle ve en kısa güzergahtan ulaşabilmek için önemli bir yere sahiptir (Aydın F. , 2021, s. 26). Ayrıca bölgede enerji kaynaklarının varlığı açısından da stratejik öneme sahip olan Doğu Akdeniz Bölgesi Çin'in büyüyen ekonomisi için gerekli olan enerji ihtiyacına çeşitlilik sağlamaktadır (Öztopal & Yiğittepe, 2020, s. 266).

Deniz İpek Yolu kapsamında limanlar ve deniz güzergahları ile yakından ilgilenen Çin, bölge devletleri ile ikili ilişkiler yürütmekte ve şirketleri aracılığıyla da limanlara, ulaşım altyapılarına yatırımlar yaparak bölgede gücünü artırmaktadır (Demir Y. , 2022, s. 105). Bu kapsamda Çin, Yunanistan'ın Pire Limanını 35 yıllığına kiralamış ve yüksek miktarda yatırımlarda bulunmuştur. Türkiye'nin Kumport, Çandarlı, Mersin Limanlarında (Türkkan, 2020, s. 119) Mısır'ın İskenderiye ve El-Dekheila Limanlarında, GKRY'nin Limasol Limanında, İsrail'in Hayfa Limanında da önemli yatırımlara sahiptir (Shlykov & Koldunova, 2022, s. 59).

Türkiye ve Çin ilişkileri 2000'li yıllara kadar sınırlı ilerlemiştir. Türkiye'nin, dış politika algısının değişmesi ve Batı devletleriyle olan ilişkilerinin zayıflaması bölgede Rusya ve Çin ile iş birliği içerisine girmesine zemin hazırlamıştır. 2010 senesinden sonra ikili ilişkiler stratejik iş birliğine doğru ilerlerken 2013 yılında

Kuşak Yol Girişimi ile Türkiye-Çin ilişkileri ekonomik ortaklık seviyesine yükselmiştir (Karaca, 2020, s. 310). Türkiye 2012 yılında Şangay İşbirliği Örgütü'nde diyalog statüsündeki tek NATO ülkesi olmuş, Çin ve Türkiye arasında birçok işbirliği anlaşması imzalanmıştır (Eliküçük Yıldırım, 2020, s. 38). Ayrıca Çin Türkiye'nin en büyük ithalatçısı ve en büyük ticaret ortaklarından biridir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023).

Çin ve Türkiye arasında her ne kadar ilişkiler ilerlese de karşılıklı güven tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Bölgede stratejik açılan önemli olan Türkiye, ABD ve NATO ilişkileri ve Türkiye'nin Uygur Türklerine olan milliyetçi ve insani tavrı nedeniyle Çin tarafından kuşkuyla karşılanmıştır (Işık & Zou, 2019, s. 286). Ayrıca Çin, GKRY'yi tanımakta ve destekte bulunmaktadır. Bu durum Türkiye'nin Çin'e karşı endişelerinin artmasına neden olmaktadır. Çin her ne kadar Kıbrıs sorununa müdahil olmak istemese de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Kıbrıs sorununa ilişkin açıklamalarında bu soruna karşı diğer tarafların oy birliği ile alacağı kararı destekleyeceğini söyleyerek Türkiye'nin haklarını savunmamaktadır. Çin bir bakıma ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunması için söylemlerde bulunarak, kendi iç meselesi olan Tayvan meselesine karşı olumsuz bir etkinin olmasından kaçınmaktadır (Kahveci Özgür & Duan, 2022, s. 78).

Çin'in Doğu Akdeniz Bölgesi'nde faaliyetlerini sürekli genişletmesi bölgedeki devletlerle enerji ve savunma, sanayi şirketleri ve liman yatırımları aracılığıyla ikili ilişkiler kurmuş, Afrodit sahasında enerji rezervlerinin çıkarılması için şirketleri aracılığıyla GKRY'ye yardımda bulunmuştur (Sınır Çebi & Kantar, 2021, s. 40). Ayrıca Çin, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Yunanistan-İsrail-Mısır ittifakı ve Türkiye arasındaki çatışmalara müdahil olmasa da Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Esad yönetimini Rusya ile destekleyerek ve Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Rusya ile askeri tatbikat sergileyerek Türkiye'nin tepkisini çekmiştir (Sakman, 2021, s. 75). Her ne kadar Türkiye bütün bunlardan rahatsızlık duysa da Çin'in bölgedeki yatırımları, ticaret ve lojistik ağları Türkiye için bir fırsat olmakta ve Rusya üzerinden Avrasya ticaret yolu için bir alternatif taşımaktadır (Kahveci Özgür & Duan, 2022, s. 78).

2.7.4. Türkiye-Rusya ilişkileri

Rusya, tarih boyunca Akdeniz Bölgesi'ne ulaşmak için büyük çabalar göstermiştir. Günümüzde de Rusya için büyük öneme sahip olan Akdeniz Bölgesi

donmuş denizlerin ve kara coğrafyasının içerisinde bulunduğu konumdan kendisini kurtarıp Levant ticaretine uzanmanın bir yolu olmuştur (Hamzaoğlu, 2021, s. 172). Doğu Akdeniz Bölgesi ise ticari açıdan önemli olmasının yanında Rus deniz jeopolitiği için önemlidir. Ayrıca Rusya'nın güney sınırlarının güvenliğinin sağlanması açısından tampon görevi görmektedir (Kazancıoğlu, 2022, s. 106).

Bölgede enerji rezervlerinin bulunması enerji çeşitliliğini artırmak isteyen Rusya için büyük önem taşımaktadır. AB'nin kendisine olan enerji arz talebinin kesintiye uğramaması için bölgede aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Bu kapsamda bölge devletleri olan Türkiye, Suriye, Mısır, İsrail, GKRY ile askeri ve ekonomik ikili ilişkiler yürütmüş ve denge politikasını bir araç olarak kullanmıştır (Özev & Kazımova, 2023, s. 183).

Rusya, GKRY'nin Evangelos Florakis Deniz Üssü ve Andreas Papandreu Hava Üssü'nde kullanım izni elde etmiş ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz faaliyetlerine karşı Rus donanmasını Kıbrıs güneyindeki sondaj faaliyetlerinin engellenmemesi için GKRY'ye göndermiştir (Kazankaya, 2020, s. 76).

Bütün bunların yanında Rusya, Türkiye ile olan ilişkilerini bozmamak için Doğu Akdeniz Bölgesi'nde AB'nin Türkiye'ye olan yaptırımlarını eleştirmiş, Türkiye ve Libya'nın deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yapmış oldukları mutabakata karşı sessiz kalmıştır. Böylece Türkiye ile olan ilişkileri tehlikeye atmamıştır. Üstelik bölgede çıkan enerjinin Avrupa'ya transferi konusundaki EastMed Boru Hattı projesinin imzalanan bu mutabakat ile önüne engel konulması Rusya'nın çıkarı için olumlu bir gelişmedir (Kısacık & Gülbay, 2022, s. 454).

Türkiye ve Rusya arasında yapılan Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı, Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı ve Akkuyu nükleer güç santrali projeleri iki devlet arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Enerji kaynakları açısından Türkiye Rusya'ya bağımlı iken Rusya'da bu enerji kaynaklarının diğer ülkelere taşınması konusunda Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır (Dağlı, 2021, s. 133). Ayrıca Rusya'nın Türkiye ile olan ilişkileri GKRY'nin Doğu Akdeniz politikalarında Rusya'nın taraf olmamasına ve Türkiye karşıtı politikalar yürütmesine de engel olmaktadır (Özev & Kazımova, 2023, s. 188).

Türkiye ve Rusya'nın Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yaşadığı en büyük fikir ayrılığı Suriye krizi ile meydana gelmiştir. Suriye sahip olduğu askeri üslerle

Rusya'nın bölgedeki varlığını sürdürmesi ve Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ekonomik ağırlığını artırması açısından Rusya için önemli olmakla birlikte Rusya Suriye'deki askeri varlığıyla bölgedeki dengeleri sağlamaktadır (Özdemir, 2018, s. 8). Rusya, Suriye İç Savaşı ile Akdeniz'deki varlığını artırmaya başlamış ve 2013 yılında Rus Akdeniz filosunu tekrar oluşturmuş, 2017'de Tartus Üssünü 49 yıl boyunca tahsis etmiştir. Ayrıca 2021'de Suriye'deki Hmeymim Hava Üssünü genişleterek ve hava savunma sistemleri kurmuş ve bölgedeki askeri varlığını artırmıştır (Yıldız, 2022, s. 101).

Suriye krizinde Türkiye Esad rejiminin gitmesi için bir politika izlerken Rusya ise Esad rejimine destekte bulunmuş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin bölgeye müdahale etme konusundaki kararlarını veto etmiştir (Dağlı, 2021, s. 137). Rusya 2015 yılından sonra Suriye'ye doğrudan askeri müdahalede bulunarak ve hava operasyonlarını başlatarak Esad rejimini korumuştur. Türkiye ise Esad rejimine karşı Batıdan beklediği yardımı bulamamış üstelik bölgede PKK/YPG sorununda yalnız kalmıştır (Kısacık & Gülbay, 2022, s. 441).

2015 yılında Rusya'nın Suriye'de hava harekâtı etkinliğini artırmış ve 24 Kasım 2015'te hava harekâtı sırasında Türkiye'nin hava sahasının ihlal edilmesi sonucunda Rus Su-24 tipi uçağı Türk F-16'ları tarafından vurularak düşürülmüş ve iki devlet arasında kriz yaşanmıştır. Bunun karşılığında Rusya Türkiye'ye karşı yaptırım uygulamış ve Türkiye ekonomisi ciddi zarara uğramıştır. Yaşanan kriz Türkiye'nin Suriye'deki etkinliğini azaltmış, ABD'nin desteği ile bölgede YPG'nin gücü artmıştır. Bu nedenle 27 Haziran 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Putin'e yaşanan olaydan duyduğu üzüntüyü belirten bir mektup yazmış ve Türkiye-Rusya arasındaki ilişkiler normalleşmeye başlamıştır. 15 Temmuz FETÖ darbe girişimi sonrasında Putin'in destek mesajı ile karşılıklı güven ortamı oluşmaya başlamıştır (Kiraz, 2020, s. 113) Bu güven ortamı sonrasında Türkiye ve Rusya Suriye konusunda çözüm yoluna gitmişlerdir. 23 Ocak 2017'de Astana süreci ile Rusya, İran, Türkiye bir araya gelerek Suriye krizinin çözümü için diplomatik girişimleri başlatmışlardır. Bu süreçte Suriye'deki çatışmaların çözüme kavuşması, ateşkes sağlanması ve insani yardımların ulaştırılması hedeflenmiştir. 2018 yılında Soçi Zirvesi ile Suriye konusu için bir araya gelen Putin ve Erdoğan İdlib'te silahsız bir bölgenin oluşturulması konusunda anlaşmaya varmış olsalar da Esad rejiminin İdlib'teki sınırlara girmesi Türkiye'nin Esad rejimi ile tekrar karşı karşıya gelmesine

neden olmuş ve 27 Şubat 2020 yılında Rusya'nın desteklediği rejim unsurları tarafından 34 Türk askeri hayatını kaybetmiştir (Dağlı, 2021, s. 140). Buna rağmen Türkiye-Rusya ilişkilerinde büyük bir kırılma yaşanmamış 2021 yılında ekonomik ilişkiler artmış ve Rusya Çin'den sonra Türkiye'nin en büyük ithalat sağladığı devlet olmuştur (Güler, 2022, s. 263). 2022 Rusya Ukrayna Savaşı nedeniyle Rusya, Suriye meselesi ile yakından ilgilenememiş olsa da Erdoğan ve Putin arasında görüşmeler devam etmiş ve taraflar arasında Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması ve teröre karşı politikaların izlenmesi konusunda görüşmeler yapılmıştır (Koçak, 2022, s. 165).

BÖLÜM 3: RUSYA UKRAYNA SAVAŞININ DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNE ETKİSİ VE TÜRKİYENİN DEĞİŞEN GÜVENLİK ALGISI

3.1.Rusya Ukrayna Savaşının Bölgesel ve Küresel Etkileri

Rusya'nın sahip olduğu toprak büyüklüğü ve sınırlarının genişliği koruma ve savunma açısından zorluk çıkarırken güvenlik algısının da temelini oluşturmuştur. Sınırlarının korunması ve toprak bütünlüğünün sağlanması için tampon bölgelerine sahip olmak ve yakın çevreyi kontrol etmek stratejik açıdan Rusya için önemlidir. Ayrıca geçmişten bu yana Batıya karşı duyduğu derin güvensizlik, Rusya'nın güvenlik algısını şekillendiren önemli bir etkendir. Bu nedenle NATO'nun genişlemesi ve Rusya'nın sınırlarına kadar uzanması, renkli devrimlerle eski Sovyet Devletlerinin demokratikleşme çabaları Rusya için kendisinin çevrelenmesi olarak algılanmıştır (Götz & Staun, 2022, s. 487).

Rusya güvenlik kaygıları nedeniyle kendi sınırları dışında yakın çevresinde de aktif bir politika yürütmektedir. Rusya'nın Gürcistan'a olan müdahalesi ve bunun sonucunda Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıması, Kırım'ı ilhak etmesi, Suriye'deki varlığını artırması ve 2022 Ukrayna'nın işgali bunun bir göstergesidir (Öztürk Ş. , 2023, s. 453). Rusya eski Sovyet coğrafyasını kendi yetki alanı olarak görmekte ve kendisi dışında başka bir gücün varlığını istememektedir. NATO'nun Soğuk Savaştan sonra genişleyerek Rusya'nın sınırlarına yaklaşması ve Ukrayna'nın NATO üyesi olma talebi Rusya için bir tehdit unsuru olarak görülmüş ve bunun önüne geçmek için Ukrayna'ya karşı önleyici müdahalede bulunmuştur (Sapmaz, 2022). Ayrıca Rusya liberal düzenin üstünlüğüne karşı Rusya'nın tekrar hegemon bir güç olmasını amaçlamış ve bu doğrultuda Avrasya Birliği projesi ile eski Sovyet coğrafyasında ekonomik birlik yaratmayı ve daha sonra siyasal bir birlik içerisine girmeyi hedefleyerek bölgede etkisini artırmaya yönelik politikalar izlemiştir (İsmayıl, 2016, s. 127). Putin, Avrasya düzenini inşa etme yoluna giderek Rus devletinin coğrafi bütünlüğünü yeniden tesis etmeye çalışmaktadır. Bu yolda Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü kurmuş ve askeri ittifak oluşturma yoluna gitmiş, Gürcistan'ın AB'ye katılımını engellemek amacıyla Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını tanımış ve Ukrayna'yı işgal etmiştir. Bu durum küresel kurallara dayalı olan düzenin Rusya tarafından baltalanması olarak yorumlanmıştır (Flockhart & Korosteleva, 2022, s. 485). Bunun üzerine Rusya 2022

yılının başlarında Ukrayna sınırına asker yığmış 21 Şubat 2022'de Donbass ve Luhansk bölgelerini işgal etmiş ve bu bölgelerin bağımsızlıklarını tanımış, 24 Şubat 2022 tarihinde ise bölgenin silahsızlandırılması ve nazizmden arındırılması gerekçesi sunarak Ukrayna'yı işgal etme sürecine başlamıştır (Baltacı, 2022, s. 518).

Rusya Ukrayna Savaşı ekonomik, siyasal, sosyal açıdan küresel ve bölgesel bir krize neden olmuştur. Ukrayna, Rusya ve Avrupa arasında yer aldığı için jeostratejik bir öneme sahiptir. Rusya'dan ithal edilen Avrupa gazının %80'i Ukrayna üzerinden boru hatlarıyla taşınmakta ve taşınan gaz Rusya'nın toplam gaz ihracatının %50'sini bulmaktadır (Keskin, 2016, s. 52). Ukrayna doğal kaynakları açısından da zengin bir coğrafyaya sahip olup tarım, enerji ve madencilik alanında önemli potansiyele sahiptir (Aslanlı, 2022, s. 19) Ayrıca Ukrayna, Rusya ve Batı devletleri arasında tampon görevi gördüğü için Ukrayna'nın güvenliğinin sağlanması özellikle Batı devletleri için güvenlik meselesi olmuştur. Bunun yanında Rusya için Ukrayna, Balkanlara ve Doğu Avrupa'ya uzanmanın bir yoludur (Sönmez, Bıçakcı, & Yıldırım, 2015, s. 657).

Rusya Ukrayna Savaşı sadece Ukrayna'nın ekonomisine ve toplumuna zarar vermemiş olup aynı zamanda bölgedeki diğer devletlerin de ekonomik istikrarını olumsuz etkilemiş ve Rusya'nın bölgede nüfuzunu artırabileceği özellikle Batı devletleri için güvenlik endişeleri yaratmıştır. Ayrıca bölgede yaşanan insan hakları ihlali ve mülteci krizi de savaşın yarattığı diğer olumsuz etkilerdir (Özsağlam, 2022, s. 70).

Rusya Ukrayna Savaşı küresel ve bölgesel ölçekte ekonomik, askeri, siyasi etkileri açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Siyasi boyutu olarak ele alındığında AB, Rus işgalini sadece Ukrayna'ya karşı değil aynı zamanda AB güvenliği ve demokrasisi için de bir tehdit olarak görmüştür (Kasım, 2022, s. 743).

AB'nin beşinci genişleme dalgası ile Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye katılması sonucunda AB'nin güvenlik alanı genişlemiş ve Doğu Avrupa ülkelerinin güvenliğinin sağlanması birlik için önem taşımıştır (Çelik, 2022, s. 521). 2016 yılında AB ve Ukrayna arasında "Serbest Ticaret Anlaşması" imzalanması ve Ukrayna'nın AB'ye üyeliği için ilk adımının atılması, 2024 yılında Ukrayna'nın AB'ye resmi başvurusunun hedeflenmesi ile Rusya'nın Ukrayna'ya olan baskıları artmıştır. 2021 yılında Rusya'nın Ukrayna sınırlarına asker sevkiyatı başlatması ile

ABD ve Ukrayna arasında "Stratejik Ortaklık Anlaşması" imzalanmış ve ABD tarafından Ukrayna'ya destek mesajları verilmiştir. (Çalışkan, 2022, s. 43).

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ABD tarafından NATO müttefiklerine ve AB ülkelerine karşı bir tehdit olarak görülmüştür. Ayrıca ABD, Rusya'nın işgalini liberal düzene ve uluslararası hukuka karşı bir darbe olarak görmüş ve Ukrayna'ya destek vermemesi durumunda İran ve Çin'in yayılmacı politikalarının da artarak devam edeceği konusundaki endişeleri artmıştır (Kasım, 2022, s. 744). Bu nedenle ABD Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü korumak sınırlarını güvence altına almak için yardım paketleri oluşturarak askeri ve mali destekte bulunmaktadır (U.S. Security Cooperation with Ukraine, 2023).

Rusya Ukrayna savaşının başlaması AB içerisindeki birliği güçlendirmiş ve savaşın Avrupa Birliği sınırlarına ulaştığı kaygısıyla birlik içerisinde savunma, göç, enerji başta olmak üzere birçok konuda iş birliği yapılmasını zorunlu kılmıştır (Fabbrini, 2022, s. 2).

Rusya Ukrayna Savaşı'nın başlaması ile Rusya'nın sahip olduğu nükleer güç nedeniyle İngiltere, ABD, AB ve diğer NATO ülkeleri yaptırım uygulayarak Rusya'nın işgalini engellemeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda ABD, kendi bankalarında tutulan 600 milyon doları aşkın Rus devlet varlığını dondurmuş, AB, ABD, Kanada ve İngiltere'deki Rus hükümet yetkililerinin varlıkları dondurulmuş, Rus bankaları SWIFT sisteminden çıkarılmıştır (Bağış, 2022). Birleşik Krallık Rusya'ya bankalar üzerinden kısıtlamalar getirmiş ve Rus şirketlerinin borçlanması ve mevduat hesabı açması engellenmiştir. Almanya, Rusya'dan Almanya'ya gaz taşınması için oluşturulan 2021'de tamamlanan Kuzey Akım 2 projesini durdurma kararı almıştır (Tsouloufas & Rochat, 2023, s. 6) Birçok küresel firma da Rusya pazarlarından ayrılmış, ABD ve İngiltere Rusya'dan enerji ithalatını yasaklamışlardır. AB ise Rusya'dan sağladığı gaz ithalatını aşamalı olarak kaldıracağını duyurmuştur. Ayrıca Rusya'dan kömür ve katı fosil yakıtlarının ithalatını durdurduğunu duyurmuştur (Euronews, 2022). Rusya toplam gelirinin yarısını petrol ve gaz satışlarıyla sağlamakla birlikte bunun büyük bir kısmını Batı Avrupa'ya ihraç etmektedir. AB, Rusya'ya yaptırım uygulayarak Rus ekonomisine sağladığı geliri engelleyerek Rusya'yı baskı altına almayı hedeflemektedir (Big-Alabo & MacAlex-Achi, 2022, s. 30).

Rusya Ukrayna arasındaki çatışma küresel ölçekte gıda krizini de meydana getirmiştir. Birçok ülkenin gıda ihtiyaçlarının karşılanması nedeniyle uluslararası ticarete bağımlı olması, Rusya'nın ve Ukrayna'nın maden ve hidrokarbon enerji kaynakları dışında tahıl, ayçiçek yağı ve tohum tedarik etmesi nedeniyle yaşanan kriz Ortadoğu, Afrika ülkeleri ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok devleti etkilemiştir (Mukhtar, 2023, s. 39).

Rusya ve Ukrayna sırasıyla küresel buğday üretiminin %10'unu ve %3'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca Rusya ve Ukrayna birlikte küresel mısır üretiminin %5'inden azını oluştururken küresel arpa üretiminin %20'sini sağlamakta, birlikte ayçiçek tohumu üretiminin %50'sinden fazlasını sağlamaktadır. Üstelik Ukrayna ayçiçek tohumunun dünyadaki en büyük üreticisi konumundadır. Ukrayna, küresel ayçiçek yağının ihracatının %50'sini oluştururken Rusya ise %25'ini oluşturmaktadır. Ayrıca Rusya tarımsal üretim önemli olan azotlu gübrenin en büyük ihracatçısı Rusya'dır (OECD, 2022).

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı gerçekleştirdiği saldırılarla ulaşım altyapısı ve mahsullere verdiği zararlar neticesinde küresel ölçekte gıda arzında yüksek risk yaratmıştır (European Council, 2023). Rusya'nın Ukrayna'ya işgali sonucunda Ukrayna'nın mahsul ürünlerinin %90'ından fazlasının ihraç edildiği Azak ve Karadeniz limanları kullanılamaz hale gelmiştir (OECD, 2022). Karadeniz Bölgesi'nin ve özellikle Ukrayna'nın limanlarının Rusya tarafından ablukaya alınması tahılları taşıyan gemilerin hareketini kısıtlamış ve tahıllara ihtiyaç duyan birçok ülke için bir kriz oluşmuştur. Ayrıca Karadeniz'e mayın döşenmesi bölgedeki gemilerin Karadeniz'deki seyahatini engellemiştir (Acer, 2022, s. 2). Savaşın etkileri nedeniyle tarım makineleri ve depolama tesislerinde hasarlar meydana gelmiş, üretim sekteye uğramış, toprak ve tarım arazilerinde hasarlar oluşmuş ve Ukrayna'nın tarım sektöründe uğradığı zarar ve kayıplar 40.2 milyar doları bulmuştur (Kyiv School of Economics, 2023). Savaşın yarattığı bu etki tarım ürünleri fiyatlarının artmasına neden olmuş ve Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Amerika ülkeleri için ekmek teknesi olarak görülen Rusya'ya bağımlılıkları nedeniyle bu ülkeler gıda krizi ile karşı karşıya kalmıştır (Mukhtar, 2023, s. 42). Rusya'ya olan bağımlılık ne kadar fazlaysa, bağımlı olan devletler Rusya Ukrayna Savaşı'nın etkilerini daha fazla hissetmekte ve daha savunmasız olmaktadır. Özellikle Ortadoğu Bölgesinde bunun etkileri daha fazla görülmekle birlikte Mısır, Tunus, Yemen, Lübnan gibi ülkeler daha fazla risk

altındadır. Savaşın etkileri ve gıda krizi bu devletlerde daha fazla hissedilmekte ve gıda güvensizliği, yetersiz beslenme gibi sorunlar siyasal istikrarsızlığa neden olmaktadır (Hellegers, 2022, s. 1506). Ayrıca gıda krizinin bir sonucu olarak yaşanacak göç dalgası özellikle AB için endişe uyandırmıştır. Artan gıda fiyatları, yetersiz beslenme özellikle Afrika ve Ortadoğu bölgeleri için büyük bir sorun teşkil etmekte ve ilerleyen süreçte AB'ye yoğun bir göç dalgası yaşanma ihtimali tartışılmaktadır (The Baltic Time, 2022).

3.2. Rusya Ukrayna Savaşının Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Etkisi

Rusya en büyük enerji rezervlerine sahip olmakla birlikte enerji rezervlerini ona bağımlı olan devletler üzerinde siyasi bir araç olarak kullanmıştır. Putin'in iktidara gelmesi ile Rusya'nın stratejisi SSCB döneminden kaybettiği doğalgaz ve petrol kaynaklarının geri kazanmak, bölgedeki enerji boru hatlarının kontrolünü sağlamak, Rusya'nın dahil olmadığı boru hatları projelerini engellemek ve petrol ve doğalgaz ihraç eden ülkeler ile iş birliği yapmak olmuştur (Bryan & Ferid, 2022, s. 47).

Doğal gazın yaklaşık yüzde 40'ını Rusya'dan ithal eden AB, Rusya'ya oldukça bağımlı durumdadır (IEA, 2023). AB'nin Rusya'ya olan bağımlılığı Rusya Ukrayna Savaşına kadar giderek artmıştır. AB, Rusya Ukrayna Savaşı sonrası petrol ve doğalgaz ihracatına bağımlı olan Rus ekonomisini uygulamış olduğu yaptırımlarla olumsuz etkileyerek savaşın uzamasını engellemeye çalışmıştır (Bryan & Ferid, 2022, s. 48). Fakat AB ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke Rusya'nın enerji kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olduğu için savaştan oldukça olumsuz etkilenmiştir. AB artan enerji fiyatları ve yaşadığı enerji krizi nedeniyle enerji arzının çeşitlendirilmesi ve güvenliği için çözüm yolları aramaya başlamıştır (Prontera, 2023, s. 384).

Avrupa için arzın çeşitlendirilmesinde Mısır, İsrail, Kıbrıs önemli enerji kaynakları olarak görülmüştür. Fakat Doğu Akdeniz bölgesindeki rekabet ve çatışmalar Avrupa'nın bölgedeki enerji kaynaklarına ulaşımını zorlaştırmakta ve bölgeden geçmesi planlanan yeni boru hattı bağlantılarının da inşasını geciktirmektedir. Bölgedeki İsrail-Filistin çatışması, Kıbrıs sorunu, bölge devletleri arasında yaşanan deniz yetki alanları çatışması, Suriye İç Savaşı, Hizbullah-İsrail çatışması ve Lübnan'da yaşanan ekonomik kriz ve enerji krizi Doğu Akdeniz

Bölgesi'ndeki enerji güvenliğini olumsuz etkilemekte ve bölgede çıkan enerji kaynaklarının kullanımını ve dağıtımını aksatmaktadır (Nie & Mills, 2023, s. 39). Diğer yandan savaşın ortaya çıkması Doğu Akdeniz Bölgesi'nde enerji alanında iş birliklerinin kurulmasına da zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda AB, İsrail ve Mısır AB ülkelerine sıvılaştırılmış doğalgaz gönderilmesi için 17 Haziran 2022'de ortak bir mutabakat zaptı imzalamışlardır. Buna göre İsrail gazı Mısır'ın LNG tesislerinde sıvılaştırılarak Avrupa'ya gönderilecektir (Directorate-General for Energy, 2022).

Mısır'ın Idku ve Damietta LNG tesisleri AB'nin kısa vadede enerji ihracatı sağlaması ve bölgedeki gazın Avrupa'ya aktarılması için merkezi bir rol oynamakla birlikte gerekli altyapının da mevcut olması İsrail gazının Avrupa'ya ulaştırılmasındaki en hızlı olanağı sağlamaktadır (Elgendy, 2022). Diğer yandan Yunanistan da enerji konusunda transit bir ülke olmayı amaçlamakta ve Rusya'ya bağımlı olan AB ülkelerine enerji kaynaklarının ulaşımında merkezi bir rol almak istemektedir. Bu doğrultuda Yunanistan-Bulgaristan arasında 8 Temmuz 2022'de "Interconnector Yunanistan-Bulgaristan" (ILG) doğalgaz boru hattı hizmete açılmıştır. Böylece Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) üzerinden Avrupa'ya ulaşan Azerbaycan gazı Bulgaristan'a ulaşmaktadır. Bu boru hattı ile Azeri gazının Batı Avrupa'ya ulaşması ve Rus gazına olan bağımlılığın önüne geçilmesi hedeflenmektedir. (Euronews, 2022). Yunanistan'ın bir diğer projesi ise Dedeağaç'ta kurulan iki LNG terminalidir. Yunanistan, 2023 yılının sonunda açılması beklenen LNG terminali ile Moldova ve Ukrayna'ya gaz sevkiyatının planlandığını duyurmuştur (Necsutu, 2022). Ayrıca kurulacak bu LNG terminali ile Cezayir ve Katar'dan gelecek olan doğalgazın Avrupa'ya taşınması da mümkün olacaktır (Euronews, 2022).

AB'nin enerji ihtiyaçlarının karşılanması konusunda öne çıkan bir diğer ülke Türkiye'dir. Dünyadaki petrol ve doğalgaz rezervlerinin %60'ına komşu olan Türkiye'nin enerji güzergahlarına olan yakınlığı jeostratejik önemini artırmaktadır. Özellikle Hazar, Ortadoğu, Doğu Akdeniz Bölgesinde bulunan ve AB'nin ihtiyacı olan enerjinin taşınmasında merkezi bir bölgede yer almaktadır (Baltacı, 2022, s. 522).

Türkiye, Hazar Denizinden Avrupa pazarlarına ulaşan doğalgaz boru hattı sistemi olan Güney Gaz Koridorunun merkezinde yer almaktadır. Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) ve Trans

Adriyatik Boru Hattından (TAP) oluşan Güney Gaz Koridoru Rusya'yı dahil etmeden Hazar Denizi'ndeki doğalgazın Avrupa'ya taşınmasında önemli bir yere sahiptir fakat Avrupa'nın Rus gazına olan ihtiyacının tamamını karşılayamamaktadır (Taştan, 2022, s. 2).

AB'nin enerji arzının çeşitlendirilmesi ve Rusya'ya olan bağımlılığının önüne geçilmesini sağlamak için Doğu Akdeniz enerji rezervleri de önemli bir alternatif olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, Doğu Akdeniz gazının Avrupa'ya taşınmasında maliyeti en az boru hattının kurulmasını sağlayacak güzergâhta bulunmaktadır. Bu güzergâh İsrail gazının Türkiye üzerinden AB ülkelerine ulaşmasında EastMed Boru Hattı projesinden çok daha kârlı bir projedir. EastMed Boru Hattı projesi maliyet olarak yaklaşık 6.2 milyar dolar olarak hesap edilmekle birlikte Türkiye'den geçecek olan boru hattı projesinin maliyeti ise yaklaşık 2.5 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Ayrıca bölgedeki gazın taşınmasında Türkiye'de mevcut altyapının halihazırda bulunması bu projenin hayata geçirilmesi açısından önemli bir imkân sağlamaktadır (Nie & Mills, 2023, s. 49). ABD'nin EastMed Boru Hattı projesinden desteğini çekmesi ve bu projenin hayata geçirilememesi, Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerindeki yumuşama gibi etkenlerden dolayı Türkiye'den geçecek olan boru hattı projesinin hayata geçirilme ihtimali artmıştır (Aslan & Kodaman, 2023, s. 45) Fakat Türkiye'nin Doğu Akdeniz Gaz Forumu ülkeleri tarafından dışlanması ve Doğu Akdeniz Bölgesi'nde deniz yetki alanları çatışmasının çözüme ulaşmaması nedeniyle bahsi geçen boru hattı projesinin gerçekleşmesi için net bir adım atılmamıştır (Nie & Mills, 2023, s. 49).

GKRY, AB'nin artan doğal gaz talebi karşısında yeni çözüm yolları aramaya başlamıştır. GKRY, 2023 yılının başında İsrail gazının GKRY'nin LNG tesislerinde toplanıp ardından Avrupa'ya gönderilmesi için İsrail-GKRY arasında kısa bir boru hattı oluşturulması fikrini öne sürmüştür. 4 Eylül 2023'te Yunanistan, İsrail ve GKRY liderleri enerji iş birliklerini geliştirmek için Lefkoşa'da bir araya gelmişler ve İsrail gazının nasıl ihraç edileceği konusunda 3 ile 6 ay içerisinde bir karara varılacağını ifade etmişlerdir (Kambas, 2023).

Rusya Ukrayna Savaşı sırasında Doğu Akdeniz'de yaşanan bir diğer gelişme İsrail ve Lübnan arasında yapılan deniz sınırı anlaşmasıdır. Rusya'dan gaz akışının kesilmesi ile ortaya çıkan enerji boşluğunun önüne geçmek isteyen İsrail, Lübnan ile gaz sahaları ve deniz sınırı konusunda 27 Ekim 2022'de anlaşmaya varmıştır.

ABD'nin arabuluculuk yaptığı bu anlaşmaya göre İsrail ve Lübnan arasındaki münhasır ekonomik bölgelerin konumu ve enerji rezervlerinin arama ve işletme yerleri belirlenmiştir. İsrail ve Lübnan arasında henüz diplomatik bir ilişki olmamakla birlikte İsrail ve Lübnan doğrudan karşılıklı bir anlaşma yapmamış, bu anlaşma ABD-İsrail ve ABD-Lübnan arasında iki ayrı anlaşma şeklinde gerçekleşmiştir (Kingsley, 2022). Bu anlaşmaya göre İsrail'in kuruluşundan bu yana Lübnan ile yaşadığı deniz sınırı anlaşmazlığı netlik kazanmış, İsrail ve Lübnan arasında 23. hat deniz sınırı olarak belirlenmiştir. Ayrıca İsrail ve Lübnan arasındaki tartışmalı alanlar olan Kariş ve Kana Gaz Sahalarının durumu da çözüme ulaşmıştır. Kariş Sahası İsrail'e bırakılmıştır. Kana Sahası ise Lübnan'a bırakılmış fakat İsrail'in MEB sınırları içerisinde bulunan Kana Sahası üzerinden çıkarılacak olan gazdan İsrail pay alacaktır. Bu anlaşma ile İsrail, Lübnan ve dolaylı yoldan Hizbullah ile bir anlaşmaya varmıştır. Böylece bölgedeki enerji kaynaklarının kullanımı ve enerji güvenliğinin sağlanması açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır (Haşıl, 2022, s. 5).

3.3. Rusya Ukrayna Savaşının Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki Varlığına Etkisi

Ukrayna Savaşı Doğu Akdeniz Bölgesi devletleri için birçok güvenlik sorunları meydana getirmiş ve savaşın etkileri bu devletlerin dış politikalarına yansımıştır. Bölgedeki devletler jeopolitik, stratejik ve ekonomik çıkarlarını dikkate alan bir tutum sergilemiştir. Mısır, İsrail, Türkiye savaş sonrasında Rusya ile enerji, ekonomik, jeopolitik, teknolojik alanlarında yapmış oldukları iş birliğinin devam etmesi konusundaki isteklerini belirtmişler, Rusya ve ABD arasında dengeli bir konum sağlamaya çalışmışlardır. Türkiye ve İsrail tarafsız politikalar izleme yoluna gitmiş ve bir yandan kendi çıkarlarını korurken diğer yandan da iki devlet arasında arabuluculuk yapma teklifinde bulunmuşlardır. İsrail, güvenliğini etkileyen Suriye meselesinde ve enerji, ekonomi, ticaret, güvenlik alanlarında iş birliği içerisinde olduğu Rusya'ya karşı temkinli davranmış, 200.000 ile 400.000 Yahudi nüfusuna sahip olan Ukrayna'ya karşı insani yardım sağlamış fakat silah yardımı yapmaktan kaçınmıştır (Liu & Shu, 2023, s. 105).

GKRY Başkanı Nikos Anastasiadis Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini açık bir şekilde kınamış ve Rus askeri gemilerinin GKRY limanlarına girişini engelliklerini bildirmiştir. Bu durum 2015 yılında Rusya ve GKRY arasında yapılan GKRY limanlarının Rus askeri gemileri tarafından kullanılmasını içeren askeri anlaşmaya

aykırı bir durum olmuştur (Kontos & Georgiou, 2023, s. 8). GKRY savaş sırasında ABD ile ortak hareket etmiş ve ABD, GKRY'ye yönelik uyguladığı silah ambargosunu kaldırma kararını 1 Ekim 2023 tarihi itibariyle 1 yıl daha uzatmıştır. Bu karar Türkiye ve KKTC tarafından kınanmış ve bölgedeki silahlanma yarışının artması konusundaki endişeleri artırmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023). Ayrıca ABD, GKRY'nin elinde bulunan Rus yapımı silahların Ukrayna'ya devretmesi durumunda ABD'nin GKRY'ye kendi silahlarını gönderebileceği teklifinde bulunmuş ve GKRY bu teklifi olumlu karşıladığını belirtmiştir (Karagiorgas, 2022).

Rusya Ukrayna Savaşında GKRY, Rusya karşısında bir pozisyon belirlemiş ve AB uyumlu hareket edeceğine ve AB için güvenilir bir ortak olacağını açıklamıştır (Theodoulou, 2022). Buna karşılık Rusya, AB ülkelerinin yanı sıra GKRY'yi de "dost olmayan ülkeler" listesine eklemiştir. Ayrıca hava sahasını Rus uçaklarına kapatan GKRY'ye karşı Rus turistlerin Türkiye'ye yönlendireceğini belirtmiştir (Prete, 2022).

Türkiye'nin S-400 uçaksavar füze sistemlerini tedarik ettikten sonra Rusya ile ilişkileri bozulmaya başlayan Yunanistan, Rusya Ukrayna Savaşı sırasında Rusya'ya karşı bir tutum sergilemiş, 12 Rus diplomatını istenmeyen kişi ilan ederek sınır dışı etmiş ve ABD tarafında yer almıştır. Ayrıca Rusya'ya yapılan yaptırımlara katılmış ve Ukrayna'nın silahlanması konusunda destek sağlamıştır (Sovina , 2022). Yunanistan'ın ABD ile yapmış olduğu Savunma ve İşbirliği Anlaşması kapsamında ABD Yunanistan'da birçok askeri üst ve tesisler elde etmiş ve stratejik öneme sahip olan Dedeağaç limanında askeri varlığını artırmıştır. Rusya Ukrayna Savaşı sürecinde Dedeağaç, NATO ülkeleri ve Romanya, Polonya ve Bulgaristan gibi Rusya sınırına yakın olan ülkelere askeri teçhizat sevkiyatının sağlanması için önemli bir liman olarak kullanılmaktadır (Salcı, 2022). Böylece ABD, Rusya'yı çevrelemeyi amaçlayarak Doğu Avrupa'da askeri varlığını artırmaya başlamıştır (Kitsantonis & Kurmanaev, 2022). Yunanistan'ın ABD ile stratejik ilişkilerini artırması ve Rusya karşısında bir tutum sergilemesi, Rusya tarafından olumsuz karşılanmıştır. Rusya'nın dost ülke olarak gördüğü Yunanistan'da ABD kuvvetlerinin artan varlığı Rusya'yı oldukça rahatsız etmektedir. Rus Dışişleri Bakanı Sergei Ryabkov NATO'nun daha fazla genişlemesi halinde sonuçların ağır olacağını belirtmiştir (İzvestia, 2021).

Yunanistan ve Rusya arasındaki bir diğer kriz 1997 yılında GKRY'nin Rusya'dan satın aldığı ve Türkiye ile yaşanan kriz sebebiyle Yunanistan'ın Girit Adasında konuşlanan, 2013 tarihinde aktif olarak Yunanistan'ın faaliyete geçirdiği S-300 hava savunma sistemlerinin Ukrayna'ya gönderilmesi fikri ile yaşanmıştır. Yunanistan, ABD'nin Girit'e Patriot sistemi kurması karşılığında S-300 hava savunma sisteminin Ukrayna'ya gönderilebileceğini belirtmiş ve bir yandan kendi güvenliğini garanti altına almak isterken diğer yandan Ukrayna'ya Rus savunma sistemlerini göndermeyi amaçlamıştır. Yunanistan bu konuda ABD tarafından resmi bir karşılık almamasına rağmen Rusya'nın sert tepkisine yol açmıştır (Özkan, 2023).

Rusya'nın doğrudan askeri varlığının bulunduğu Suriye, Rusya Ukrayna Savaşı'ndan önemli ölçüde etkilenen devletlerden biri olmakla birlikte savaşta Rusya yanında yer almıştır. BM Genel Kurulunun Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınayan karar tasarısında Suriye hayır oyu kullanmış ve Ukrayna'ya yardım sağlamamıştır (Szalai, 2023, s. 4). Rusya'nın Suriye'de güçlü bir Rus varlığının bulunması, Rusya ile yapmış olduğu askeri ve ticari anlaşmalar ve Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi veto yetkisini Suriye lehine kullanması gibi nedenlerden dolayı Rusya, Suriye için önemli bir müttefiktir (Layla, 2022, s. 61). Fakat Ukrayna'nın Rusya ana karasına olan yakınlığı, AB ile Rusya arasında tampon görevi görmesi ve enerji güzergahları üzerinde bulunması sebebiyle Rusya için daha öncelikli konumdadır (Dağ, 2022, s. 156). Bu nedenle Rusya başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere Suriye'ye de yapmış olduğu yardımları daraltmış ve bölgedeki nüfuzu savaş nedeniyle azalmaya başlamıştır (Liu & Shu, 2023, s. 109). Rusya Ukrayna Savaşı'ndan sonra Rusya, Suriye'deki askeri varlığını azaltma yoluna gitmiştir. Suriye'den savaş deneyimine sahip olan askeri personellerinin bir kısmını Rusya'ya geri çekmiştir. Ayrıca Ukrayna'ya gönderilmesi konusunda net bir bilgi olmamasına karşın savaştan sonra Suriyelilerden oluşan bir askeri birlik de Rusya'ya düzenli eğitim için gitmiştir (Schmitt, Barnes, & Cooper, 2022). Ukrayna askeri istihbaratına göre 40.000 Suriyeli Rusya saflarını katılmak için kaydolmuştur (Adar, Asseburg, Azizi, & Klein, 2022, s. 6).

Rusya, Ukrayna savaşından kısa bir süre sonra Suriye'de bulunan S-300 uçaksavar füzelerini Kırım yakınlarına göndermiştir. Rusya her ne kadar Suriye'de bulunan asker sayısını ve insani yardımı azaltmış olsa da Suriye'den tamamen

çekilmemiş ve hala Esad ordusu ile ortak askeri tatbikatlara katılmakta ve askeri yardımda bulunmaktadır (Smagin, 2023).

3.4. Rusya Ukrayna Savaşının Doğu Akdeniz'deki Etkisi ve Türkiye'nin Güvenlik Algısı

Rusya Ukrayna Savaşı, askeri, siyasi ve ekonomik boyutu ile Türkiye'nin güvenlik algısı üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Karadeniz, Türkiye için jeopolitik ve jeoekonomik açılan önemli bir konuma sahip olmakla birlikte Rusya ve Ukrayna Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerdir ve burada yaşanan çatışmalar Türkiye'nin güvenliğini doğrudan etkilemektedir (Demir K. A., 2019, s. 582).

Karadeniz, bölgede bulunan enerji rezervleri, bölgeden geçen enerji boru hatları ve dünya deniz ticareti açısından stratejik bir bölgedir. Türkiye, Rus gazının Avrupa'ya taşınmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bölgedeki çatışmalar Türkiye'nin enerji güvenliğini ve deniz ticaretini tehlikeye atmaktadır (Erkan, 2015, s. 134). Ayrıca Rusya'nın yayılmacı politikası Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmaktadır. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı işgali ve Karadeniz'de etki alanını genişletmeye başlaması Karadeniz'deki istikrarı tehlikeye atmaktadır. Rusya, Kırım'ın işgalinden sonra bölgedeki askeri varlığını artırmış ve hakimiyet alanını genişletmiştir. Rusya'nın yayılmacılığı ve bölgede deniz üstünlüğünün artması Türkiye'nin Karadeniz'deki güvenliğini tehlikeye atmakta ve Rusya'nın bölgedeki hakimiyetinin güçlenmesi Doğu Akdeniz, Suriye, Libya'da da nüfuzunu ve askeri varlığını artırmasına olanak tanımaktadır (Notte & Kane, 2022).

Karadeniz, Akdeniz'e ulaşmak için stratejik bir bölgedir ve Karadeniz'e hâkim olmak Doğu Akdeniz'e, Ortadoğu'nun kuzeyine, Avrupa'ya ve Güney Kafkasya'ya uzanmanın bir yoludur. Bahsi geçen bölgeler Rusya için stratejik bölgelerdir. Rusya Karadeniz Filosunun bir kısmını Suriye'de bulundurarak Doğu Akdeniz'deki varlığını desteklemektedir (Chong, 2017). Bu bağlamda Türkiye Rusya'nın yayılması ve bölgedeki güç dengesinin korunması açısından Karadeniz'i tampon bir bölge olarak görmüştür (Notte & Kane, 2022, s. 9).

Türkiye sahip olduğu İstanbul ve Çanakkale Boğazları vasıtasıyla Karadeniz'den Akdeniz'e geçiş yolu üzerindedir ve Türk Boğazları, Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan tek su yoludur (Benli Altunışık, 2022). Karadeniz havzasındaki istikrarın sağlanması açısından önemli bir konumda bulunan Türkiye, Karadeniz'den

Akdeniz'e olan çıkışları kontrol ettiği için krizlerin büyümesini ve Akdeniz'e uzanmasını engellemektedir (Demir K. A., 2019, s. 587). Bu bağlamda Türkiye, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden birkaç gün sonra Rusya'nın işgalini "savaş" olarak nitelendirmiş ve Montrö Boğazlar Sözleşmesinden doğan haklarını uygulamıştır. Sözleşmenin 19. Maddesine göre Türkiye savaş zamanında tarafsız devlet ise savaş statüsünde olan devletlerin savaş gemilerinin Türk Boğazlarından geçişi yasaktır. Fakat bu kurala istisnalar vardır. Bu istisnalar "Birleşmiş Milletler çerçevesinde ele alınan birtakım önlemleri" ve "Karadeniz'e kıyıdaş olan ya da olmayan bağlama limanından ayrılmış olan savaş gemilerinin bu limanlara dönmesini" içermektedir (Pazarcı, 2017, s. 261). Türkiye, Montrö Sözleşmesinin 19. maddesini uygulamış ve bu Akdeniz'de bulunan ve bağlama limanı Karadeniz'de olmayan Rus savaş gemilerinin Karadeniz'e girişi kısıtlanmıştır. Ayrıca Türkiye Karadeniz'e kıyısı bulunmayan NATO ülkelerinin bölgeye erişimini de kısıtlamış böylece NATO ve Rusya arasında bölgede yaşanacak olan çatışmanın önüne geçmeye çalışmıştır (Lancaster, 2023, s. 7)

Türkiye Rusya Ukrayna Savaşı'nda tarafsız bir politika izlemiştir. NATO üyesi olan ve NATO içerisinde sorumlulukları bulunan Türkiye, Rusya ile de ileri düzeyde enerji ve ekonomik iş birliği içerisindedir. Bu nedenle Türkiye, NATO ve Rusya arasında denge politikası uygulamaktadır (Dinçer M. , 2023, s. 54). Ayrıca Türkiye, Rusya'yı Ukrayna, AB ve ABD ile dengelemiştir. Savaş sırasında Türkiye Rusya'ya karşı yaptırımda bulunmamış fakat Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunarak Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınamış, Ukrayna'ya TB2 Bayraktar İHA'ları sağlamış ve insani yardımda bulunmuştur (Notte & Kane, 2022, s. 5). Buna ek olarak Rusya ve Ukrayna arasında gıda krizi, Karadeniz su yolunun güvenliği başta olmak üzere birçok konuda aktif bir arabuluculuk yaparak dengeli bir diplomasi yürütmüştür (Liu & Shu, 2023, s. 102).

NATO üyesi olmasına rağmen tarafsız bir politika sergileyen Türkiye, Rusya Ukrayna Savaşı sırasında ulusal güvenliğini ön plana koymuş ve bu yönde bir diplomasi sergilemiştir. Suriye'nin kuzeyindeki PKK yapılanmasına verilen destek ve Yunanistan'ın Ege adalarını militarize etmesi Türkiye'nin dış politikasında NATO ve AB ile uyum sağlamasını zorlaştıran etkenler olmuş ve Türkiye, ABD ve NATO'dan kendisi için hayati önem taşıyan bu konularda tavizler talep etmiştir (Notte & Kane, 2022, s. 5). Bu bağlamda Türkiye, Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyeliği

konusunda kendi ulusal çıkarlarını ön planda tutmuş, Finlandiya ve İsveç'in PKK terör örgütüne karşı Türkiye'nin çıkarlarını gözetmeleri halinde NATO'ya üyeliğine onay vereceğini belirtmiştir (Liu & Shu, 2023, s. 101).

Rusya Ukrayna Savaşı, Rusya'nın yayılmacılığı karşısında ABD ve NATO müttefikleri arasındaki çatışmaların azalmasının ve iş birliğinin artmasının önemini ortaya koymuştur. Rusya'nın tehditleri karşısında NATO, Güneydoğu Avrupa ve Karadeniz'de yeniden varlığını artırmaya başlamıştır. Rusya karşısında Türkiye ve Yunanistan'ın jeopolitik önemi artmış ve Türkiye, ABD ve NATO ülkeler arasındaki ilişkilerini güçlendirme fırsatı sağlamıştır (Sayed, 2023, s. 11). Türkiye'nin İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliğine onay vermesiyle ABD, Türkiye'ye F-16 satışı ve askeri modernizasyon sağlanmasında destek vereceğini belirtmiştir (Euronews, 2023). Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sırasında Türkiye'nin önemi göz önüne alındığında ABD, Türkiye ve Doğu Akdeniz Gaz Formu üyeleri arasında jeopolitik çatışmaların tekrar artmasını istememektedir (Nie & Mills, 2023, s. 48). Fakat ABD'nin Rusya Ukrayna Savaşı'nı gerekçe göstererek Yunanistan'ın Dedeağaç limanında askeri varlığını artırması ve Yunanistan'ın Lozan'ın 13. maddesine aykırı olarak silahlandırılmaması gereken adaları silahlandırması Türkiye için bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Üstelik ABD Dedeağaç üzerinden Ukrayna'ya, Kuzey ve Doğu Avrupa'ya askeri teçhizatlar sağlamaktadır. Dedeağaç konumu itibariyle Bulgaristan ve Romanya üzerinden Ukrayna'ya geçişi sağlayan stratejik bir liman olmakla birlikte Türkiye'nin kontrolündeki boğazları atlayarak Karadeniz'e ulaşmanın alternatif bir yoludur (Kitsantonis & Kurmanaev, 2022).

ABD'nin Dedeağaç'ta askeri varlığının artması ve Karadeniz'e ulaşması Türkiye'nin Karadeniz'deki istikrarını ve kontrolünü tehlikeye atmakla kalmamış Doğu Akdeniz'de artan nüfuzu ve Yunanistan ile ittifakının güçlenmesi Türkiye'ye karşı bir hamle olarak görülmüştür. Nitekim Türkiye ve ABD Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Kıbrıs sorunu, Türkiye ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında imzalanan deniz yetki anlaşması, Türkiye'nin deniz yetki alanlarında yürüttüğü doğalgaz arama faaliyeti ve KKTC'nin deniz yetki alanları içerisinde ABD'li şirketlerin de içerisinde bulunduğu doğal kaynak arama faaliyetlerinin Türkiye tarafından engellenmesi ve GKRY'ne silah ambargosunu kaldırması ve silah sağlaması başta olmak üzere birçok konuda çatışma içerisindedir. ABD'nin Doğu

Akdeniz Bölgesi'nde kontrolünün artması Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmaktadır (Acer, 2020).

Rusya Ukrayna Savaşı Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki çatışmalara bir yenisini daha eklemiştir. Avrupa'nın doğalgaz arzını sağlayarak ekonomik gelir ve jeopolitik bir kazanç sağlamak için merkezi bir konumda yer almak isteyen Yunanistan ve Türkiye arasındaki rekabet artmıştır. Yunanistan Doğu Akdeniz'deki gazın Avrupa'ya taşınmasında 5 tane LNG tesisi inşa etmeyi planlamaktadır. Ayrıca Bulgaristan ile yapmış olduğu "Interconnector Yunanistan-Bulgaristan" (ILG) doğalgaz boru hattı bölgede enerji merkezi olma düşüncesini destekler niteliktedir (Sayed, 2023, s. 13).

Doğu Akdeniz gazının Avrupa'ya taşınmasında EastMed Boru Hattı projesi ve Türkiye-İsrail arasında kurulacak olan boru hattı projesi ön plana çıkmış fakat ABD'nin EastMed Boru Hattı projesinden desteğini çekmesi ile proje hayata geçirilememiştir. Türkiye ve İsrail arasındaki yumuşama İsrail üzerinden Türkiye ve Avrupa'ya ulaşacak olan boru hattı projesinin hayata geçirilme ihtimalini artırsa da Türkiye ve GKRY arasındaki deniz yetki sınırları anlaşmazlığı bu projenin hayata geçirilmesinde büyük bir engel taşımaktadır (Nie & Mills, 2023, s. 49).

Türkiye, İsrail ve Mısır ile ilişkilerinin normalleşmesi ve iş birliklerinin kurulması için çaba göstererek bölgedeki izolasyonunun önüne geçmeye çalışmaktadır. Kasım 2022'de Katar'ın ev sahipliği yaptığı Dünya Kupasının açılışı sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah el Sisi el sıkışmış ve bu görüşme sonrasında Mısır ve Türkiye arasındaki normalleşme süreci başlamıştır. Fakat Türkiye ve Mısır arasındaki normalleşme süreci henüz Doğu Akdeniz Bölgesinde Türkiye lehine kesin bir sonuç vermemiştir (BBC News Türkçe, 2023). Nitekim Türkiye ve Mısır arasındaki bu yakınlaşmadan 2 gün sonra Mısır ve Yunanistan arasında 22 Kasım 2022'de "Arama ve Kurtarma Sahalarında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalanmıştır. Yunanistan'ın Mısır ile yaptığı bu mutabakat ile Doğu Akdeniz'de sözde egemenlik alanı ile arama kurtarma hizmet sahalarını ilişkilendirmiş ve Türkiye bu mutabakat karşısında tepki göstererek Yunanistan'ın uluslararası hukukun gereklerini ihlal ettiğini hatırlatmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022). Bu mutabakattan da görüldüğü üzere Mısır, Doğu Akdeniz'de Yunanistan ile olan iş birliğine devam etse de Türkiye ile olan ilişkileri de güçlenmeye başlamıştır. 4 Temmuz 2023'te Türkiye Cumhuriyeti

ve Mısır Arap Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişkiler büyükelçilik seviyesine çıkarılmıştır. Türkiye ve Mısır arasındaki normalleşme Libya diyaloğuna da yansımakta ve Türkiye ve Mısır arasındaki iş birliği yolunu açmaktadır (BBC News Türkçe, 2023).

Türkiye'nin bölgedeki güvenliğini etkileyen bir diğer unsur Suriye'dir. Rusya Ukrayna Savaşı Rusya'nın kendi güvenliği için birincil öneme sahip Ukrayna'ya odaklanmasını sağlamış ve Suriye, Rusya için ikinci planda kalmıştır. Rusya Ukrayna Savaşı'ndan sonra Türkiye, denge politikasını Suriye'deki stratejik hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanmıştır. Bu bağlamda Türkiye 10 Mayıs 2022'de Suriye'ye askeri sevkiyat sağlayan Rus uçaklarına hava sahasını kapatmıştır (Benli Altunışık, 2022).

Rusya'yı AB ile dengeleyen Türkiye, Finlandiya ve İsveç'in PYD/YPG ve FETÖ terör örgütüne destek vermemesi şartıyla NATO üyeliğine onay vereceğini söylemiştir. 28 Haziran 2022'de Türkiye, Finlandiya ve İsveç arasında Madrid'de imzalanan üçlü muhtıra ile Finlandiya ve İsveç PYD/YPG ve FETÖ terör örgütlerine destek sağlamayacakları, Türkiye'nin milli güvenliğini destekleyecekleri yönündeki taahhütlerini tekrarlamışlardır. Böylece Türkiye, Rusya Ukrayna krizinden faydalanarak Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden terör örgütüne karşı Batı'nın Türkiye'nin ulusal çıkarlarını desteklemesini talep etmiş ve diplomatik özerkliğini ortaya koymuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2022).

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi sonucunda Suriye'de yeterince aktif olamaması, Türkiye'nin Suriye siyasetinde daha etkin olmasına olanak tanınmıştır. Bu bağlamda Türkiye, 19 Kasım 2022'de Irak ve Suriye'nin kuzeyinde yer alan terör hedeflerine yönelik Pençe Kılıç Hava Harekâtını başlatmıştır (Görücü, 2022, s. 178).

Türkiye güney sınırındaki terör sorununun tamamen ortadan kalkması için çaba göstermekte ve böylece kendi güvenliğini tehdit eden terör ve sığınmacı sorununa çözüm bulmaya çalışmaktadır. Bölgedeki terör faaliyetlerinin artması ve YPG'nin Akdeniz'e uzanması durumunda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği de tehlikeye girecektir. Ayrıca Türkiye'nin Suriye ile çözüme varması durumunda Suriye'den Türkiye'ye uzanacak yeni enerji güzergahlarının kurulması mümkün hale gelebilir (Karagöz, 2022). Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu "Muhalefetle Suriye'deki rejimi bizim bir şekilde

anlaştırmamız lazım. Aksi takdirde kalıcı barış olmaz" ifadelerini kullanarak Suriye ile ilişkilerde yeni bir dönemin habercisi olmuştur. 28 Aralık 2022'de Türkiye ve Suriye arasında 11 yıl sonra ilk üst düzey resmi temas sağlanmıştır. Türkiye, Rusya, Suriye görüşmelerine İran da katılım sağlamış ve Suriye ve Türkiye arasındaki ilişkilerin normalleşmesi, Suriye'nin güvenliğinin sağlanması ve Suriyeli mültecilerin geri gönderilmesi konuları ele alınmıştır (BBC News Türkçe, 2023).

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana devlet merkezli bir güvenlik anlayışına sahiptir. Sahip olduğu coğrafi konum, tarihsel deneyimler, terör tehdidi Türkiye'nin güvenlik algısını şekillendiren etkenlerdir. Türkiye'nin coğrafi konumu sahip olduğu boğazlar, enerji kaynaklarına olan yakınlığı, kara ve deniz yollarının kesişiminde bulunması ve sınır komşularının çeşitli ve fazla olması büyük avantaj sağlarken aynı zamanda bölgesel güvenliğinin sağlanmasında önemli sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin Akdeniz, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu, Avrupa Bölgeleri ile iç içe bulunması Türkiye'nin uluslararası sistemde daha dikkatli adımlar atmasına ve bu bölgesel güvenlik alanları arasında dengeleme politikaları yürütmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası olması, Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar yaşadığı toprak kaybı, Batı devletlerine ve Rusya'ya karşı olan güvensizliği, terör tehdidi ile sürekli iç içe olması Türkiye'nin güvenlik algısı üzerinde oldukça önemli bir etki bırakmış ve bu tarihsel deneyimler Türkiye'nin ulusal bütünlüğünün korumasında daha hassas bir tavır sergilemesine neden olmuştur.

Doğu Akdeniz Bölgesi Türkiye'nin güney sınırında yer almakta ve burada yaşanan çatışmalar Türkiye'nin güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Türkiye bölgedeki kara, hava ve deniz olmak üzere milli sınırlarını belirlemek ve hak ve menfaatlerini korumak amacıyla bölgede aktif bir tutum sergilemektedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına sahip olması ya da enerji kaynakları güzergahında bulunması bölgedeki ve uluslararası alandaki konumunu güçlendirmesine olanak sağlayacak, enerji güvenliğini sağlaması ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmesine katkıda bulunacaktır.

Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Doğu Akdeniz'deki tutumları, Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanlarındaki haklarını ihlal etme çabası ve KKTC'nin bölgedeki haklarını kabul etmemeleri, Suriye'de yaşanan çatışmalar, terör faaliyetlerinin artması ve mülteci krizi, ABD ve Rusya'nın bölgede artan nüfuzu Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'nde güvenliğini etkileyen temel sorunlar olmuştur. Türkiye Doğu Akdeniz'deki istikrarın sağlanmasını, kendisinin ve KKTC'nin deniz yetki alanlarındaki hak ve menfaatlerinin korunmasını, bölgede

bulunan enerji rezervlerinin adil bir şekilde çıkarılmasını ve kullanmasını istemektedir.

Yunanistan uluslararası hukuka aykırı olarak MEB'ini 12 mile çıkarmak istemekte ve Sevilla Haritası yayınlayarak bölgedeki taleplerini desteklemeye çalışmaktadır. Fakat söz konusu haritada yer alan Yunanistan'ın belirlediği sınırlara göre Türkiye'nin deniz sınırları daraltılarak denizdeki kontrolü en aza indirilecektir. Öte taraftan GKRY, Kıbrıs Adasının tamamında söz hakkına sahip olmak istemekte ve Türkiye ve KKTC'nin alanlarını ihlal etmektedir. GKRY, Yunanistan. İsrail. Mısır bölgede ittifaklar kurarak Türkiye'yi dışlamaktadırlar. Bu doğrultuda Doğu Akdeniz Gaz Formu kurulmuş ve Türkiye dahil edilmemiştir. Türkiye'nin bölgede yalnız bırakılma çabaları, AB ve ABD'nin Türkiye karşısında yer alması Türkiye'nin bölgede daha sert bir tutum sergilemesine neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye Libya ile deniz yetki alanları konusunda imzalamış olduğu anlaşma ile bölgedeki ittifakları dengelemeye çalışmış, kendi yetki alanları içerisinde ve Türkiye'nin haklarını yok sayarak faaliyetlerde bulunan şirketlere ait gemilere karşı sert bir tutum sergilemiştir. ABD ve AB'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Türkiye'ye karşı olan tutumları ve Suriye'de PKK/YPG terör örgütüne olan destekleri Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşmasına ve böylece ABD ve AB'yi Rusya ile dengeleme politikası yürütmesine neden olmuştur.

Rusya Ukrayna Savaşı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliği için fırsatları ve krizleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye ulusal güvenliğini korumak ve en fazla avantajı sağlamak için Rusya ve ABD arasında dengeleme politikası gütmüştür. Türkiye NATO'ya olan sorumlulukları ve Rusya'nın yayılmacı politikalarından rahatsızlık duysa da Rusya karşısında yer almamıştır. Türkiye bu krizi Doğu Akdeniz'deki politikaları konusunda lehine çevirmeye gayret etmiştir. Bu bağlamda Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini savaş ilan ederek Montrö Boğazları Sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini kullanarak Karadeniz'e savaş gemilerinin girmesini engellemiş, NATO ve Rusya'nın Karadeniz'de karşı karşıya gelmesini engelleyerek sınır güvenliğini korumuştur. Böylece NATO ve Rusya'nın Karadeniz'de yaşayacağı çatışmaların da Akdeniz'e inmesine engel olmuştur. Fakat ABD'nin Yunanistan'ın Dedeağaç üstünü askeri bir yığınak haline getirmesi ve buradaki askeri ekipmanlarını Bulgaristan ve Romanya aracılığı ile Karadeniz sınırına taşıması Türkiye'nin Akdeniz ve Karadeniz'deki güvenliğini tehlikeye

atmaktadır. Ayrıca ABD'nin bölgede GKRY ile olan askeri anlaşmaları ve silah yardımı Türkiye'nin güney sınırını tehlikeye atan girişimler olarak görülmüştür. GKRY'nin ve Yunanistan'ın Rusya Ukrayna Savaşını bahane edilerek silahlandırılması Türkiye'nin ulusal güvenliği için tehdit oluşturmaktadır. GKRY ve Yunanistan'ın silahlanması Türkiye'nin bölgede daha sert ve militarist bir tutum sergilemesine neden olacaktır.

Türkiye bölgedeki yalnızlığını gidermek ve yeni ittifaklar kurmak için Mısır, İsrail ve Suriye ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin bu devletlerle olan ilişkilerinde normalleşme sürecinin başlaması Doğu Akdeniz'de enerjinin taşınmasında transit ülke olma girişimlerini güçlendirmektedir. Türkiye'nin bu devletlerle bölgedeki ilişkilerinin güçlenmesi, enerji kaynaklarına ulaşmasının ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmesinin de bir yolu olarak görülmektedir. Ayrıca Türkiye diplomatik ve stratejik ilişkilerini geliştirerek bölgedeki konumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Libya'da karşı karşıya gelen Türkiye ve Mısır'ın normalleşme süreci ile tekrar yakınlaşması Libya sorununda da çözüm sağlanmasını kolaylaştıracak bir gelişmedir. Ayrıca Mısır ve Türkiye'nin yakınlaşması ve deniz yetki alanlarında uzlaşmaya varması durumunda Mısır, GKRY ile yaptığı anlaşmadan çok daha fazla alana sahip olacaktır. Mısır ve İsrail'den sonra Türkiye ve Suriye arasındaki normalleşme sürecinin başlaması bölgede PKK/YPG terör örgütüne karşı birlikte hareket etmelerine zemin hazırlayabilir. PKK/YPG örgütünün varlığı ve tehditleri Türkiye'nin ve Suriye'nin Akdeniz'e açılan yolunu tehlikeye atmaktadır. Rusya Ukrayna Savaşı ile Rusya'nın bölgede azalan askeri varlığı Türkiye'nin Suriye'de daha aktif bir tutum sergilemesinin önünü açmıştır. Ayrıca Türkiye Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyeliğini onaylaması karşısında bu devletlerin PKK/YPG terör örgütüne karşı desteğini kesmesi talebinde bulunmuş ve ulusal çıkarlarını ön planda tutmuştur. Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerindeki yakınlaşma Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Türkiye'nin deniz sınırlarını belirlemesinde olumlu etkiler yaratabilir ve GKRY'nin bölgedeki tutumlarının önüne geçebilir.

Rusya Ukrayna Savaşı ve Rusya'nın yayılmacı politikaları NATO, AB ve Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmıştır. Rusya Ukrayna Savaşı Türkiye'nin jeostratejik önemini bir kez daha gözler önüne sermiş ve özellikle ABD tarafından Rusya'nın çevrelenmesinde önemli bir tampon bölge olarak görülmüştür. ABD, Rusya karşısında Türkiye'nin konumunu göz ardı edememiştir. Bu bağlamda ABD,

Türkiye ile olan ilişkilerini onarmak ve NATO içerisindeki parçalanmayı engellemek için F-16 uçaklarının Türkiye'ye satışını desteklemiştir. Bu durum Türkiye ve ABD ilişkilerinin normalleşmesinde önemli bir adım olmasının yanı sıra Türkiye'nin lehinde verilen bir karardır.

Türkiye'nin Rusya Ukrayna Savaşında uyguladığı dengeleyici diplomasi tarihsel deneyimlerinin bir sonucudur. Türkiye'nin jeopolitik konumu, bölgesel ve küresel güç dengeleri arasında yer alması ulusal güvenliğini sağlamak ve en fazla faydayı elde etmek için dengeleyici bir diplomasi uygulaması sonucunu doğurmaktadır. Türkiye AB, ABD, NATO ve Rusya arasında dengeleyici diplomasi uygulayarak çatışmalardan uzak kalmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu güçler arasında uyguladığı arabuluculuk rolü ile taraflar arasında uyum sağlamaya yönelik adımlar atmış, barışçıl ve uzlaşmacı bir politika sergilemiştir. Türkiye özellikle gıda krizinde yürüttüğü diplomasi ve tahıl koridorunun açılması ile küresel ölçekte yaşanan krizin önüne geçmeye çalışmıştır. Ortadoğu ve Afrika ülkeleri gıda krizinden en çok etkilenen bölgeler olup yaşanan kriz siyasi istikrarsızlığa neden olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin yürüttüğü arabulucuk rolü ve gıda krizini engelleme çabaları bu bölgelerden Türkiye'ye gelecek olan göçlerin de önüne geçmek ve güvenliğini sağlamak için attığı bir adımdır.

Sonuç olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlik algısı ulusal çıkarlarına ve bölgesel dinamiklere göre şekillenmektedir. Türkiye milli sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak için gerek diplomatik yollarla gerekse askeri güç kullanarak istikrarı sağlama konusunda kararlı bir tutum sergilemektedir. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde uluslararası hukuk temelinde kendi haklarını savunmakta ve bölgesel istikrarın ve güvenliğin sağlanmasında bölgesel iş birliğine inanmaktadır. Rusya Ukrayna Savaşı'nın Doğu Akdeniz'deki etkileri, bölgedeki devletlerin Rusya'ya karşı olan endişelerini artırmış ve dış politikalarını etkilemiştir. Türkiye, Rusya Ukrayna Savaşı sırasında bölgesel iş birliğini güçlendirmek ve deniz yetki alanlarını belirleme konusunda aktif bir dış politika sergilemekte ve stratejik hamlelerde bulunmaktadır. Rusya'nın güney sınırında yer alan ve doğrudan tehdit altında olan Türkiye, NATO'nun bölgedeki varlığı için önemli bir faktördür. Türkiye'nin NATO içerisindeki artan önemi ve Rusya ile olan ekonomik, askeri ve siyasi ilişkileri Türkiye'nin iki tarafta kullanacağı önemli kozlar olmuştur. Bu

bağlamda Türkiye Doğu Akdeniz'deki haklarını korumak ve güvenliğini garanti altına almak için dikkatli bir dış politika yürütmektedir.

KAYNAKÇA

Acer, Y. (2019). "*Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı."* 20/01/2023 tarihinde https://setav.org/assets/uploads/2019/12/A301.pdf adresinden erişildi.

Acer, Y. (2019). *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdenizde Sınırlandırma Sorunları.* İstanbul: SETA Yayınları.

Acer, Y. (2020). "*5 Soru: ABD'nin Dedeağaç (Yunanistan)'ta Askeri Üs Kurmasının Anlamı ve Türkiye'ye Etkisi*." 08/08/2023 tarihinde https://www.setav.org/5-soru-abdnin-dedeagac-yunanistanta-askeri-us-kurmasinin-anlami-ve-turkiyeye-etkisi/ adresinden erişildi.

Acer, Y. (2022). "Rusya Ukrayna Savaşı'nın Gıda Arzına Etkileri ve Tahıl Koridoru Antlaşması." 07/08/2023 tarihinde https://setav.org/assets/uploads/2022/07/P343.pdf adresinden erişildi.

Acer, Y. (2022). "*Türkiye-Libya Hidrokarbon Mutabakatı Önemi ve Hukuki Yansımaları."* 20/01/2023 tarihinde https://www.setav.org/perspektif-turkiye-libya-hidrokarbon-mutabakati-onemi-ve-hukuki-yansimalari/ adresinden erişildi.

Açıkbaş, A. E. (2022). Türkiye'nin Milli Güvenlik Politikası . *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 9(2),* 50-65. 30/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/69756/1054526 adresinden erişildi.

Adar, S., Asseburg, M., Azizi, H., & Klein, M. (2022). The War In Ukraine And Its Impact On Syria Humanitarian Deterioration And Risks Of Disrupting A Volatile Status Quo. *Stiftung Wissenschaft und Politik, 32,* 1-8. doi:10.18449/2022C32

Akarçay, P., & Ak, G. (2019, 07 02). Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/Jeoekonomik Önem ve Gelişmeler. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi, 5(1),* 140-157. https://doi.org/10.30804/cesmicihan.427535

Akgül, B. (2019). Doğu Akdeniz Deniz Güvenlik Endeksi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Akhmetov, T. (2018). Strategic Culture of Turkey. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17(2)*, 453-470. https://doi.org/10.21547/jss.389970

Aksoy, M. (2016). Mevcut Enerji Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi. *İNSAMER*, (28) 1-18. 02/02/2023 tarihinde https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-dogu-akdeniz-enerji-rekabeti.pdf adresinden erişildi.

Aktaş , H., & Yağar, N. (2020). "Doğu Akdeniz Jeopolitiğinin Anahtarları Enerji Güvenliği, İşbirliği ve Deniz Gücü." 10/03/2023 tarihinde https://tasam.org/Files/Icerik/File/Atlantikten_hint_okyanusuna_gelecegin_insasi_DGF2_EKT_son-113-129_pdf_d4811e78-941f-459a-bfba-18590dca9f84.pdf adresinden erişildi.

Aktel, M., & Kanat, S. (2019). Küreselleşme e Güvenlik: Ulusal Güvenliğe Yönelik Yakın Yeni Tehditler. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 6(15)*, 86-100. 20/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/assam/issue/50607/647045 adresinden erişildi.

Al, A., Kaya, H., & Harrouche, L. (2022). Güncel Sorunlar Çerçevesinde Akdeniz Politikaları: Cezayir- Türkiye İlişkileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(2)*, 848-860. https://doi.org/10.33206/mjss.1051283

Algür, B. (2020). Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki Son Uluslararası Gelişmeler Işığında Değişen Türkiye, ABD ve NATO Politikaları. *Anadolu Strateji Dergisi, 2*(2), 55-70. 06/04/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/56231/775595 adresinden erişildi.

Alsaftawi , M. (2016). Who Needs Whom?: Turkey and Israel Agree on Normalization Deal. *Istituto Affari Internazionali (IAI)*, 1-17. 08/06/2023 tarihinde http://www.jstor.com/stable/resrep09827 adresinden erişildi.

Anlar Güneş, Ş. (2007). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması. *Ankara Üniversitsi Hukuk Fakültesi Dergisi, 56*(2), 1-37. 11/04/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/627690 adresinden erişildi.

Arıdemir, H., & Allı, Ç. (2019). Doğu Akdeniz Bölgesindeki Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmalarının Analizi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi,*

4(10), 188-202. 11/04/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/829290 adresinden erişildi.

Arslan, M. İ. (2022). "*Rus Büyükelçiden Rumlara Tepki: Rus Turistler Tatil İçin Türkiye'ye Yönelecek*." 18/08/2023 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rus-buyukelciden-rumlara-tepki-rus-turistler-tatil-icin-turkiyeye-yonelecek/2519722 adresinden erişildi.

Arslan, M. İ., & İleri, K. (2022). "*ABD'nin Kıbrıs Stratejisi: Amerikan Ordusu, Rum Kesimini Üs Olarak Kullanmaya Hazırlanıyor*." 20/09/2023 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-kibris-stratejisi-amerikan-ordusu-rum-kesimini-us-olarak-kullanmaya-hazirlaniyor/2698827 adresinden erişildi.

Aslan, M. (2022). Türkiye'de Güvenlik Algısının Kavramsal ve Pragmatik Dönüşümü: Modern Dönemlerin Karşılaştırılması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 21(3),* 1647-1666. https://doi.org/10.21547/jss.1108151

Aslan, T., & Kodaman, T. (2023). Türkiye ve İsrail'in Doğu Akdeniz'de Muhtemel Uzlaşmasının Kazanımları. *Hakkari Review, 7(1),* 29-52. https://doi.org/10.31457/hr.1223995

Aslanlı, K. (2022). Yaptırım Kıskacında Rusya Ekonomisi (Ukrayna-Rusya Savaşı ve Türkiye Ekonomisi). *ULİSA 12(15),* 18-23. 19/10/2023 tarihinde https://aybu.edu.tr/GetFile?id=59940f5f-4463-4e92-83e2-f681a51a0033.pdf adresinden erişildi.

Atmaca, A. Ö., & Torun, Z. (2022). Geopolitical Visions in Turkish Foreign Policy. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 24(1),* 114-137. https://doi.org/10.1080/19448953.2021.1992189

Ayaz Avan, E. (2020). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye'nin Politikası ve AB'nin Yaklaşımı. *Avrasya Etüdleri, 58(2),* 87-112. 15/03/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya/issue/58536/845699 adresinden erişildi.

Aydın, A. (2019). Rusya'nın Enerji ve Güney Kıbrıs Politikası. *Ortadoğu Analiz Dergisi, 10(89),* 30-33. 22/05/2023 tarihinde https://orsam.org.tr/tr/rusyanin-enerji-ve-guney-kibris-politikasi/ adresinden erişildi.

Aydın, F. (2021). Bir Bölge İki Ülke Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Çin ve Türkiye. *Politik Çalışmalar Dergisi, 1(1),* 23-31. 12/06/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulusam/issue/68756/1081917 adresinden erişildi.

Aydın, M. (2000). Determinants Of Turkish Foreign Policy: Changing Patterns and Conjunctures During the Cold War. *Middle Eastern Studies, 36(1),* 103-139. https://doi.org/10.1080/00263200008701300

Aydın, M. (2005). Turkish Foreign Policy At The End Of The Cold War: Roots And Dynamics. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 1-36. https://doi.org/10.1501/Intrel_0000000114

Aydın, M. (2012). Türkiye'de Güvenlik Kavramsallaştırması. M. Aydın, H. G. Brauch, N. Polat, M. Çelikpala, & U. O. Sprıng (Ed.) içinde, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler* , (pp. 491-506). İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Aydın, M. K. (2018). Bandung Konferansı ve Türk Basınına Yansımaları. *Turkish Studies, 13(24),* 33-60. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14640

Aydın, M., & Ereker, F. (2014). Türkiye'de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 127 - 156. https://doi.org/10.33458/uidergisi.552685

Bağış, B. (2022). *Rusya Ukrayna Savaşı'nın Küresel Ekonomiye ve Türkiye'yi Etkileri.* SETA. Rapor:199 İstanbul:SETA Yayınları.

Baharçiçek, A., & İnan, E. C. (2013). Dış Politika'nın Belirlenmesinde Ulusal Güvenlik Algısının Rolü. *4(1),* 101-120. 05/03/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd/issue/3329/461 adresinden erişildi.

Balcı, S. İ. (2023). "*ABD-GKRY İkili Savunma İşbirliği Anlaşması ve İlişkilerin Geleceği*." ANKASAM. 15/06/2023 tarihinde https://www.ankasam.org/abd-gkry-ikili-savunma-isbirligi-anlasmasi-ve-iliskilerin-gelecegi/ adresinden erişildi.

Baldwin, D. A. (1997, January). The Concept of Security. *Review of International Studies, 23(1),* 5-26. 01/01/2023 tarihinde https://www.jstor.org/stable/20097464 adresinden erişildi.

Balık, İ. (2018). Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları. *Kent Akademisi, 11(1),* 86-98. 21/03/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/issue/36326/410045 adresinden erişildi.

Baltacı, A. (2022). Rusya Ukrayna Savaşı Kapsamında Türkiye'nin Siyasi ve Ekonomik Rolü. (*Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi*) 517-526. https://doi.org/10.6084/m9.figshare.20079080.v1

Başeren, S. H. (2010). *Doğu Akdenizde Yetki Alanları Uyuşmazlığı.* İstanbul: TÜDAV.

Başlamışlı, M. (2022). ABD'nin Türkiye'ye Yönelik Ambargo Kararına İlişkin Haşhaş Sorunu Yerine 1974 Kıbrıs Krizini Ön Plana Çıkarma Girişimi. *Asia Minor Studies, 9(1),* 695-712. https://doi.org/10.17067/asm.827640

Başurgan, A., & Birdişli , F. (2017). Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği. *Fikret, 4(4),* 58-78. https://doi.org/10.30803/adusobed.351648

Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18),* 69-85. 12/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39260/462353 adresinden erişildi.

Baysoy, E. (2015). Antik Dönem Doğu Akdeniz Jeopolitiği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(8), 13-21. 15/02/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsbd/issue/43833/539035 adresinden erişildi.

BBC NEWS. (2020). *Doğu Akdeniz: AB Liderler Zirvesi'nden Türkiye'ye Ambargo Tehdidi Çıktı*. 25/03/2023 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54381304 adresinden erişildi.

BBC News. (2023). "*Türkiye, Finlandiya'nın NATO Üyeliğine Onay Sürecini Başlatma Kararı Aldı*." 20/10/2023 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/articles/cjqd9xq777yo adresinden erişildi.

BBC News Türkçe. (2023). *Türkiye Ve Mısır, 10 Yıl Sonra Büyükelçi Atadı: Normalleşme Sürecinde Sırada Hangi Adımlar Var?* 10/10/2023 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/articles/clex0jepxveo adresinden erişildi.

BBC News Türkçe. (2023). "*Türkiye-Suriye Normalleşme Süreci: İran'ın da Katılımıyla İkinci Aşamaya Geçiliyor*." 12/10/2023 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/articles/cl5jky27kkwo adresinden erişildi.

Benli Altunışık, M. (2022). *The Ukraine Crisis And Its Impact On Turkey And The Middle East.* The Japan Institute of International Affairs. https://www.jiia.or.jp/en/column/2022/06/middle-east-africa-fy2022-01.html adresinden alındı

Beyer, S., & Molnar, G. (2022). *Accelerating energy diversification in Central and Eastern Europe.* 05/07/2023 tarihinde https://www.iea.org/commentaries/accelerating-energy-diversification-in-central-and-eastern-europe adresinden erişildi.

Big-Alabo, T., & MacAlex-Achi, E. C. (2022). Russia-Ukraine Crisis and Regional Security. *International Journal of Political Science (IJPS) , 8(1),* 21-35. https://doi.org/10.20431/2454-9452.0801003

Birdişli, F. (2011). Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(31),* 149-169. 11/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23765/253335 adresinden erişildi.

Birdişli, F. (2021). Ulusal Güvenlik Devleti. A. Torun (Eds) içinde, *Siyaset, Devlet ve Uluslararası İlişkiler* (ss. 29-42). Ankara: Gazi Kitabevi.

Boyraz, H. M. (2021). Türkiye'nin Kıbrıs Politikası 2020. Duran, B. İnat, K. Caner, M. (Ed.) içinde *Türk Dış Politikası Yıllığı 2020* (ss. 297-319). içinde İstanbul: SETA Yayınları.

Boyraz, H. M. (2022). Türkiye'nin Kıbrıs ve Doğu Akdeniz Politikası 2021. H. M. Boyraz. (Ed.) içinde, *Türk Dış politikası Yıllığı 2021* (ss. 279-299). İstanbul: SETA Yayınları.

Boyraz, H. M. (2023). Türkiye ve Avrupa İlişkileri: Savaşın Gölgesinde Yeni Fırsatlar. Yeşiltaş M. Öztürk B. (Ed.) içinde *SETA Güvenlik Radarı: 2023'te Türkiye'nin Jeopolitik Ortamı* (ss. 64-72). İstanbul: SETA Yayınları.

Boyraz, H. M., & Yıldız, S. Y. (2022). Türkiye-KKTC İlişkileri. Ataman, M. Uzun, C. D. (Ed.) içinde *2022'de Türkiye* (ss. 139-14). İstanbul: SETA Yayınları.

Bryan, D., & Ferid, M. (2022). Analyzing The Presence of Russia in the Eastern Mediterranean Sea. *AEGIS Journal of International Relations, 6(1),* 45-59. http://dx.doi.org/10.33021/aegis.v6i1.3471

Buger, C. (2015). What is Maritime Security? *Marine Policy, 53,* 159-164. https://doi.org/10.1016/j.marpol.2014.12.005

Bulut, M., & Bulut, S. (2021). Türkiye ve Libya Arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası: Anlaşmanın Türkiye-İsrail İlişkilerinin Geleceğine Muhtemel Etkileri. *Bilge Strateji, 12(22),* 25-52. 23/05/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/65778/1022967 adresinden erişildi.

Buzan, B. (1984). Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations. *Journal of Peace Research, 21(2),* 109-125.10/01/2023 tarihinde https://www.jstor.org/stable/423935 adresinden erişildi.

Cankara, Y. (2016). Doğu Akdeniz'in Artan Petropolitik Önemi ve Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Siyaseti. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (47),* 18-35. 12/05/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/26801/284328> adresinden erişildi.

Chong, B. (2017). "*The Role Of The Black Sea In Russıa's Strategic Calculus*." 10/11/2023 tarihinde https://cimsec.org/role-black-sea-russias-strategic-calculus/ adresinden erişildi.

Congress.gov. (2019). "*H.R.2913 - Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019."* 07/08/2023 tarihinde https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/2913/text?q=%7B%22search%22%3A%5B%22CYPRUS%22%5D%7D&r=4&s=1 adresinden erişildi.

Coştan, U., & Yaylı, H. (2020). Suriyeli Mülteciler Özelinde Türkiye'nin Güvenlik Politikaları. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 6(37),* 2081-2096. http://dx.doi.org/10.31576/smryj.668

Cülük, A. (2022). Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji Politikaları. Özlü, H. Koncagül, İ. (Ed.) içinde *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar* (ss. 254-265). Ankara: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.

Çağıran, M. E. (2007). Birleşmiş Milletler Lübnan Barış Gücü: Hukuki Temelleri Görev ve Yetkileri ve Türkiye'nin Katılımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Ortadoğu, 1(2)*, 90-107. 06/06/2023 tarihinde http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu2%20makale/mehmet_emin_cagiran.pdf adresinden erişildi.

Çağla, D. T. (2023). "*Atatürk Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri (1923-1938).*" Atatürk Ansiklopedisi: 21/16/2023 tarihinde https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-turkiye-yunanistan-iliskileri-1923-1938/#:~:text=10%20Haziran%201930%20tarihinde%20imzalanan,Uzla%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20Hakemlik%20Antla%C5%9Fmas%C4%B1%20imzaland%C4%B1. adresinden erişildi.

Çalışkan, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi. *EURO Politika, (14),* 35-47. 12/10/2023 https://dergipark.org.tr/tr/pub/europ/issue/73788/1217555 adresinden erişildi.

Çelik, S. (2022). Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: AB Entegrasyonu İçin Yeni Dönem 2022. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2),* 521-533. https://doi.org/10.47525/ulasbid.1093088

Çelikpala, M. (2014). Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 10(40),* 74-99. 05/08/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39288/462650 adresinden erişildi.

Çetinkaya, M. (2020). *Doğu Akdeniz Kıyıdaş Ülkelerin Güvenlik Politikaları: Lübnan.* İstanbul: Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi (DİPAM). Rapor No:5 09/08/2023 tarihinde https://dipam.org/rapor-dogu-akdeniz-kiyidas-ulkelerin-guvenlik-politikalari-lubnan/ adresinden erişildi.

Dağ, R. (2022). Geopolitical Struggle Between Russia And Turkey: The Intersection Of Ukraine And Syrian Crises. *The Rest: Journal Of Politics And Development, 12(2),* 150-161. 20/10/2023 tarihinde https://therestjournal.com/wp-content/uploads/2022/09/The-Rest-Vol.-12-No.-2-A.4.pdf adresinden erişildi.

Dağlı, F. Ö. (2021). Putin Dönemi Rusya Türkiye İlişkilerinde Enerjinin Rolü. *Rusya Araştırmaları Dergisi, (6),* 131-153. https://doi.org/10.48068/rusad.964280

Danış, F. M. (2018). Türk Dış Politikasında Karar Alıcıların Ortadoğu Algısı: 1957-1958 Krizleri. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 6(22),* 93-126. https://doi.org/10.26513/tocd.445467

Demir, E. (2021). Türkiye'nin Suriye Politikası Bağlamında TSK'nın Suriye'deki Sınır Ötesi Harekâtlarının Nedenleri ve Sonuçları. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 5*(2), 541-580. 13/09/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/bader/issue/67183/995136 adresinden erişildi.

Demir, İ. (2020). Türk Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinin Hukuki Dayanakları Üzerine Bazı Düşünceler. *Adalet Dergisi, 0(65),* 27-50. 02/06/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/adaletdergisi/issue/58576/846388 adresinden erişildi.

Demir, K. A. (2019). Karadeniz'in Türkiye için Kıyısal Jeopolitik Açıdan Önemi. *Güvenlik Stratejileri, 15(32),* 573 - 604. https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.668157

Demir, Y. (2022). Çin'in Deniz İpekyolu Projesi Gwadar Limanı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (55),* 101-117. https://doi.org/10.53568/yyusbed.1111817

Demiray, M. (2015). Turgut Özal Dönemi Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Politikası (1983-1993). M. Bıyıklı (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası Cumhuriyet Dönemi* Cilt 1, (ss. 239-285). İstanbul: Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti.

Demirhan, H. D. (2022). Doğu Akdeniz'in Jeoekonomik Önemi ve Türkiye. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* 315 - 340. https://doi.org/10.20493/birtop.1168715

Demirtaş, H. (2018). "*Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi 2015 ve Muhtemel Strateji Eylem Planları Üzerine Değerlendirmeler."* 18/05/2023 tarihinde https://www.academia.edu/33236439/T%C3%BCrk_Deniz_Kuvvetleri_Stratejisi_2015e_De%C4%9Ferlendirmelerim adresinden erişildi.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. (2023). "Deniz Muhafıza Harekâtı" 08/08/2023 tarihinde https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/deniz-muhafizi-harekati adresinden erişildi.

Derman, G. S., & Kurban, V. (2017). Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi ve ABD-SSCB İle İlişkiler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 16(33),* 455-484. 16/05/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/cttad/issue/37013/424511 adresinden erişildi.

Dinçer, İ., & Ezan, M. A. (2021). *TÜBA Doğalgaz Raporu.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/T%C3%9CBA%20Do%C4%9Fal%20Gaz%20Raporu.pdf adresinden erişildi.

Dinçer, M. (2023). Montrö Sözleşmesi Bağlamında Karadeniz'de Türkiye-Rusya İlişkileri. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi, 3(1),* 50-67. 01/11/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulipod/issue/75037/1229679 adresinden erişildi.

Directorate-General for Energy. (2022). "*EU Egypt Israel Memorandum of Understanding."* 16/08/2023 tarihinde https://energy.ec.europa.eu/publications/eu-egypt-israel-memorandum-understanding_en adresinden erişildi.

Doğan, Z. (2019). Türkiye-ABD İlişkilerinin Temel Dinamikleri ve Stratejik İttifak Boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2),* 133-156. 03/07/2023 tarihinde http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/51188/639496 adresinden erişildi.

Doğru , S. (2015). Doğu Akdenizde Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* (119), 503-554. 18/04/2023 tarihinde http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1503 adresinden erişildi.

Dönmez, S. (2022). Doğu Akdeniz ‘de Bölgesel Güvenlik Sorunu: Enerji ve İttifaklar. *Bilge Strateji, 13*(24), 186-208. 16/05/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/73479/1130349 adresinden erişildi.

Duman, S. (2019). Doğu Akdenizde Emperyal Girişimler ve Türkiye. *Karadeniz Araştırmaları Merkezi, 16(62),* 213-230. 22/02/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/68525/1072630 adresinden erişildi.

Duran, B. (2021). Ortadoğu'da Normalleşmenin Geleceği ve Türkiye. Duran, B. İnat, K. Caner, M. (Ed.) içinde *Türk Dış Politikası Yıllığı 2020* (ss. 11-37). İstanbul: SETA Yayınları.

Ediger, V. Ş., Devlen, B., & Mcdonald, D. B. (2012). Levant’ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz’in Enerji Jeopolitiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 9(33),* 73-92. 06/03/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39281/462586 adresinden erişildi.

Ekşi, M. (2018). Türk Dış Politikasının Ultimo Ratiosu: Yumuşak Güçten Sert Güce Türkiye'nin Suriye Politikası. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 15(60),* 71-99. 15/09/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/68515/1072377 adresinden erişildi.

Elgendy, K. (2022). *Egypt As An Eastern Mediterranean Power In The Age Of Energy Transition.* 20/09/2023 tarihinde https://www.mei.edu/publications/egypt-eastern-mediterranean-power-age-energy-transition adresinden erişildi.

Eliküçük Yıldırım, N. (2020). Kuşak ve Yol Girişiminin Finansmanı: Çin'in Borç Tuzağı Mı? *Arternatif Politika, 12(3),* 621-643. 08/10/2023 tarihinde https://alternatifpolitika.com/makale/kusak-ve-yol-girisiminin-finansmani-cin-in-borc-tuzagi-mi adresinden erişildi.

Eliküçük Yıldırım, N. (2020). Rigid Boundaries Between Turkey and China: Is Political Mobility Possible? *Turkish Studies,* 28-48. https://doi.org/10.1080/14683849.2020.1716191

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu. (2023). *Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu Ocak 2023.* Ankara: EPDK. https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/4-12998/2023yiliocakayisektorraporlariyayimlanmisti adresinden alındı

Erdağ, R. (2014). Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması. *Akademik İncelemeler Dergisi, 8(1),* 51-76. 20/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1545/18971 adresinden erişildi.

Erdoğan, H. (2016). Kıbrıs Meselesinin Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi. *Akademik Hassasiyetler, 3*(5), 135-161. 12/03/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/27268/287074 adresinden erişildi.

Eren, E. (2021). Bütüncül Teori İnşası AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası'nın Analizi (2002-). *UPA Strategic Affairs, 2(2),* 4-30. 29/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/upa/issue/64656/987952 adresinden erişildi.

Ergül, A. (2014). Türk Dış Politikasında Güvenlikleştirme ve Yunan Ötekisi. *Genç Araştırmacılar Tartışıyor Siyasi İlimler Türk Derneği VIII. Lisansüstü Konferansı Bildirileri Seçkisi* (ss. 7-29). İstanbul: Okan Üniversitesi Yayınları.

Erhan, Ç. (2008). The "Crescent" and The "Eagle": Turkey's Relation With The United States (1919-2005). *Emerging Geopolitical Situations in the Asia-Pacific Region.* Tokyo Chuo University.

Erhan , Ç., & Kürkçüoğlu, Ö. (2003). Lozan Gelişmeleri. Ç. Erhan (Dü.) içinde, *Yaşayan Lozan* (ss. 1-68). Kültür ve Turizm Bakanlığı: Adana.

Erhan, Ç., & Embel, E. (2015). Türk Dış Politikasında Karar Vericileri Yönlendiren Yapısal Faktörler. *Bilig, (72),* 145-170. 25/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25351/267645 adresinden erişildi.

Erkan, A. Ç. (2015,). Enerji Arz Güvenliğinde Enerji Nakil Hatlarının Güzergâhlarının Önemi ve Karadeniz. *Karadeniz Araştırmaları Merkezi, 12(45),* 127-150. http://dx.doi.org/10.12787/KARAM857

Erkeç, E. (2023). Adalar Denizi'nde Yaşanan Türkiye-Yunanistan Geriliminin Doğu Akdeniz Bölgesel Güvenlik Kompleksine Yansımaları. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi, 4(2)*, 24-48. 15/05/2023 tarihinde https://briqjournal.com/sites/default/files/yazi-ici-dosyalar/2023-03/El%C4%B0f%20Erke%C3%A7.pdf adresinden erişildi.

Erşen, E. (2016). Türkiye-Rusya Yakınlaşması: Yeni Bir Eksen Kayması mı? *İKV Dergisi (215)*, 38-43. 13/09/2023 tarihinde https://www.academia.edu/31491689/T%C3%BCrkiye_Rusya_Yak%C4%B1nla%C5%9Fmas%C4%B1_Yeni_Bir_Eksen_Kaymas%C4%B1_m%C4%B1 adresinden erişildi.

Euronews. (2022). "*AB'nin Rusya'dan Gaz İthalatı 1 Yılda Yüzde 70 Azaldı*." 10/10/2023 tarihinde https://tr.euronews.com/2022/08/16/abnin-rusyadan-gaz-ithalati-1-yilda-yuzde-70-azaldi adresinden erişildi.

Euronews. (2022). "*Yunanistan İle Bulgaristan Arasında İnşa Edilen Doğal Gaz Boru Hattı Açıldı*." 12/10/2023 tarihinde https://tr.euronews.com/2022/07/08/yunanistan-ile-bulgaristan-arasinda-insa-edilen-dogal-gaz-boru-hatti-acildi adresinden erişildi.

Euronews. (2023). "*Ankara'nın 'İsveç Kararı' Sonrası ABD-Türkiye Arasında F-16 Trafiği Hızlandı*." 01/11/2023 tarihinde https://tr.euronews.com/2023/07/11/ankaranin-isvec-karari-sonrasi-abd-turkiye-arasinda-f-16-trafigi-hizlandi adresinden erişildi.

European Council. (2023). "*Infographic - How EU Countries Are Addressing The Global Food Crisis*." 02/11/2023 tarihinde https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/how-eu-countries-are-addressing-the-global-food-crisis/ adresinden erişildi.

Evrensel Haber. (2022). "*Mısır-İsrail-AB Gaz Anlaşması ve Ortadoğu'nun Yeni Çehresi*." 10/10/2023 tarihinde https://www.evrensel.net/haber/464060/misir-israil-ab-gaz-anlasmasi-ve-ortadogunun-yeni-cehresi adresinden erişildi.

Fabbrini, F. (2022). The War in Ukraine and the Future of the EU. *BRIDGE Network Working Paper*, 1-12. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4135493

Flockhart, T., & Korosteleva, E. A. (2022). War İn Ukraine: Putin And The Multi-Order World. *Contemporary Security Policy, 43*(3), 466-481. https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2091591

Frederik, J., & Arends, M. (2009). Homeros'tan Hobbes ve Ötesine: Güvenlik Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 6*(22), 3-33. 10/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39268/462427#article-authors-list adresinden erişildi.

Gadjiev, A. (2022). "*AB'nin Türkiye'ye Yaptırımları, Rus-Türk İşbirliğinin Gelişmesiyle Etkisiz Hale Geliyor*." 10/09/2023 tarihinde https://sputniknews.com.tr/20221110/abnin-turkiyeye-yaptirimlari-rus-turk-isbirliginin-gelismesiyle-etkisiz-hale-geliyor-1063299812.html adresinden erişildi.

Gärtner, H., & Hyde-Price, A. (2001). Introduction. In H. Gärtner, A. Hyde-Price, ve E. Reiter (Eds.) *Europe's New Security Challenges*, London: Lynne Rienner Publishers.

Germond, B. (2014). The Geopolitical Dimension Of Maritime Security. *Marine Policy, 152*, 137-142. 06/06/2023 tarihinde https://www.sciencedirect.com/journal/marine-policy adresinden erişildi.

Gök, A. (2021). Suriye ve Libya'da Meydana Gelen Çatışmaların Vekalet Savaşı Teorisi Kapsamında Karşılaştırması. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, 10(1)*, 121-150. https://doi.org/10.28956/gbd.941793

Gök, A., & Mavruk Cavlak, Ç. (2022). Türkiye-Yunanistan Arasında Güvenlik İklemi ve Silahlanma Yarışı: Kardak ve Doğu Akdeniz Krizleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9*(2), 973-993. https://doi.org/10.30798/makuiibf.914007

Görücü, K. (2022). Türkiye-Suriye İlişkileri. M. Ataman, & C. D. Uzun (Ed.) içinde, *2022'de Türkiye* (ss. 175-181). İstanbul: SETA Yayınları.

Götz, E., & Staun, J. (2022). Why Russia Attacked Ukraine: Strategic Culture And Radicalized Narratives. *Contemporary Security Policy, 43*(3), 482-497. https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2082633

Gözen, R. (2021). *AKParti Dış Politikası Sıfır Sorun'dan Suriye Savaşı'na Kaybolan Bir İdealizm.* Ankara: Elips Kitap.

Gözügüzelli, E. (2019). Deniz Hukuku Rejimi Üzerine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin İç Hukuk Uygulamaları ve Çıktıları. *Bilge Strateji, 11(20),* 9-50. https://doi.org/10.35705/bs.751586

Gül, M. (2016). Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye'nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1),* 303-320 05/01/2023 tarihinde. https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/20859/223 adresinden erişildi.

Güler, Ç. M. (2022). Türkiye'nin Rusya Ve Kafkasya Politikaları. Duran, B. İnat, K. Caner, M. (Ed.) içinde *Türk Dış Politikası Yıllığı 2021* (ss. 257-279). içinde İstanbul: SETA Yayınları.

Günay, B. (2015). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Batı Devletlerine Yönelik Dış Politikası (1923-1938). M. Bıyıklı (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası – Cumhuriyet Dönemi 1* Cilt 1, (ss. 631). İstanbul: Bilimevi Basın Yayın.

Güneş, A. (2022). Deniz-Enerji Güvenliği İlişkisi Bağlamında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Enerji Politikalarının Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(1),* 363-391. https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1118579

Gür, H. (2019). Stratejik Kavşak Noktası Olan Doğu Akdeniz'de Yürütülen Enerji Politikaları ve Türkiye. *International Social Sciences Studies Journal, 5(30),* 655-663. http://dx.doi.org/10.26449/sssj.1266

Hamzaoğlu, H. (2021). Rus Jeopolitiğinde Deniz Gücünün Önemi ve Rusya Federasyonu'nun Güncel Akdeniz Stratejisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 16(1),* 166-185. https://doi.org/10.17153/oguiibf.879257

Haşıl, H. (2022). Lübnan-İsrail Deniz Sınırı Anlaşması: Gerilim Hattından Bölgesel İstikrara. *ORSAM Bakış, (226),* 1-12. 28/06/2023 tarihinde https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/BakYY_No_226_tr.pdf adresinden erişildi.

Hellegers, P. (2022). Food security vulnerability due to trade dependencies on Russia and Ukraine. *Food Security*, 1503–1510. https://doi.org/10.1007/s12571-022-01306-8

Hydrocarbon Service Ministry of Energy. (2021). 22/07/2023 tarihinde "*Granted Licences*." https://hydrocarbons.gov.cy/en/licensing/granted-licences adresinden erişildi.

IEA. (2023). "*Energy Security Reliable, Affordable Access To All Fuels and Energy Sources*." 01/03/2023 tarihinde IEA: https://www.iea.org/topics/energy-security adresinden erişildi.

IEA. (2023). "*Share of European Union gas demand met by Russian supply, 2001-2022*." 01/03/2023 tarihinde https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/share-of-european-union-gas-demand-met-by-russian-supply-2001-2022 adresinden erişildi.

İnat, K. (2014). Türk Dış Politikasının Kapasitesinin Dönüşümü: AK PARTİ Dönemi. *Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 1(1)*, 1-24. 22/03/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/tocd/issue/17161/179403 adresinden erişildi.

İsmayıl, E. (2016). Rusya'nın Avrasya Birliği Politikası. *Avrasya Etütleri, 1(49)*, 125-151. 07/08/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/422154 adresinden erişildi.

Işık, A. F., & Zou, Z. (2019). China-Turkey Security Cooperation Under the Background of the 'Belt and Road' and the 'Middle Corridor' Initiatives. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, 2(13)*, 278-293. https://doi.org/10.1080/25765949.2019.1605572

Işık, H. (2020). Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Rekabeti. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İzol, R. (2022). Güvenlik Boyutuyla Doğu Akdeniz Krizi. *Akademik Hassasiyetler, 9(19),* 57-75. 07/07/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/72383/1113219 adresinden erişildi.

İzvestia. (2021). "*Кремль обеспокоился переброской военной техники НАТО в Грецию*." https://iz.ru/1262981/2021-12-11/kreml-obespokoilsia-perebroskoi-voennoi-tekhniki-nato-v-gretciiu adresinden erişildi.

Kabakcı, F., & Arslan , M. İ. (2022). "*KKTC'den ABD'nin GKRY'yi Ortak Askeri Programa Dahil Etmesine Tepki*." 12/10/2023 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktcden-abdnin-gkry-yi-ortak-askeri-programa-dahil-etmesine-tepki/2701385 adresinden erişildi.

Kahveci Özgür, H., & Duan, J. (2022). China's 'Silky Involvement' in the Eastern Mediterranean: A geopolitical upper hand for Greece and Cyprus? *Journal of Balkan and Near Eastern Studies , 1(25),* 65-81. https://doi.org/10.1080/19448953.2022.2129320

Kakışım, C. (2021). Tarihsel Perspektiften Hareketle Irak, Suriye ve Libya'da Yaşanan Enerji Savaşlarının Analizi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 8(1),* 191-228. https://doi.org/10.26513/tocd.751410

Kalyoncuoğlu, K. S., & Kalyoncuoğlu, S. (2022). Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler: Türkiye-Mısır İlişkileri. *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi, 2(1),* 19-29. 23/08/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulusam/issue/71256/1101084 adresinden alındı

Kambas, M. (2023)." *Israel, Cyprus And Greece Mull Energy Pacts - And Yoghurt*." https://www.reuters.com/business/energy/israel-cyprus-greece-mull-energy-pacts-tap-regional-gas-2023-09-04/ adresinden erişildi.

Kansu, Z. N. (2019). Enerji Arz Güvenliği Bağlamında Avrupa Birliğinin Güney Gaz Koridoru ve Türkiye'nin Konumu. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(3),* 288-306. 16/11/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbder/issue/51331/643459 adresinden alındı

Karaağaç, Y., & Acar, H. (2020). Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Suriye Politikası ve PKK-PYD İlişkisi Bağlamında Yeni Askeri Stratejisi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi,* 8(2), 76-101. 18/10/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovabaccd/issue/56122/741753 adresinden erişildi.

Karaaslan, H. (2020). Evrilen Uluslararası Sistemde Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Değişen Güvenlik Algılamaları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (50),* 191-222. 05/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/59333/851793 adresinden alındı

Karaaslan, H. (2022). Geniş Akdeniz Havzası'ndaki Başlıca Güvenlik Tehditleri ve Sorunları: Bir Çatışma ve Rekabet Alanı Olarak Akdeniz. E*konomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18(2),* 258-273. 15/05/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/pub/esad/issue/74371/1186887 adresinden erişildi.

Karaca, R. K. (2020). Türkiye-Çin İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *2023'e Doğru Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Işığında Türk Dış Politikası* (ss. 309-323). içinde Ankara: TASAV.

Karagiorgas, I. (2022). "*NY TIMES: «Η Κύπρος θα μπορούσε να στείλει όπλα στην Ουκρανία»*." 15/10/2023 tarihinde https://gr.euronews.com/2022/10/12/ny-times-i-kipros-tha-mporouse-na-steilei-opla-stin-oykrania adresinden erişildi.

Karagöl, E. T., & Özdemir, B. Z. (2017). *Türkiye'nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz'in Rolü.* SETA. İstanbul: SETA Yayınları.

Karagöz, H. G. (2022). "*Pençe Kılıç Hava Operasyonu ve Doğu Akdeniz*." 10/11/2023 tarihinde https://www.turksam.org/detay-pence-kilic-hava-operasyonu-ve-dogu-akdeniz adresinden erişildi.

Karagül, S. (2017). Orta Doğu'da İttifak İlişkilerindeki Dönüşüm: Arap Baharı Sonrası Kırılgan İttifaklar. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (5),* 263-297. https://doi.org/10.32739/uskudarsbd.3.5.26

Karbuz, S. (2021). Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean. *Insight Turkey*, 115-138. https://doi.org/10.25253/99.2021231.9

Kasapoğlu, C., & Ülgen, S. (2018). *"Türkiye NATO İttifakından Uzaklaşıyor Mu? F-35 Teslimatları ile S-400 Alımının Değerlendirilmesi."* 11/1/2023 tarihinde https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2018/08/EDAM-Is-Turkey-sleepwalking-TR-2.pdf adresinden erişildi.

Kasım, M. (2022). Rusya'nın 2022 Yılındaki Ukrayna İşgaline Karşı Büyük Güçlerin Tepkileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 5(3),* 741 - 753. https://doi.org/10.33712/mana.1190505

Katman , F. (2013). Levant-Doğu Akdeniz ve Enerji Satrancı. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi, (29),* 17-26. 23/05/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/abmyoder/issue/46643/584815 adresinden erişildi.

Kavaz, İ. (2020). Enerji Kaynakları ve Transfer Rotaları Bağlamında Doğu Akdeniz. *Anadolu Strateji Dergisi, 2(2),* 1-13. 15/05/2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/343290081 adresinden erişildi.

Kavsıracı, O. (2019). Türkiye'nin İç Güvenlik Algısı ve Politikaları (1980-1990). *OPUS International Journal of Society Researches, 14(20),* 2074 - 2097. https://doi.org/10.26466/opus.605112

Kaya, E. (2015). Dış Politika Değişimi: AKP Dönemi Türk Dış Politikası. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 7(12),* 72-92. 12/02/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/pub/ksbd/issue/16231/169979 adresinden erişildi.

Kazancıoğlu, C. (2022). *Rusya'nın Güvenlik Algısı Suriye Krizi Sonrası Doğu Akdeniz Stratejileri ve Ukrayna Krizi.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Kazankaya, S. (2020). Günümüzde Rusya Federasyonu'nun Doğu Akdeniz Stratejisinin İncelenmesi ve Türkiye'ye Olası Etkileri. Kozanhan, M. K. (Ed.) içinde *Deniz Gücü ve Güvenliği İncelemeler* (ss. 65-83). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.

Kedikli, U., & Çağlayan, Ö. (2017). Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri, 2017(1),* ss. 120-138. 06/06/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbm/issue/47259/596563 adresinden erişildi.

Keskin, M. (2016). Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 3(2),* 45-62. https://doi.org/10.16954/bacad.15518

Kılınç, R. (2016). İdeoloji ve Dış Politika: Türkiye'de Kemalist (1930-1939) ve İslamcı (2011-2015) Dış Politikaların İncelemeli Bir Analizi. *Uluslararası İlişkiler/International Relations, 13(52),* 67-88. 06/01/2023 tarihinde https://www.jstor.org/stable/26406828 adresinden erişildi.

Kingsley, P. (2022). "*Israel and Lebanon Reach Landmark Maritime Agreement*." https://www.nytimes.com/2022/10/11/world/middleeast/israel-and-lebanon-maritime-deal.html adresinden erişildi.

Kiraz, S. (2020). Türkiye'nin Doğrudan Müdahale Öncesi Dönemde Suriye İç Savaşı'na Yönelik Dış Politikasının Analizi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 7(2),* 99-140. https://doi.org/10.26513/tocd.707351

Kısacık, S., & Erener, F. (2019). Doğu Akdeniz Güvenlik Algılamaları Bağlamında, Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması (The Permanent Structured Cooperatıon- Pesco) ve Enerji Güvenliği Meselelerinin Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Olası Yansımalarını Anlamak. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 2(1),* 51-76. 30/06/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder/issue/50221/647601 adresinden erişildi.

Kısacık, S., & Gülbay, A. (2022). 2000 Sonrası Türkiye ve Rusya'nın Doğu Akdenizdeki Güvenlik ve Enerji Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Türk Dünyası Araştırmaları , 130(257),* 435-470. https://doi.org/10.55773/tda.1086168

Kitsantonis, N., & Kurmanaev, A. (2022). "*Sleepy Greek Port Becomes U.S. Arms Hub, As Ukraine War Reshapes Region*." 20/08/2023 tarihinde https://www.nytimes.com/2022/08/18/world/europe/greece-port-russia-ukraine-weapons.html?smid=tw-nytimes&smtyp=cur adresinden erişildi.

Kıyanç, S. (2020). Soğuk Savaş Yıllarında Türkiye'deki ABD Üs ve Tesisleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 36(101),* 203-252. https://doi.org/10.33419/aamd.732778

Kızıltoprak, S. (2020). "*Libya'nın Jeo-Stratejik Önemi ve Türkiye-Libya İlişkilerinin Arka Planı*." 12/05/2023 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/analiz/libya-nin-jeo-stratejik-onemi-ve-turkiye-libya-iliskilerinin-arka-plani/1703301 adresinden erişildi.

Koçak, M. (2022). Türkiye-Rusya İlişkileri. M. Ataman, & C. D. Uzun (Ed.) içinde, *2022'de Türkiye* (ss. 162-168). İstanbul: SETA Yayınları.

Koçer, G. (2002). 1990'lı Yıllarda Askerî Yapı ve Türk Dış Politikası, *ODTÜ Gelişme Dergisi, 29(1-2),* 123-158. 15/01/2024 tarihinde *https://open.metu.edu.tr/handle/11511/58550* adresinden erişildi.

Kodav, Z. (2014). Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi. *Türk Coğrafya Dergisi, (13)*, 419-428. 18/04/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/tcd/issue/21254/228075 adresinden erişildi.

Kontos, M., & Georgiou, E. (2023). US Foreign And Security Policy In Contemporary Eastern Mediterranean: The Return Of Great Power politics In A Changing Regional Environment. *International Politics, 60(5),* 1-16. https://doi.org/10.1057/s41311-022-00427-3

Korkmaz, K. (2020). Son Dönem Türkiye-ABD İlişkilerinin Genel Niteliğine Bir Bakış. Y. Sarıkaya (Ed.) içinde, *2023'e Doğru Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Karşısında Türk Dış Politikası* (ss. 181-213). Ankara: TASAV Yayınları.

Kozanhan, M. K. (202). Enerji Politikaları ve Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz. *Anadolu Strateji Dergisi, 3(2),* 55-75. 08/07/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/68779/1082918 adresinden erişildi.

Kökyay , F. (2021). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Akdeniz Enerji Politikası. *Liberal Düşünce Dergisi , 26(101),* 143-168. https://doi.org/10.36484/liberal.866714

Kökyay, F. (2020). Neorealizm Kuramı ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9(3),* 2504-2528. https://doi.org/10.15869/itobiad.755012

Küçükkeleş, M. (2013). "*AB'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı."* 23/09/2023 tarihinde https://file.setav.org/Files/Pdf/20130118172742_seta_analiz_ab_arap_bahari.pdf adresinden erişildi.

Küntay, İ. B. (2021). Türkiye-ABD İlişkilerinde Dönüşen Parametreler. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 56(2),* 579-597. doi:10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.21.04.1510

Kürkçüoğlu, Ö. (1972. Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945-1970). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 27(02). 250-253* https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001071

Kürkçüoğlu, Ö. (1980). "Dış Politika" Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 35(01),* 309-335. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001394

Kütükçü, M. A., & Kaya, İ. S. (2016). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 6(2),* 81-96. 10/06/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/buyasambid/issue/29812/320629 adresinden erişildi.

Kyiv School of Economics. (2023). *Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review* . Ukraine: Kyiv School of Economics Center for Food and Land Use Research.

Lancaster, M. (2023). *Troubled Waters–How Russia's War In Ukraine Changes Black Sea Security.* NATO Parliamentary Assembly.

Layla, O. A. (2022). Strategic Survival in Syria. *The Cairo Review of Global Affairs, (46),* 60-64. 13/10/2023 tarihinde https://www.thecairoreview.com/essays/strategic-survival-in-syria/ adresinden erişildi.

Liu, Z., & Shu, M. (2023). The Russia–Ukraine Conflict And The Changing Geopolitical Landscape In The Middle East. *China International Strategy Review, 5,* 99-112. https://doi.org/10.1007/s42533-023-00134-5

Martin, L. (2022). Constructing a Realistic Explanation of Turkish – US Relations. *Turkish Studies , 5(23),* 765-783. https://doi.org/10.1080/14683849.2022.2077102

Mehmetçik, H., & Çelik, A. C. (2021). The Militarization of Turkish Foreign Policy. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 1(24),* 24-41. https://doi.org/10.1080/19448953.2021.1992190

Mercan, S. (2018). Avrupa'da Yükselen Popülizm, Almanya ve Türkiye ile İlişkilere Yansımalar. E. C. Sokullu (Dü.) içinde, *Popülizmle Dönüşen Avrupa ve Türkiye–AB İlişkilerinin Geleceği* (ss. 69-97). İstanbul: BİLGESAM Yayınları.

Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği. (1983). *Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu.* 02/27/2023 tarihinde mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2945.pdf adresinden erişildi.

Mira, E. R. (2022). Türkiye – Libya Arasında İmzalanan "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası"nın Türk Dış Politikasına Etkisi. *Anadolu Strateji Dergisi, 4(1),* 17-37. 10/05/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/70945/1138568 adresinden erişildi.

Mukhtar, Z. (2023). The Impact of the Ukraine-Russia War on Food Security and Countries Exposed to Food Supply Shock. *European Journal of Business and Management Research, 8(2),* 38-43. https://doi.org/10.24018/ejbmr.2023.8.2.1861

Necsutu, M. (2022). "*Moldova And Ukraine To Receive Gas From Greece*." 06/11/2023 tarihinde https://balkaninsight.com/2022/05/04/moldova-and-ukraine-to-receive-gas-from-greece/ adresinden erişildi.

Nie, S., & Mills, R. (2023). "*Eastern Mediterranean Deepwater Gas to Europe: Not Too Little, But Perhaps Too Late."* 29/10/2023 tarihinde https://www.energypolicy.columbia.edu/publications/eastern-mediterranean-deepwater-gas-to-europe-not-too-little-but-perhaps-too-late/ adresinden erişildi.

Notte, H., & Kane, C. (2022). Russian-Turkish Relations And Implications For U.S. Strategy And Operations. *CNS Occasional Papers, (56),* 1-69. 05/11/2023 tarihinde https://nonproliferation.org/wp-content/uploads/2022/11/op56-web-version.pdf adresinden erişildi.

OECD. (2022). "*The İmpacts And Policy İmplications Of Russia's Aggression Against Ukraine On Agricultural Markets*." 06/11/2023 tarihinde https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-impacts-and-policy-implications-of-russia-s-aggression-against-ukraine-on-agricultural-markets-0030a4cd/ adresinden erişildi.

Oğuzlu, T. (2012). Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerinde Arap Baharı'nın Etkisi. *OrtadoğuAnaliz Dergisi, 4(48)*, 20-29.08/09/2023 tarihinde https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/2tarikoguzlu.pdf adresinden alındı

Oğuzlu, T. (2015). Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası. *Bilig, (72),* 223-250. 15/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25351/267646 adresinden erişildi.

Oğuzlu, T., & Han, A. K. (2023). Making Sense of Turkey's Foreign Policy from the Perspective of Neorealism. *Uluslararası İlişkiler Dergisi Erken Görünüm*, 1-19. https://doi.org/10.33458/uidergisi.1284178

Okuroğlu, S. (2023). "*Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Yunanistan 4. Pozitif Gündem Toplantısı'na ilişkin ortak açıklamayı paylaştı*." 12/11/2023 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakanligi-turkiye-yunanistan-4-pozitif-gundem-toplantisina-iliskin-ortak-aciklamayi-paylasti/2852783 adresinden erişildi.

Oran, B. (2013). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular,Belgeler, Yorumlar (1919-1980)* (17 b., Cilt 1). İstanbul: İletişim Yayınları.

Oran, B. (2013). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001* (14 b., Cilt 2). İstanbul: İletişim Yayınları.

Oruç, H. (2022). Türkiye-İsrail İlişkileri. Ataman, M. Uzun, C. D. (Ed.) içinde *2022'de Türkiye* (ss. 132-139). İstanbul: SETA Yayınları.

Ozan, E. (2020). Doğu Akdeniz'de ABD-Rusya Rekabeti ve Türkiye'nin Güvenliği. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 4(1)*, 159-188. 30/10/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/54632/745317 adresinden erişildi.

Ozan, E. (2022). Doğu Akdeniz'in Değişen Jeopolitiği ve Türk Dış Politikası. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 11(4),* 2267-2288. https://doi.org/10.15869/itobiad.1141014

Ozan, E. (2022). Turkey's National Security Perceptions in the Early Republican Period. *Gazi Akademik Bakış, 16(31),* 1-17. 05/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/pub/gav/issue/73779/1217241 adresinden erişildi.

Öncel, R. (2022). Türkiye-Yunanistan İlişkileri. Ataman, M. Uzun, C. D. (Ed.) içinde *2022'de Türkiye* (ss. 181-189). İstanbul: SETA Yayınları.

Öniş, Z. (2014). Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East. *Mediterranean Politics, 2(19),* 203-219. https://doi.org/10.1080/13629395.2013.868392

Özcan, M. (2017). *AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi.* İNSAMER. *(40),* 1-13, 15/09/2023 tarihinde https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-ab-turkiye-iliskileri-ve-suriye-krizi.pdf adresinden erişildi.

Özcan, S. (2022). "*Mısır'ın Arap Coğrafyasındaki Konumu ve Önemi*." 18/07/2023 tarihinde https://www.kureselsiyaset.org/author/seliimozcann/ adresinden erişildi.

Özçelik, M. (2010). İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(29),* 253-269. 28/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23763/253298 adresinden erişildi.

Özçelik, T. G., & Çügen, M. A. (2022). Doğu Akdeniz Jeopolitiği, Bölgesel Aktörler Türkiye'nin Enerji Güvenliği. *Sosyolojik Düşün , 7(1),* 92-122. https://doi.org/10.37991/sosdus.1133449

Özdemir, Ç. (2018). *Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejisi.* İstanbul: SETA Yayınları.

Özekin, M. K. (2020). Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16(33),* 1-51. https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.719964

Özel, M. (2019). Deniz Güvenliği Kavramsal Gelişimi Ulusal ve Uluslararası Uygulama ve Strateji Belgelerine Yansımasına Yönelik Bir Analiz. Güler, D. Yıldız, A. Savaş, İ. (Ed.) içinde *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz* (ss. 94-125). TASAM Yayınları.

Özer, M. A., Ayhan, U., & İrdem, İ. (2017). Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Bölgesel Güvenlik. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 19(3),* 65-184. 15/10/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/gcd/issue/53129/704278 adresinden erişildi.

Özev, M. H., & Kazımova, Z. (2023). Bilateral Relations of Russia with Eastern Mediterranean Countries in Terms of Soft Balancing Concept. *Ortadoğu Etütleri, 2(14),* 179-206. https://doi.org/10.47932/ortetut.1217281

Özgen, C. (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı. *Akademik Ortadoğu, 8(1)*, 101-114. 12/09/2023 tarihinde http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu15makale/cenk_ozgen.pdf adresinden erişildi.

Özkan, C. E. (2023). "*Yunanistan'ın Ukrayna'daki Savaşa Yönelik Pozisyonu ve S-300 Meselesi*." 15/11/2023 tarihinde https://www.ankasam.org/yunanistanin-ukraynadaki-savasa-yonelik-pozisyonu-ve-s-300-meselesi/ adresinden alındı

Özsağlam, M. T. (2022). Rusya Ukrayna Savaşının Uluslararası İlişkiler Üzerine Etkileri. O. Köse (Ed.) içinde, *Siyasi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya 6* (s. 65-73). Ankara: Berikan Yayınevi.

Öztopal, M. K., & Yiğittepe, L. (2020). Türkiye'nin Enerji Güvenliği Bağlamında Türkiye'nin Doğu Akdenizde Enerji Rekabeti. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 259-272.08/08/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhsbd/issue/54664/745970 adresinden erişildi.

Öztürk, A. (2020). Avrupa Birliği'nin Enerji Bağımlılığı Çerçevesinde 21'inci Yüzyıl Doğu Akdeniz ve Karadeniz Politikaları. Kozanhan, M. K. (Ed.) içinde *Deniz Gücü ve Güvenliği İncelemeler* (ss. 151-183). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi.

Öztürk, Ş. (2021). Dış Politikada Değişen Paradigma: Türkiye-Mısır İlişkileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(11)*, 196-212. 16/08/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/vanyyuiibfd/issue/62384/944496 adresinden erişildi.

Öztürk, Ş. (2023). Rusya Ukrayna Savaşı Üzerinden Uluslararası Sisteme Dair Bir Değerlendirme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (32),* 449-462. 10/11/2023 tarihinde

https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/76043/1203938 adresinden erişildi.

Pazarcı, H. (2017). *Uluslararası Hukuk* Ankara: Turhan Kitabevi.

Peker , H. S., Öztürk Oktay, K., & Şensoy, Y. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye'nin Enerji Güvenliği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, 8(1),* 85-106. https://doi.org/10.28956/gbd.562972

Pınar, L. (2014). Neorealizmin Güvenlik Olgusuna Yönelik Varsayımları Bağlamında Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Süreci . *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, 3(1),* 57-76. 17/08/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/trakyaiibf/issue/27455/288688 adresinden erişildi.

Pirinççi, F. (2021). Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası: Jeopolitik Bir Değerlendirme. M. A. Memmi (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası Yılığı 2020* (ss. 35-65). İstanbul: SETA Yayınları.

Prete, G. (2022). "*Russia's Stance On The Cyprus Issue Remains Unchanged*." 08/11/2023 tarihinde https://greekreporter.com/2022/10/28/russias-stance-cyprus-issue-remains-unchanged/ adresinden erişildi.

Prontera, A. (2023). Winter Is Coming: Russian Gas, Italy and the Post-war European Politics of Energy Security. *West European Politics, 47(2),* 382-407. https://doi.org/10.1080/01402382.2023.2225987

Room, J. J. (1993). *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects.* New York: Council on Foreign Relations Press.

Sağlam, Z. (2014). "*Türk Dış Politikasında Lübnan."* 22/10/2023 tarihinde https://www.insamer.com/tr/turk-dis-politikasinda-lubnan_77.html adresinden erişildi.

Sakman, T. (2021). Çin'in Küresel Ekonomi / Siyaset Vizyonunda Doğu Akdeniz. *C4Defence, (96),* 71-77. 08/08/2023 tarihinde https://www.academia.edu/48871241/%C3%87in_in_K%C3%BCresel_Ekonomi_Siyaset_Vizyonunda_Do%C4%9Fu_Akdeniz adresinden erişildi.

Salcı, T. (2022). "*ABD'nin Askeri Yığınak Yaptığı Dedeağaç Neden Önemli, Hedefte Rusya Mı Türkiye Mi Var?"* 02/11/2023 tarihinde https://sputniknews.com.tr/20221109/abdnin-askeri-yiginak-yaptigi-dedeagac-neden-onemli-hedefte-rusya-mi-turkiye-mi-var--1063245722.html adresinden erişildi.

Sander, O. (2015). Türk Dış Politikasında Sürekliliğin Nedenleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 37(3).* 12/01/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3234/45061 adresinden erişildi.

Sapmaz, A. (2022). "*Rusya Neden Ukrayna'ya Karşı Savaş Başlattı ve Harekat Ne Durumda?30/11/2023 tarihinde* https://www.ankasam.org/rusya-neden-ukraynaya-karsi-savas-baslatti-ve-harekat-ne-durumda/ adresinden erişildi.

Sarı Ertem, H. (2019). Filistin'in Sosyo-Ekonomik Sıkıntılarının Giderilmesinde Türkiye'nin İmkân ve Sınırları. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 133-168. https://doi.org/10.26513/tocd.561068

Sarıaslan, F. (2019). İsrail-Filistin Sorunu ve Türkiye: Bir Denge Siyaseti. *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 1-32. 22/07/2023 tarihinde http://www.filistin.org/en/pub/issue/51562/618731 adresinden erişildi.

Sarıcı, B. (2022). Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(1),* 19-33. doi:10.30783/nevsosbilen.985860

Sarıçoban, G. (2020). İkinci Dünya Savaşı Döneminde (1939-1945) Türk Dış Politikası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 24(4)*, 1755 - 1777. 15/02/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/59389/800625 adresinden erişildi.

SavunmaTR Haber Merkezi. (2021). "*Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kalesi Geçitkale S/İha Üssü*." 10/11/2023 tarihinde https://www.savunmatr.com/turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kalesi-gecitkale-siha-ussu#:~:text=Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20Recep%20Tayyip%20Erdo%C4%9Fan%2C%20may%C4%B1s,tam%20kapasite%20faaliyete%20ge%C3%A7irilece%C4%9Fini%20duyurdu. adresinden erişildi.

Sayed, H. F. (2023). *Unsettled Conflicts: How Will The Russian-Ukrainian War Reshape The Eastern Mediterranean?* Al Sharq Strategic Research. 09/11/2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/368660635_Unsettled_Conflicts_How_Will_the_Russian-Ukrainian_War_Reshape_the_Eastern_Mediterranean adresinden erişildi.

Schaller, C. (2022). Hardly Predictable And Yet An Equitable Solution: Delimitation By Judicial Process As An Option For Greece and Turkey İn The Eastern Mediterranean. *Leiden Journal of International Law, 35(3),* 549–568. https://doi.org/10.1017/S0922156522000292

Schmitt, E., Barnes, E. J., & Cooper, H. (2022). "*Russia Is Recruiting Mercenaries and Syrians to Ukraine, Western Officials Say*." https://www.nytimes.com/2022/04/06/us/politics/russia-military-ukraine-war.html adresinden erişildi.

Sediroğlu, S. C. (2022). *Cumhuriyetin Yıllarında (1924-1929) Türkiye'nin Güvenlik Algısı ve Bütçelerdeki Savunma Harcamaları.* İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü. İzmir: İksad Yayıncılık.

Sevim, C. (2012). Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği . *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 7(26),* 4378-4391. 07/07/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19138/203089 adresinden erişildi.

Sheria, O. (2014). Turkey Egypt Relations: Incentives To Normalize. *Global Political Trends Center, (40),* 1-15. 03/09/2023 tarihinde https://www.files.ethz.ch/isn/183839/PB40_2014_Sheira.pdf adresinden erişildi.

Shlykov, P., & Koldunova, E. (2022). Russia and China in the Eastern Mediterranean: On Parallel Tracks? *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 25(1),* 48-64. https://doi.org/10.1080/19448953.2022.2129319

Sınır Çebi, G., & Kantar, G. (2021, 03 30). Çin'in Doğu Akdeniz'deki Artan Rolü. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 5(1), 29-43. https://doi.org/10.30692/sisad.864969

Smagin, N. (2023). "*Moscow's Original "Special Operation": Why Russia Is Staying in Syria*." https://carnegieendowment.org/politika/88958 adresinden erişildi.

Sovacool, B. K. (2011). "*The Routledge Handbook Of Energy Security: The Sustainable Development Dimension Of Energy Security."* 26/09/2023 tarihinde https://www.routledge.com/The-Routledge-Handbook-of-Energy-Security/Sovacool/p/book/9780415721639 adresinden erişildi.

Sovina , M. (2022). "*Греция выступила за жесткие санкции против России*." 08/11/2023 tarihinde https://lenta.ru/news/2022/05/08/greece/ adresinden erişildi.

Sönmez, A. S., Bıçakcı, H., & Yıldırım, C. (2015). Kırım Sorunu Bağlamında Rusya Ukrayna İlişkilerinin Analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research, 1(3),* 656 - 670. https://doi.org/10.24289/ijsser.279144

Sönmez, Ş. (2018). İkinci Dünya Savaşı Öncesi İngiliz-Fransız-Türk İttifakının Fransız Basınına Yansımaları (1939). *Atatürk Yolu Dergisi, 16(63),* 2775-300. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000514

Sputnik Türkiye. (2023). "*Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias: Deprem Sonrası Atmosfer İki Halkın Yakınlığını Gösteriyor*." https://sputniknews.com.tr/20230218/yunanistan-disisleri-bakani-dendias-deprem-sonrasi-atmosfer-iki-halkin-yakinligini-gosteriyor-1067204064.html adresinden erişildi.

Sputnik Türkiye. (2023). "Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias: Türk-Yunan Anlaşmazlıklarına Çözüm Bulunabilir:" 14/08/2023 tarihinde https://sputniknews.com.tr/20230224/yunanistan-disisleri-bakani-dendias-turk-yunan-anlasmazliklarina-cozum-bulunabilir-1067440525.html adresinden erişildi.

Szalai, M. (2023). Between Hedging and Bandwagoning–Interpreting the Reactions of Middle Eastern and North African States to the Russian-Ukrainian War. *Euromesco Policy Brief, (123),* 1-11. 05/11/2023 tarihinde https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2023/02/Policy-Brief-N%C2%BA123.pdf adresinden erişildi.

Şen, O., & Açıkgöz, C. (2022). Türkiye'nin Doğu Akdenizi Güvenlikleştirme Üçgeni: Söylemler, Görseller, Eylemler. *Alternatif Politika, 14(1),* 142-175. https://doi.org/10.53376/ap.2022.05

Şimşek, M. (2015). Avrupa Birliği'nin Finansal İmkanları ve Türkiye-Akdeniz Ülkeleri Karşılaştırması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (8),* 1-14. 05/06/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4750/65242 adresinden erişildi.

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023). "*Ekonomik Görünüm Mart 2023*." 02/05/2023 tarihinde https://ticaret.gov.tr/data/5e18288613b8761dccd355ce/Ekonomik%20G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%20Mart%202023.pdf adresinden erişildi.

Tamçelik, S. (2011). Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi. *Center for Turkish Studies Occasional Paper Series, 3(1).* 25/03/2023 tarihinde http://archives.pdx.edu/ds/psu/16272 adresinden erişildi.

Tamçelik, S. (2011). Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(1),* 1510-1539. 25/03/2023 tarihinde https://docplayer.biz.tr/7019688-Kibris-taki-ingiliz-uslerinin-stratejik-onemi.html adresinden erişildi.

Tamçelik, S., & Kurt, E. (2014). Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı Kıbrıs. Çomak, H. (Ed.) içinde, *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı* Cilt 3, (ss. 882-913). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

Tamçelik, S., & Kurt, E. (2015). Değişen Doğu Akdeniz Denkleminde Mısır'ın Hidrokarbon Politiği ve Türkiye'ye Yansımaları (Mısır'ın Doğu Akdeniz Hidrokarbon Politikasında Değişen Dengeler ve Türkiye'ye Yansımaları). *1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu* (ss. 445-462). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınları.

Tanchum, M. (2020). The Geopolitics of the Eastern Mediterranean Crisis: A Regional System Perspective on the Mediterranean's new Great Game. In M. Tanchum (Ed.), *Eastern Meditterranean in Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities* (pp. 7–17). Konrad Adenauer Stiftung.

Tarakçı, N. (2019). "*Güç Dengeleri Işığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisi Nasıl Olmalıdır?"* 22/06/2023 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51392/guc_dengeleri_isiginda_turkiyenin_dogu_akdeniz_stratejisi_nasil_olmalidir adresinden erişildi.

TASAM. (2021). "*Türkiye-ABD İlişkilerinde KKTC'nin Rolü Ve Annan Planı*." 23/04/2023 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/2231/turkiye_-_abd_iliskilerinde_kktcnin_rolu_ve_annan_plani adresinden erişildi.

Taş, H. (2020). The Formulation And İmplementation Of Populist Foreign Policy: Turkey İn The Eastern Mediterranean. *Mediterranean Politics, 5(22),* 563-587. https://doi.org/10.1080/13629395.2020.1833160

Taşdemir, F. (2012). *Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları.* Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü.

Taştan, K. (2022). What Role for Turkey in European Energy Security Following the Russian Invasion of Ukraine? *Turkey and European Energy (In)Security, (38),* 1-8. https://doi.org/10.18449/2022C38

Telci, İ. N. (2021). Türkiye'nin Mısır Politikası 2020. Duran, B. İnat, K. Caner, M. (Ed.) içinde *Türk Dış Politikası Yıllığı 2020* (s. 447-467). İstanbul: SETA Yayınları.

Telci, İ. N. (2022). Türkiye'nin Mısır Politikası. H. M. Boyraz. (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2021* (s. 205-231). İstanbul: SETA Yayınları.

The Baltic Time. (2022). "*EU Must Brace For New Waves Of Migrants Because Of Food Crisis - Frontex Chief*." 20/10/2023 tarihinde https://www.baltictimes.com/eu_must_brace_for_new_waves_of_migrants_because_of_food_crisis_-_frontex_chief/ adresinden erişildi.

Theodoulou, N. (2022). "*Relationship With Russia Has Changed But Hopefully Not Forever*." 23/10/2023 tarihinde https://cyprus-mail.com/2022/09/27/relationship-with-russia-has-changed-but-hopefully-not-forever/ adresinden erişildi.

Topçu, M. (2021). Doğu Akdeniz'in Jeopolitiği ve Deniz Uyuşmazlıkları Çerçevesinde Türkiye-GKRY Anlaşmazlıkları. *Uluslararası İlişkiler ve*

Politika Dergisi, 1(1), 38-56. 03/04/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/pub/ulipod/issue/73534/1210244 adresinden erişildi.

Topsakal, İ. (2016). Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 3(2),* 33-53. doi:10.16985/MTAD.2016227941

Torun, A. (2012). Ulusal Güvenlik ve Küreselleşme: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü. *Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Torun, Z., & Eralp, Y. A. (2013). Turkey's Accession to the European Union. *Europeanization of Turkish Politics and Policies: Past, Present and Future* (ss. 25-43). içinde Lanham: Lexington Books, Lanham.

Tsouloufas, G., & Rochat, M. (2023). Revisiting the effectiveness of economic sanctions in the context of Russia's invasion of Ukraine. *Canadian Foreign Policy Journal*, 1-16. https://doi.org/10.1080/11926422.2023.2198247

Tuna, F. (2020). Türk Dış Politikasında Realist Yaklaşım: Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya Politikası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, 2(1),* 74-87. 13/06/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/uhusbad/issue/54604/746781 adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2022). "*Türkiye, Finlandiya ve İsveç Tarafından NATO Madrid Zirvesi'nde İmzalanan Üçlü Muhtıra Çerçevesinde Kurulan Daimi Ortak Mekanizma'nın İlk Toplantısı*." 10/10/2023 tarihinde https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi-sozculugunden/1695/139255/turkiye-finlandiya-ve-isvec-tarafindan-nato-madrid-zirvesi-nde-imzalanan-uclu-muhtira-cercevesinde-kurulan-daimi-ortak-mekanizma-nin-ilk-toplantisi- adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişeri Bakanlığı. (2020). "*No:39 - Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması HK."* 04/02/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2007). *"Avrupa Birliği´ne Katılım Sürecinde Türkiye´nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası"*.07/06/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/_avrupa-birligi_ne-katilim-surecinde-turkiye_nin-komsu-ve-cevre-ulkeler-politikasi_-.tr.mfa adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2021). "*NATO Genel Bilgi Notu*."12/06/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/data/nato-bilgi--notu.pdf adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). "*SC-31, 23 Kasım 2022, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Tanju Bilgiç'in Yunanistan ve Mısır Arasında 22 Kasım 2022'de İmzalanan Arama ve Kurtarma Sahalarında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Muhtırası Hakkındaki Soruya Cevabı*." 03/11/2023 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: https://www.mfa.gov.tr/sc_-31_-yunanistan-ve-misir-arasinda-22-imzalanan-arama-ve-kurtarma-sahalarinda-isbirligine-iliskin-mutabakat-muhtirasi-hk-sc.tr.mfa adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). "*Türkiye Filistin Siyasi İlişkileri*." 05/05/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/turkiye-filistin-siyasi-iliskileri.tr.mfa adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). "*Türkiye-Lübnan Siyasi İlişkiler*." 06/06/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/turkiye-lubnan-siyasi_iliskileri.tr.mfa#:~:text=T%C3%BCrkiye%2C%20L%C3%BCbnan'%C4%B1n%20istikrar%C4%B1n%C4%B1%20hedef,atfetti%C4%9Fi%20%C3%B6nem%20do%C4%9Frultusundaki%20katk%C4%B1lar%C4%B1n%C4%B1%20s%C3%BCrd%C3%BCrecektir. adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). "*Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi*." 22/04/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2023). "*No: 200, 19 Ağustos 2023, ABD'nin GKRY'ye Yönelik Silah Ambargosunu Kaldırma Kararının Uzatılması Hk."* 17/06/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/no_-200_-abd-nin-gkry-ye-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirma-kararinin-uzatilmasi-hk.tr.mfa#:~:text=ABD'nin%2C%202020%20Eyl%C3%BCl%20ay%C4%B1

nda,bir%20y%C4%B1ll%C4%B1%C4%9F%C4%B1na%20uzatm%C4%B1%C5%9F%20olmas%C4%B1n%C4%B1%20k%C4%B1n% adresinden erişildi.

Türkkan, S. (2020). Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminin Akdeniz ile Türkiye'ye Yönelik Ekonomik Yansımalarının İncelenmesi. Kozanhan, M. K. (Ed.) içinde *Deniz Gücü ve Güvenliği İncelemeler* (ss. 105-127). İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.

Tziarras, Z. (2019). Cyprus's Foreign Policy in the Eastern Mediterranean and the Trilateral Partnerships: A Neoclassical Realist Approach. In Z. Tziarras (Eds.), Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report (ss. 53-72). Lefkoşa: PRIO Cyprus Centre.

U.S. Department of State. (2023). "U.S. Security Cooperation with Ukraine." 09/09/2023 tarihinde https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-ukraine/ adresinden erişildi.

Ullman, R. H. (1983). Redefining Security. International Security, 8(1), 129-153. https://doi.org/10.2307/2538489

Uslu, N. (2000). 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkilerinin Genel Portresi. Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 6(2), 203-232. 02/06/2023 tarihinde http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/13529525/1947-den-gunumuze-turk-amerikan-iliskilerinin-genel-portresi adresinden erişildi.

Uygun, A. G. (2022). Doğu Akdeniz'de Paylaşım Rekabeti:Türkiye-Yunanistan Gerginliği ve Avrupa Birliği'nin Tutumu. TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi, 31(31), 69-89. 25/05/2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/352782125_Dogu_Akdeniz'de_Paylasim_Rekabeti_Turkiye-Yunanistan_Gerginligi_ve_Avrupa_Birligi'nin_Tutumu adresinden erişildi.

Ülman, A. H. (1968). Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968). Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 23(03), 1-24. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001056

Ülman, A. H. (1972). Türk Dış Politikasına Yöne Veren Hareketler (1923 - 1968) II. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 27(01). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001056

Ünal, M. C. (2017). 'Arap Baharı' Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 16(2), 147-170. https://doi.org/10.1501/Avraras_0000000256

Ünay, S. (2021). Doğu Akdeniz'de Küresel Rekabet ve Türkiye'nin Konumu: Enerji Jeopolitiği, Güvenlik, Kalkınma Ekseni. M. Ak, H. Alkan, & M. Ünver (Ed.) içinde, *Coğrafya, Tarih ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denklemde Ege ve Doğu Akdeniz* (ss. 364-387). Istanbul University Press. doi:10.26650/B/SS46.2021.008

Wolfers, A. (1952). "National Security" As An Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly, 67(4),* 481-502. https://doi.org/10.2307/2145138

Yaralı Akkaya, A. (2019). Avrupa'nın Mülteci Politikalarına Oryantalist Yaklaşımı: Suriye Krizi Sonrası Avrupa ve Türkiye İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 74(2),* 357-380. https://doi.org/10.33630/ausbf.535398

Yaşa, G. A., & Yılmaz, M. (2022). Doğu Akdeniz'de Bulunan Doğalgaz Rezervlerinin Bölgesel Enerji Politikalarına ve Rekabete Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32(1),* 1-17. https://doi.org/10.18069/firatsbed.995289

Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji, 4(6),* 1-70. 20/03/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/3804/51021 adresinden erişildi.

Yaycı, C. (2019). Irak'ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye'ye Etkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 15*(*30),* 331-352. doi:10.17752/guvenlikstrtj.620961

Yeltin, H. (2021). Türkiye ve S-400 Hava Savunma Sistemleri: Türkiye-ABD-Rusya İlişkilerindeki Yeri. *Anadolu Strateji Dergisi, 3(1),* 65-78.28/08/2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/63348/960208 adresinden erişildi.

Yergin, D. (2006). Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs, 85(2),* 69-82. https://doi.org/10.2307/20031912

Yerlikaya, H. (2021). Doğu Akdeniz Krizinin Kıbrıs Sorununa Etkileri. *International Marmara Social Sciences Congress* (ss. 128-136). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.

Yıldız, M. (2022). Rusya'nın Ortadoğu'ya Dönüşünün Askeri Boyutu. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 9(1)*, 83 - 107. https://doi.org/10.26513/tocd.1049301

Yorulmaz, R. (2019). Sıcak Gündem: Doğu Akdeniz. *Ortadoğu Analiz Uluslararası Siyaset Dergisi, 10(88),* 80-83.18/07/2023 tarihinde https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/19_RecepYorulmaz_88.pdf adresinden alındı

TURNİTİN RAPORU

buse kaya 21317513009

ORİJİNALLİK RAPORU

%9	%8	%1	%2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%1
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
3	setav.org İnternet Kaynağı	<%1
4	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
5	dspace.atilim.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	www.govserv.org İnternet Kaynağı	<%1
7	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	acikerisim.karabuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
9	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	<%1

10	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
11	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<%1
12	9lib.net İnternet Kaynağı	<%1
13	www.turkishnews.com İnternet Kaynağı	<%1
14	acikerisim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
15	kayes.asead.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
16	dspace.kocaeli.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
17	kho.msu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
18	www.haberler.com İnternet Kaynağı	<%1
19	Submitted to Eastern Mediterranean University Öğrenci Ödevi	<%1
20	dspace.akdeniz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
21	kaysem13.gantep.edu.tr	

	İnternet Kaynağı	<%1
22	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<%1
23	www.ankasam.org İnternet Kaynağı	<%1
24	www.tasav.org İnternet Kaynağı	<%1
25	qdoc.tips İnternet Kaynağı	<%1
26	acikerisim.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
27	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
28	www.ikv.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
29	Duman, Melih. "Historıcal dimension of Turkey-Nato relations in the 70th year", A Kitap, 2023 İnternet Kaynağı	<%1
30	ab.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
31	doguakdenizpolitik.com İnternet Kaynağı	<%1

32	dspace.trakya.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
33	msu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
34	www.denizhaber.com İnternet Kaynağı	<%1
35	www.dunya.com İnternet Kaynağı	<%1
36	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
37	abis-files.yildiz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
38	acikerisim.erbakan.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
39	dspace.baskent.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
40	idealimforum.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
41	openaccess.cag.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
42	Submitted to Atatürk University Öğrenci Ödevi	<%1
43	doczz.net İnternet Kaynağı	

		<%1
44	tr.thefeasjournal.com İnternet Kaynağı	<%1
45	www.sozcu.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
46	Submitted to Eskisehir Osmangazi University Öğrenci Ödevi	<%1
47	Submitted to Uludag University Öğrenci Ödevi	<%1
48	Submitted to Cyprus International University Öğrenci Ödevi	<%1
49	DOĞRU, Sami. "DOĞU AKDENİZDE HİDROKARBON KAYNAKLARI VE ULUSLARARASI HUKUKA GÖRE BÖLGEDEKİ KITA SAHANLIĞI VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI", Türkiye Barolar Birliği, 2015. Yayın	<%1
50	Submitted to Staffordshire University Öğrenci Ödevi	<%1
51	openaccess.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
52	www.kibristime.com İnternet Kaynağı	<%1

53	www.ogretmenlersitesi.com İnternet Kaynağı	<%1
54	Submitted to Adnan Menderes Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
55	tr.sputniknews.com İnternet Kaynağı	<%1
56	www.aa.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
57	www.aydinlik.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
58	www.hurriyet.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
59	www.ktu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
60	www2.ufuk.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
61	HALICI, Şaduman. "II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE'DEN YUNANİSTAN'A UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ: KURTULUŞ VE DUMLUPINAR'IN YARDIMLARI", Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2015. Yayın	<%1
62	ar.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1

63	iibf.giresun.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
64	jmce.gr İnternet Kaynağı	<%1
65	londragazete.com İnternet Kaynağı	<%1
66	sgb.saglik.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
67	slidetodoc.com İnternet Kaynağı	<%1
68	www.bursa.com İnternet Kaynağı	<%1
69	www.karadenizkongresi.org İnternet Kaynağı	<%1
70	www.kas.de İnternet Kaynağı	<%1
71	www.kocaeligazetesi.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
72	www.ssoar.info İnternet Kaynağı	<%1
73	www.trthaber.com İnternet Kaynağı	<%1
74	www.voltairenet.org İnternet Kaynağı	<%1

75	www.yurtgazetesi.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
76	Gürson, Poyraz(Aktaş, serkan). "Doğu Akdeniz'de GKRY-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından İncelenmesi", Atılım Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2013. Yayın	<%1
77	Submitted to Uskudar American Academy Öğrenci Ödevi	<%1
78	acikerisim.ikcu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
79	alternatifpolitika.com İnternet Kaynağı	<%1
80	d397b70a-dbdf-4a9f-b3af-66ce20541d9e.filesusr.com İnternet Kaynağı	<%1
81	orsam.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
82	osbuk.org İnternet Kaynağı	<%1
83	radyo7.com İnternet Kaynağı	<%1
84	tr.euronews.com İnternet Kaynağı	<%1

85	www.bursaerkeklisesi.k12.tr İnternet Kaynağı	<%1
86	www.dunyabulteni.net İnternet Kaynağı	<%1
87	www.yenimakale.com İnternet Kaynağı	<%1
88	acikerisim.nku.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
89	cdn-cms.f-static.com İnternet Kaynağı	<%1
90	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
91	ecir.kz İnternet Kaynağı	<%1
92	karasam.giresun.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
93	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	<%1
94	paratic.com İnternet Kaynağı	<%1
95	pdffox.com İnternet Kaynağı	<%1
96	polen.itu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1

97	siyasetin-pusulasi.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
98	stramarine.org İnternet Kaynağı	<%1
99	tasam.org İnternet Kaynağı	<%1
100	www.gecekitapligi.com İnternet Kaynağı	<%1
101	www.seruvenyayinevi.com İnternet Kaynağı	<%1
102	www.tandfonline.com İnternet Kaynağı	<%1
103	www.tuicakademi.org İnternet Kaynağı	<%1
104	www.yenisafak.com İnternet Kaynağı	<%1
105	www5.tbmm.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
106	yateb.akdeniz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
107	tr.unionpedia.org İnternet Kaynağı	<%1
108	www.stratejikortak.com İnternet Kaynağı	<%1

109	Dicle Korkmaz. "Turkey and the EU in an Energy Security Society", Springer Science and Business Media LLC, 2021 Yayın	<%1
110	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	<%1

Alıntıları çıkart	üzerinde	Eşleşmeleri çıkar	Kapat
Bibliyografyayı Çıkart	üzerinde		

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Buse KAYA

Öğrenim Durumu:

Derece	**Alan**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Uluslararası İlişkiler	Gazi Üniversitesi	2021
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2023

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	**Görev**	**Yıl**
-	-	-

Yabancı Diller: İngilizce

Tarih: (Savunma Tarihi): 08/01/2024

GCPS

GCPS